

BOFR

**UVOD
U STRATEGIJU**

11/26

NOVINA SIBNIOTERA INSTRAMI HSCI

WILHELM SPÄTH, DRESDEN

WILHELM SPÄTH DRUCKER UND VERLEGER

NOVINASIBNIOTERI SAVOJ

HELD A.D.

1888

VOJNA BIBLIOTEKA

INOSTRANI PISCI

KNJIGA SEDAMDESET DRUGA

UREĐIVAČKI ODBOR

general-pukovnik Srećko MANOLA, general-pukovnik u penziji Božo LAZAREVIĆ, general-potpukovnik Boško ĐURIČKOVIĆ, viceadmiral Bogdan PECOTIĆ, general-potpukovnik Mirko BULOVIĆ, general-potpukovnik u penziji Vekoslav KOLB, general-major avijacije Nikola LEKIĆ, vazduhoplovnotehnički pukovnik Miroslav BORAS, tehnički pukovnik Mihajlo KOKOLJEVIĆ, dipl. inž., pešadijski pukovnik Milan GLUMAC, pešadijski pukovnik Zdravko ĐUKOVIĆ (odgovorni urednik)

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD
BEOGRAD
1968.

BOFR

БИОГРАФИЈА ДА КОМОДИЈАЦИЈА

UVOD У СТРАТЕГИЈУ

Пријава	1
Радио магазин "Војводина" и њену историју	2
Све издавачке подлоге и чињенице о њеној	3
Садашњост	4
Пријемни разговор	5
Листица	52
Глављица I - КЛАСИЧНА ВОЈНА СТРАТЕГИЈА	53
Примитивнији дејствији	53
Стратегија борбе	53
Стратегија војничких вртијаја	54
Методични приказ	54
"Пријатељска" врата	55
Средије које се срећу у овој главици	55
Све формите снагама здравља	56
Северна Сибир	57
Све "Војводи" људи	58
Све "Војводи" људи	58
Заклучак	59

NASLOV DELA U ORIGINALU

CENTRE D'ÉTUDES DE POLITIQUE ÉTRANGÈRE
Général BEAUFRE

INTRODUCTION A LA STRATÉGIE

Préface par le
CAPITAINE B. H. LIDDELL HART

*

Preveo sa francuskog
pukovnik u penziji MIROSLAV ČULJAT

LIBRAIRIE ARMAND COLIN
103, Boulevard Saint-Michel, Paris Ve
1963

SADRŽAJ

	Strana
<i>Operacije i strategijski stav</i> — — — — — — — —	71
<i>Operacije i strategijsko mačevanje</i> — — — — — — — —	73
Poglavlje III — ATOMSKA STRATEGIJA — — — — — — — —	77
<i>Značaj i originalnost atomskog oružja</i> — — — — — — — —	77
<i>Načini sprovođenja atomske strategije</i> — — — — — — — —	79
Preventivno uništavanje. — Presretanje atomskih oružja. — Fizička zaštita. — Pretnja merama odmazde.	
<i>Strategija zastrašivanja</i> — — — — — — — —	83
a) Nuklearno zastrašivanje — — — — — — — —	83
b) Dopunska zastrašivanja — — — — — — — —	89
<i>Ratna strategija</i> — — — — — — — —	92
<i>Opšti mehanizam evolucije atomske strategije</i> — — — —	98
<i>Zaključci o atomskoj strategiji</i> — — — — — — — —	107
Poglavlje IV — POSREDNA STRATEGIJA — — — — — — — —	113
<i>Definicija</i> — — — — — — — —	113
Pojam posrednog manevra — — — — — — — —	116
Pojam spoljašnjeg manevra — — — — — — — —	117
Pojam unutrašnjeg manevra — — — — — — — —	120
Manevar iznuravanja — — — — — — — —	121
Materijalni plan — — — — — — — —	122
Psihološki plan — — — — — — — —	124
Manevar artišoke — — — — — — — —	127
<i>Protivdejstva posrednoj strategiji</i> — — — — — — — —	128
Spoljašnji kontramanever — — — — — — — —	131
Unutrašnji kontramanever — — — — — — — —	134
<i>Zaključci o posrednoj strategiji</i> — — — — — — — —	136
Poglavlje V — ZAKLJUČCI O STRATEGIJI — — — — — — — —	141

P R E D G O V O R

Niko drugi nije mogao, u sadašnjem vremenu, napisati delo o strategiji sa širim praktičnim iskustvom od onog koje ima general Bofr (Beaufre). Ni jedan general njegovog ranga nije razradio o tom predmetu teorijsku studiju takve širine pogleda i sa takvim vladanjem materijom.

Kad sam ga sreo prvi put 1935. godine, bio je najmlađi oficir na službi u Generalštabu Francuskih oružanih snaga; ali već tada on je ostavio na mene tako dubok utisak da sam ga obeležio kao jednog od četvorice oficira sa velikom budućnošću, koje sam imao prilike da sretнем za vreme mog boravka u Francuskoj; od njih četvorice, trojica preživelih dostigli su najviši stepen hijerarhije u francuskoj vojsci. Andre Bofr postao je, poslednje godine rata, šef operativnog odeljenja u štabu 1. francuske armije.

Kad sam ga ponovo sreo 1950. godine, bio je zamenik načelnika štaba kopnenih snaga Zapadne Evrope, a zatim je otišao na Daleki istok kao pomoćnik glavnokomandujućeg maršala de Latr de Tassinjija (de Lattre de Tassigny). Posle povratka u Evropu bio je postavljen za rukovodioca međusavezničke grupe za taktičke studije. U toku poseta koje sam mu učinio u njegovom štabu u Bad Nojenaru

(Bad Neuenahr) mogao sam se uveriti koliko je on do-prineo da se preobraze shvatanja neophodna za suprot-stavljanje eventualnoj sovjetskoj invaziji Zapadne Nemačke. Zatim je postao komandant 2. mehanizovane pešadijske divizije sa kojom je uspešno ostvario novu pe-tornu organizaciju — zasnovanu na podeli na pet jedinica — koju sam ja dugo preporučivao i koju je prva usvojila francuska vojska radi ogleda. Godine 1955. bio je poslan u Alžir da komanduje jednom operativnom zonom, a sle-deće godine je izabran za komandanta francuskog armijskog korpusa u sueckoj ekspediciji. 1958. postao je po-moćnik načelnika štaba SHAPE-a,¹ a dve godine kasnije nimenovan je za predstavnika Francuske u stalnoj grupi NATO-a u Vašingtonu.

Ova izvanredna raznolikost iskustava pruža dubokom misliocu, kakav je ovaj vojnik, izuzetnu osnovu za razmišljanja u proučavanju teorije strategije i njene primene u stvarnim situacijama i operacijama. Stoga je veoma važno što je posle svog nedavnog povlačenja iz aktivne službe, koje je za žaljenje, u trenutku kad je na vrhuncu svoje intelektualne snage, orientisao tu snagu na stvaranje jednog dela ovako širokog značaja.

On svojoj knjizi daje naslov: „Uvod u strategiju“, ali taj naslov je isuviše skroman; to odmah pada u oči svakom obaveštenom čitaocu i istraživaču. U stvari, nje-govo delo je najpotpunija rasprava o strategiji, najbriž-ljivije formulisana i našavremenija među onima koje su objavljene u vremenu ove generacije — a u mnogim pi-tanjima ona nadmašuje sve ranije rasprave. Ona ima sve

¹⁾ Supreme Headquarters of Allied Powers in Europe. — Vrhovna komanda snaga NATO-a u Evropi. — Prim prev.

izglede da postane klasično delo, priručnik za ovu disciplinu. Mada se ponekad ja udaljavam od njega u izvenskim pojedinostima tumačenja i formulisanja, u mnogim drugim ja sam potpuno saglasan sa njim i sa velikim zadovoljstvom pozdravljam pojavu ovako značajnog doprinosu domenu misli o osnovnim elementima rata.

Kapetan B. H. LIDEI, HART

U V O D

Objaviti 1963. godine delo o strategiji može izgledati smelo. Danas se više ne veruje u genije stratega. Njih su uništili katastrofalni ratovi i kafanice, sa svima naivnostima epinalskog slikanja blistavim bojama stare civilizacije koja nestaje.

U našem vremenu koje je postalo pozitivističko, industrijsko i narodsko, problemi rata i mira, kako se čini, zavisni su od sve komplikovanih tehničkih dostignuća: s jedne strane, od onih u naučnoj tehnologiji koja vlada trkom u nuklearnom naoružanju koju su otpočele Sjedinjene Države, s druge strane, od onih tajanstvenih, u psihološkoj tehnologiji koju su Sovjeti izvukli iz svoje revolucije. Mada se reč strategija i dalje često upotrebljava, nasumce uostalom, nauka i veština strategije gurnute su među starudije i svrstane između burmutice Fridriha II i Napoleonovog šešira. Jedini Klauzevic — koga je pročitalo vrlo malo ljudi — ima izvesnog ugleda, naročito zbog pohvalnih ocena koje mu je dao Lenjin, što mu donosi još poneka intelektualna hodočašća.

Međutim, u našem svetu na pomolu su krupni događaji. Sa veličanstvenom sporoču istorije, pred našim očima se odvija jedan od najstrašnijih ljudskih prevrata posle pada Rima. Uprkos blažene nesvesnosti naroda,

koju nam bez sumnje daruje milostiva priroda da bi nam pomogla da prođemo kroz ova duga iskušenja, počinje se tu i tamo — uostalom uz veliko zaostajanje za događajima — sa nastojanjem da se shvati ta pojava i ako je moguće da se njome ovlada. Ekonomija, čiji je primat proklamovao Marks, izlazi iz maglovitosti u kojoj je počivala i počinje da postaje nauka — ili barem tehnika — sposobna da daje pouzdanije rezultate. Sociologija se razvija brzo i revnosno krči svoju ogromnu oblast. Problemi odbrane, čija je važnost očigledna, privlače sve veći broj analitičara koji, naročito u Americi, upravo sada nastoje da prikupe sva saznanja za kojima se oseća potreba. Ali, u tom mučnom napredovanju društvenih nauka, nedostaju opšta ideja i zajednički operator, filozofija i strategija, a baš te dve discipline su izašle iz mode i odbačene su, uprkos nedavnom porastu interesovanja za njih.

Moje iskustvo, staro četrdeset godina u toku kojih sam bio svedok ili učesnik većine krupnih događaja koji su se odigrali, uverilo me je da smo mi upravo zbog nedostatka ta dva vodiča tako redovno doživljavali neuspeh. Bez jedne opšte ideje, bez filozofije, mi smo se lelujali prema čudima suprotnih vetrova, podležući naletima dinamičnih filozofija koje su nam se suprostavljale. Njihova prava vrednost, često neznatna što smo dobro videli, bila je od manjeg značaja nego njihova unutrašnja čvrstina. Isto tako, zbog nedostatka strategije, mi smo stalno bili nesposobni da shvatimo manevre pomoću kojih su nastojali da nas savladaju, i mi smo redovno usmeravali naše napore u čor-sokake. Hitler, pošto je marta 1936. proverio našu nesposobnost, napreduje od 1936. do 1939. godine u skokovima. Dopušteno mu je da radi šta hoće sve dok se mi, zamorenji, nismo suprostavili pokretanjem katastrofe koja je za nas mogla biti samo kobna, tim više što

je ceo naš ratni sistem bio pogrešan zato što je bio zasnovan jedino na taktikama koje su, uz to, bile zastarele! Francuska je propala povlačeći za sobom Evropu. Ponovno uzdizanje od 1942. do 1945. delo je Anglo-Saksonaca, koji su imali svoju filozofiju i strategiju. Međutim, posle pobeđe mi smo ponovo dezorientisani velikim pokretom dekolonizacije. Indokina je izgubljena i pored izvrsnih taktičkih poteza, jer je njih savladala protivnička strategija kojoj nismo umeli da suprotstavimo nikakvu strategiju dostoјnu tog imena. U Alžиру, i pored ovog iskustva, samo su ponovljene, i to uvećane, iste greške. Svec, taktička pobeda, izvrgava se u strašan politički neuspeh zato što se nije imalo ni najmanje pojma o neophodnim strategijskim uslovima za uspeh takvog poduhvata. Izabrao sam ovde samo francuske primere. A mogao bih nacrtati sličnu sliku, u crnom i belom, za Koreju, Kubu, Berlin i NATO. Zaključak koji se za mene nameće je taj da je za nas, velikim delom, bilo kobno nepoznavanje strategije.

Zanimljivi su razlozi tog nepoznavanja. Ja ću ukazivati na njih uzgred u ovoj studiji. Međutim, ono što je važno da se dobro uoči je, da je nenaklonjenost pobjedilaca iz 1918. god. prema strategiji poticala otuda što njima nije bila predavana prava strategija, već *jedna* strategija, predstavljena kao alfa i omega ratne veštine. A ta određena strategija pokazala se pogrešna. Idol je sahranjen, a nije se zapazilo da su prigovori koji su mu upućivani dolazili otuda što je on već bio izdan.

Jer, kao što ćemo videti, strategija ne treba da bude jedinstvena doktrina, već *metod mišljenja* koji omogućava da se svrstaju i rasporede po hijerarhiji događaji, a zatim da se odaberu najefikasniji načini postupanja. Svakoj situaciji odgovara jedna određena strategija; jedna odre-

đena strategija može biti najbolja u jednom od mogućnih sticaja prilika, a rđava u drugim. Eto u tome je osnovna istina.

U izboru načina postupanja ja se, naravno, nisam ograničio na postupke vojne prirode, jer svakome je poznato da je rat danas postao otvoreno totalan, tj. da se vodi jednovremeno u svim domenima: političkom, ekonomskom, diplomatskom i vojnem, i da hladni rat, koji sam 1939. godine nazivao mir—rat¹), pokazuje istu osobinu sa različitim intenzitetima. Prema tome, i strategija može biti samo totalna. To pokreće sa više oštirine problem odnosa između politike i strategije, ali to omogućava tako isto da se bolje sagleda domen koji pripada svakoj od njih. Iz toga proizlazi, takođe, da strategija više ne može biti stvar samo vojnika. Što se mene tiče, ja u tome vidim samo korist, jer kad strategija bude izgubila svoje obeležje tajanstvenosti i specijalnosti, ona će moći da postane ono što su i druge discipline i što je trebalo uvek da bude: zbornik prikupljenih saznanja koji se obogaćuje sa svakom generacijom, umesto većitog ponovnog otkrivanja zavisnog od slučajnih iskustava kroz koja se prošlo.

Naša epoha je odveć teška i savremeni čovek je stekao isuviše moći nad prirodom da bismo mogli i dalje postupati nagonski kao što je suviše dugo činjeno. Rat, nekada igra kraljeva, postao je danas poduhvat prepun mnogih krupnih opasnosti. Uzimajući reč koju je skovao Rejmon Aron (*Raymond Aron*), našoj civilizaciji je potrebna „prakseologija“, tj. nauka o akciji. U toj nauci strategija može i mora da igra vrlo istaknutu ulogu da bi

¹) „La Paix-Guerre ou la Stratégie d'Hitler“ (Mir—Rat ili Hitlerova strategija). *Revue des Deux-Mondes*, od 15. avgusta 1939. god.

dala karakter svesnosti i proračuna odlukama pomoću kojih se želi postići prevaga izvesne politike. To je cilj prema kojem treba da stremi svako proučavanje strategije. Taj cilj sam nastojao i ja da postignem.

Neko će se možda iznenaditi što, suprotno onome kako je uobičajeno u delima ove vrste, moje izlaganje sadrži vrlo malo istorijskih navoda. Pozivanje na primere iz prošlosti često će se ograničiti na jednu reč: ime nekog generala ili naziv nekog rata. To je najpre stoga što sam htio da svedem stvari na suštinu, na *ideje*, kao i zato što, ne zalazeći tako daleko kao Valeri (*Valéry*), ja verujem da se istorijski metod može upotrebiti za opravdanje bilo kojeg zaključka. Isto tako, uz veoma jako insistiranje na važnosti psiholoških faktora, ja sam se uzdržavao od opširnog ponavljanja tvrđenja — koja su posle Klauzevica i Foša postala klasična — o emocionalnoj prirodi rata. Ono što sam ja istraživao to je Algebra koja se nalazi u osnovi ovog silovitog fenomena: čak i sama iracionalnost koja u njemu igra važnu ulogu, mora se posmatrati pod uglom racionalnosti.

Složenost materije, koja je zaista vrlo velika, neće mi, bez sumnje, dopustiti da očigledno iznesem, u najjasnijem njihovom obliku, osnovna znanja neophodna za rukovođenje logičkom akcijom. Zato u ovome treba videti samo prvo krčenje terena preduzeto u nadi da će moj primer, prilično smeо, dati podstreka za druge radeve koji će biti u stanju da ostvare podmlađivanje i preporod večne strategije za kojom naša epoha oseća najveću potrebu.

POGLAVLJE I

OPŠTI POGLED NA STRATEGIJU

Kao što je g. Žurden¹⁾ „pisao“ prozu i ne znajući to, mnogobrojni su oni koji se bave strategijom više ili manje nesvesno. Ali, za razliku od g. Žurdena, teže je „pisati“ dobru strategiju nego prozu, tim više što se, uopšte uzev, ne zna šta sve spada pod pojam strategije, iako se on često upotrebljava. To je sigurno jedan od svakidašnjih termina čiji je smisao najmanje poznat.

Razlozi tog nepoznavanja su razni: ta stara reč dugo vremena je označavala samo znanje i veštinu glavnokomandujućeg, a to se, razumljivo, odnosilo samo na zaista vrlo mali broj ljudi. To znanje prenosilo se u više ili manje zatvorenim krugovima svakoj generaciji primerom koji su davali proslavljeni vođi, pomalo kao „veština“ majstora raznih zanata. Pošto je rat evoluirao lagano, ovaj dosta empirički način postupanja bio je, ukupno uzev, zadovoljavajući, mada je rat bio beskrajno više složen nego što je, na primer, arhitektura.

Nasuprot tome, u periodima evolucije, primena tradicionalne veštine nije donosila uspeh. Tada su u vođenju operacija iskrsavale zagonetke koje su naizgled bile nere-

¹⁾ *Jourdain* je glavno lice u Molijerovojoj komediji „*Grăđanin plemić*“. — *Prim. prev.*

šive. Taj neuspeh otvoreno je postavljao strategijski problem trenutka pred celokupnu elitu, a ne samo pred vladara ili maršala. Iz toga je u svakom od tih perioda proizlazilo intelektualno interesovanje za strategiju, čiji je duboki smisao inače uvek bio u skladu sa duhom epohe. Renesansa je tražila u Vegeciju i u starim istoričarima tajne novog rata; XVIII stoljeće izvući će iz čistog razuma sistem mišljenja koji će tako majstorski primeniti Napoleon; XIX stoljeće, još začuđeno Napoleonovim uspesima, poverovaće da je tu našlo rešenje svojih problema, ali će izgraditi, naročito kroz Klauzevica, jednu veliku filozofsko-socijalnu teoriju, koja se nalazi na sredini između Kanta i Karla Marks-a, čija romantična tumačenja nisu bila bez uticaja na to što se u ratovima XX stoljeća ide do krajnosti po svaku cenu.

Međutim, u XX stoljeću, stoljeću velikih promena, strategija je pretrpela ozbiljan poraz u najvažnijem trenutku: stabilizacija od 1914. do 1918. godine ocenjena je kao „bankrotstvo strategije“, a, u stvari, to je bilo samo bankrotstvo jedne određene strategije. Naročito u Francuskoj (a Francuska u to vreme vrši veliki uticaj), strategija se smatra zastareлом naukom, kao način posmatranja rata koji nije u skladu sa evolucijom koja, kako je izgledalo, daje prevagu materijalu nad idejama, potencijalima nad manevrom, industriji i egzaktnoj nauci nad filozofijom. Ovaj naizgled realistični stav dovodi do toga da se na „stratege“ tada gleda kao na uobražene ljude zaostale za vremenom i da se sasređuju naporu na taktiku i na materijal, i to baš u trenutku kad je brzina evolucije iziskivala naročito široko i prodorno sagledavanje celine, koje je mogla ostvariti jedino strategija.

Rezultat je vojnički poraz Francuske, ali isto tako i nepotpuna pobeda Nemačke, što je proizašlo iz pogrešnih

procena koje su bile isuviše uske. Usled propasti Evrope kao svetske imperije koja je usledila, ostala su da postoje dva giganta, Sjedinjene Države i SSSR. Njihovo suprotstavljanje, koje je postalo puno užasa usled nuklearnog oružja, ponovo stavlja u prvi plan probleme rata i mira, ali ne postoji nikakva zamisao koja bi davala utisak da je u stanju da ih reši. To se pripisuje u krivicu novini atomskog oružja, a ne pomišlja se da je nepostojanje opšte teorije ono što sprečava da se predvidi evolucija i da se njome zagospodari. Na sovjetskoj strani, najpre nastoje da se oslove na marksizam i formulišu, pod Staljinom, teoriju totalnog rata na društvenoj osnovi, ali ona neće odoleti napretku tehnike. Na američkoj strani, pod normalnim znamenjem Klauzevica, bacaju se sa najvećim žarom na rešavanje čitave gomile tehničkih problema inspirisanih taktikom; ali, važnost predmeta privlači pažnju i intelektualnih krugova, koji u skladu sa savremenim naučnim duhom zasnivaju traženje rešenja na bogatstvima analize. Uskoro, svaki američki univerzitet raspolaže dobro opremljenim istraživačkim institutom. Gomilaju se naslage radova, zidajući apstraktnu zgradu gotovo skolastičke složenosti, ali odатle se, malo-pomalo, izdvajaju i izvesni bitni elementi opšte strategije, koja je potrebna našem vremenu. Međutim, ovo intenzivno strujanje ideja teško prodire u Evropu gde se, posle ovlašnog rasejanog čitanja, zadovoljavaju uglavnom time što usvajaju američki rečnik i materijal zato što se još veruje, ne govoreći to, u premoć materijala nad idejama. I pored postojanja delâ, na primer Rejmona Arona u Francuskoj i Lidel Harta u Engleskoj, strategija ne prodire ni u širu javnost, pa čak istinski ni u vojne krugove, gde se i dalje misli tehnički i taktički. No ipak, značaj atomske stvarnosti kao i neočekivano loši rezultati kampanja u Indo-

kini, Egiptu i Alžiru, navode da se više ili manje nejasno oseća potreba boljeg razumevanja pojava koje se odnose na rat. Bilo bi normalno da strategija, koja je osuđena 1915. godine, doživi ponovni procvat.

ANALIZA STRATEGIJE

Definicija strategije

Šta je strategija?

Ako se podje od starog pojma vojne strategije, odgovor je da se tu radi o veštini upotrebe oružanih snaga za postizanje ciljeva koje je postavila politika. Ovu definiciju, koja se vrlo malo razlikuje od Klauzeviceve, formulisao je ponovo pre nekoliko godina Lidel Hart. Nju je gotovo doslovce preuzeo Rejmon Aron u svojoj nedavno objavljenoj knjizi.

Ova je definicija, po mom mišljenju, uska zato što se odnosi samo na vojne snage i ja bih je radije sastavio na sledeći način: veština da se ostvari sudełovanje sile u postizanju ciljeva politike. Ona je osim toga nezgodna i zato što se odnosi na celokupnu vojnu veštinsku. A već je postala tradicija da se ta veština deli na strategiju i taktiku. U novije vreme priznata je, kao podrazdeo, još jedna oblast, logistika. Ako strategija nije taktika ni logistika, šta je ona? Taktika je, sasvim jasno, veština upotrebe oružja u borbi da bi se postigao njegov najbolji efekat. Logistika je nauka koja obuhvata znanja o kretanju i snabdevanju. Obe se odnose na „kombinovanje materijalnih stvari“ i karaktera su naučno-konkretnog, što čini da su dosta slične veštini inženjera.

Ako se pozovemo na Napoleonovu rečenicu u kojoj on navodi citat Lojda koji je suprotstavljaо „božanski deo“

„kombinaciji materijalnih stvari“, onda bi strategija bila „božanski deo“. Odatle je samo jedan korak do toga da se strategiji prizna prestiž iskre genijalnosti, i taj je korak često činjen. Međutim, genije je najčešće samo dugo strpljenje. Božanska ili ne, strategija mora da bude pristupačna mišljenju, rasuđivanju. Šta je onda ona, ako ne nalazi svoje mesto ni na planu materijalnih stvari, ni na planu politike?

Ja smatram da je suština strategije u apstraktnoj igri koja proizlazi, kao što je rekao Foš, iz suprotstavljanja dveju volja. To je veština koja omogućava, nezavisno od svake tehnike, da se savladaju problemi koje nosi u sebi svaki dvoboј, da bi se upravo omogućila upotreba tehničkih sredstava sa najvećom efikasnošću. To je, dakle, veština dijalektike snaga ili, tačnije, *veština dijalektike volja uz upotrebu sile radi rešenja njihovog sukoba*.

Ova definicija može izgledati, potpuno opravdano, veoma apstraktna i suviše uopštena. Međutim, upravo to je nivo na koji je neophodno postaviti strategiju ako se želi shvatiti njen mehanizam mišljenja i zakoni koji se tu mogu otkriti.

Cilj strategije

Uostalom, čim pristupimo razmatranju *cilja strategije*, sagledaće se jasnije korisnost ove definicije.

Može se prihvati da je svrha strategije postizanje ciljeva koje je utvrdila politika, koristeći što bolje sredstva kojima se raspolaže. Međutim, ti ciljevi mogu biti ofanzivni (osvajanje, nametanje ovakvih ili onakvih opterećujućih uslova), defanzivni (zaštita teritorije ili nekih interesa), ili se pak, mogu jednostavno težiti održanju po-

litičkog status kvoa. Može se odmah uočiti da se formule kao što je, na primer, ona uzeta od Klauzevica o „rešenju pomoću pobedonosne bitke“, ne mogu primeniti na sve ove ciljeve. Nasuprot tome, jedini opšti zakon, koji ih obuhvata sve, jeste onaj koji, otklanjajući svaku predstavu o sredstvu kojim će se rešenje postići, uzima u obzir jedino samu suštinu rešenja koje se želi. A rešenje je u tome da protivnik prihvati uslove koje želimo da mu nametnemo: U toj dijalektici volja *rešenje je događaj psihološke prirode* koji hoćemo da ostvarimo kod protivnika: *da ga uverimo da je nekorisno započinjati ili nastavljati borbu.*

Naravno, taj rezultat mogao bi se čak postići vojničkom pobedom, ali ona često nije neophodna, ona je često čak potpuno neostvarljiva (na primer, u slučaju Felaha u Alžиру), dok druga sredstva (što smo dobro videli u istom slučaju), mogu biti uspešna. Vraćajući problem na njegov pravi teren, a to je psihologija protivnika, dobija se mogućnost da se pravilno ocenjuju odlučujući činioci. Time se u isto vreme postavljamo u sistem mišljenja koji obuhvata kako vojničku победу, tako i tobože novu strategiju nuklearnog zastrašivanja.

Lenjin, analizirajući Klauzevica, dao je često citiranu definiciju koja potpuno priznaje psihološki karakter stava: „Odugovlačiti operacije sve dok moralno raspadanje neprijatelja ne učini da je jednovremeno i moguće i lako zadati odlučujući udarac“. Ali, on je mislio kao revolucionar i video je samo političku akciju koja dejstvuje kao neka vrsta artiljerijske pripreme moralnog karaktera. To je bilo suprotno Klauzevicevom romantičnom i vojnom shvatanju u kojem se moral neprijatelja slamao putem vojničke pobeđe. Zato mi se čini da bi opšta formula bila: *postići rešenje stvaranjem i eksploatašnjem*

stanja koje dovodi do moralnog raspadanja protivnika, dovoljnog da ga primora da prihvati uslove koji mu se žele nametnuti.

A to je upravo opšti smisao dijalektike voljā.

Sredstva strategije

Proučavanje *sredstava strategije* omogućava da se učini još jasnijom forma rasuđivanja koja je njoj svojstvena.

Strategija će za postizanje rešenja raspolagati nizom materijalnih i moralnih sredstava, koja idu od nuklearnog bombardovanja do propagande ili trgovinskog ugovora. Veština će biti u izboru među raspoloživim sredstvima i u kombinovanju njihovog dejstva, da bi se ostvarila njihova saradnja u postizanju jednog istog psihološkog rezultata, dovoljno efikasnog da proizvede odlučujući moralni efekat.

Izbor sredstava zavisiće od uzajamnog odmeravanja osjetljivih mesta protivnika i naših mogućnosti. Da bi se to odmeravanje sprovelo treba analizom odrediti koji je moralni efekat odlučujući. Ko je taj koga hoćemo ubediti? Na kraju krajeva, želja je da se ubedi protivnička vlada, ali, zavisno od slučaja, biće možda lakše da se utiče direktno na vladajuće ličnosti (Čemberlen u Bad-Godesbergu ili u Minhenu), birajući one između argumenata na koje će te ličnosti biti osjetljive, ili, nasuprot tome, da se dejstvuje posredno na ovaj ili onaj deo javnog mišljenja koji ima uticaja na vladu, ili da se dejstvuje na neku savezničku vladu čiji je uticaj jak, ili na primer na Ujedinjene nacije. Ako je cilj mali, takvi pritisci mogu biti dovoljni. Ako je cilj veći, mogu biti upotrebljene nasilne

akcije. Ali, i to izbor sredstava mora biti savršeno prilagođen mogućnostima svoje strane i osetljivim mestima protivnika: klasična vojnička pobeda može, na primer, biti van domašaja ili suviše opasna. U takvom slučaju, da li će se izabrati sredstvo revolucionarnog ustanka radi toga da on dovede do međunarodne intervencije (kao u slučaju Sudeta pre Minhena), revolucionarnog ustanka koji će biti u stanju da smeni vladu (kao u Pragu 1950. god.), ili sredstvo jačeg ekonomskog pritiska (kao što su bile ekonomske sankcije protiv Italije 1935. god.), ili duga kampanja gerile kombinovana sa međunarodnom akcijom (kao što su Vijetnam i Felasi)? Koje su moguće i najpogodnije akcije da se odlučno utiče na psihologiju protivničkih vođa? Ako najzad treba da se preduzme vojna akcija, koji će biti njen cilj? Hoće li biti neophodno „da se unište neprijateljske oružane snage“ prema Klauzevićevoj formuli? Da li će to biti moguće? Ako neće, da li će biti dovoljan jedan lokalni uspeh (kirmska kampanja 1854. god.) i kakav? Za koju kategoriju oružanih snaga i za koju geografsku oblast se smatra da su od odlučujućeg značaja sa gledišta protivnika (mornarica i avijacija u Engleskoj, kopnena vojska u Francuskoj, itd...)? Da li će biti neophodno ili nepotrebno da se zauzima glavni grad? Da li će biti dovoljna pretnja da će se on razoriti? Itd... Analiza se može ovako nastaviti sve dalje, dok se među sredstvima koja nam stoje na raspolaganju ne pronadu ona koja su u stanju da nam obezbede traženo rešenje.

Izrada strategijskog plana

Tada će moći da se *izradi strategijski plan*. Radi se o dijalektici. Prema tome, treba predvideti moguća reagovanja protivnika na svaku predviđenu akciju i stvoriti

sebi mogućnost da se svakoj od njih parira. Ta reagovanja mogu biti internacionalna ili nacionalna, moralna, politička, ekonomski ili vojnička. Uzastopne akcije i mogućnosti odbijanja udaraca treba da budu sređeni u jedan sistem čiji je cilj da se očuva mogućnost sprovođenja svog plana uprkos protivničkom suprotstavljanju. Ako je plan dobro sačinjen, u njemu ne bi smelo više da ima neizvesnih stvari koje zavise od slučaja. Strategijski manevr, koji ima za cilj očuvanje slobode akcije, treba da bude „protivslučajan“. Prema tome, on mora jasno da predvidi čitav niz zbivanja koja vode do rešenja — što nije bilo ostvareno, uzgred da kažemo, na našoj strani, ni 1870. god., ni 1939. god., ni u Indokini, ni u Alžiru. — Dodajmo još da se dijalektička shema dvaju protivnika usložava postojanjem međunarodnog konteksta. Uticaj saveznika, pa čak i neutralaca, može biti odlučujući (kao u slučaju Sueca). Zbog toga što ovo nije dobro shvatila, Nemačka je izgubila dva rata navlačeći na sebe neprijateljstvo Velike Britanije (invazija Belgije) i Sjedinjenih Država (podmornički rat). Pravilna ocena slobode akcije koja proizlazi iz sticaja međunarodnih odnosa predstavlja, dakle, osnovni element strategije, naročito otkako je atomska moć izvanredno povećala međuzavisnost nacija.

Strategijski „obrasci“

Na taj način, zavisno od sredstava kojima raspolažu dva protivnika i zavisno od veličine cilja, sastavlja se strategijski plan prema raznim obrascima, od kojih ćemo razmotriti one koji su najviše karakteristični.

1. — Ako se raspolaže veoma moćnim sredstvima (ili ako predviđena akcija može dovesti do stupanja u dejstvo

moćnih sredstava savezničkih nacija) i ako je cilj skroman, i sama pretnja tim sredstvima može navesti protivnika da prihvati uslove koji mu se žele nametnuti, a tim pre da odustane od zahteva za izmenu ustanovaljenog status kvoa. Ovaj obrazac *neposredne pretnje* sada je veoma mnogo u modi blagodareći postojanju atomskog oružja i služi kao osnovica impozantnoj građevini strategije zastrašivanja.

2. — Ako se, naprotiv, mada je cilj skroman, ne raspolaže dovoljnim sredstvima za stvaranje odlučne pretnje, tražiće se rešenje pomoću više ili manje lukavih akcija protivničkog, diplomatskog ili ekonomskog karaktera. Ovaj obrazac *posrednog pritiska* veoma mnogo je koristila hitlerovska i sovjetska strategija, ne toliko zbog slabosti njihovih sredstava prinude, koliko pod uticajem zastrašivanja usled neposredne pretnje protivničkih snaga. Ovakva strategija odgovara slučajevima kad je polje slobode akcije sile skučeno.

3. — Ako je polje slobode akcije usko i sredstva ograničena, a cilj je važan, tražiće se rešenje putem niza uzastopnih poduhvata, kombinujući, po potrebi, neposrednu pretnju i posredan pritisak sa ograničenim dejstvima sile. Ovaj obrazac *uzastopnih akcija* prikazao je Hitler od 1935. do 1939. god., ali on je donosio uspeh samo dok je izgledalo da je cilj manjeg značaja. A kad se pokazalo da „grickanje“ dovodi u pitanje životne ciljeve, on se neizbežno pretvorio u veliki sukob. Sa osobenostima koje su posledica njenog ostrvskog položaja, Velika Britanija je obično primenjivala ovaku strategiju posrednog prilaženja, koju je Lidel Hart u naše doba ponovo formulisao na veoma jasan način. Ona je naročito pogodna za obrambeno jake nacije (ili prirodno dobro zaštićene) koje žele da postupno postignu velike rezultate, uz ofanzivnu

upotrebu samo malih sredstava. Evropski ratovi XVIII stoljeća imali su najčešće karakter posrednog prilaženja putem uzastopnih akcija, zato što su upotrebljavana sredstva bila relativno veoma ograničena.

4. — Ako su granice slobode akcije široke, a raspoloživa sredstva isuviše slaba da bi se moglo postići vojničko rešenje, može se pribeti strategiji dugotrajnog sukoba kojoj je cilj moralno iscrpljenje, iznuravanje protivnika. Da bi mogla izdržati, upotrebljena sredstva biće sasvim primitivna, ali tehnika upotrebe (to je obično totalni rat oslojen na sveobuhvatna gerilska dejstva) primoraće protivnika na mnogo veća naprezanja koja on neće moći bezgranično da podnosi. Ovaj obrazac *dugotrajne totalne borbe slabog vojnog intenziteta* bio je obično upotrebljavan sa uspehom u ratovima dekolonizacije. Njegov glavni teoretičar je Mao Ce Tung. Napomenimo da ova strategija, koja traži veliki moralni napor od strane onoga koji uzima inicijativu da je primeni, predstavlja jak elemenat delovanja iz strasti i vrlo dobру koheziju narodne duše. Stoga ona najbolje odgovara ratovima za oslobođenje. No, ona ima izgleda na uspeh samo ako su ciljevi dveju strana veoma nejednaki (slučaj ratova dekolonizacije), ili ako koristi oružane intervencije spolja (slučaj oslobodilačkih ratova u Evropi 1944—1945. god., u Španiji 1813—1814. god.) kojima ona služi kao pomoćno sredstvo.

5. — Ako su vojnička sredstva kojima se raspolaže dovoljno moćna, tražiće se rešenje putem vojničke pobjede u žestokom i, ako je moguće, kratkom sudaru. Uništenje protivničkih snaga u bici može biti dovoljno, naročito ako cilj nije isuviše značajan za neprijatelja. Inače će biti neophodno da se poraz materializuje u očima javnosti time što će se okupirati cela ili jedan deo teritorije,

da bi se protivnik naterao da prihvati postavljene uslove. Naravno, moralna kapitulacija pobedenog biće mnogo olakšana ako se može raspolagati petim kolonama svojih istomišljenika, kao što je bilo u pobedama francuske revolucije i Napoleona. Te pete kolone moći će čak odigrati važnu ulogu u potpomaganju vojnih operacija. Ovaj obrazac žestokog sudara radi vojničke pobeđe odgovara klasičnoj strategiji napoleonskog tipa. Njen glavni teoretičar — koga su često izneveravali njegovi tumači, suviše prožeti nekom vrstom vagnerijanskog romantizma — jeste Klauzevic. Ta teorija je dominirala evropskom strategijom XIX stoljeća i prve polovine XX stoljeća. Pošto je neopravdano smatrana za jedinu ortodoksnu strategiju, ona je dovela do dva velika svetska rata 1914—1918. i 1939—1945. god., koji su oba jasno pokazali granice klauevicevsко-napoleonovskog shvatanja: rešenje se ne može postići nekom hirurškom operacijom u vidu vojničke pobeđe, izuzev ako vojničke mogućnosti momenta dozvoljavaju da vojnička pobeđa bude brzo ostvarljiva i potpuna. A takav uslov — što ćemo videti kasnije u vezi sa operativnom strategijom — postoji samo u izvesnim trenucima evolucije taktike i operacija. U intervalu između tih povoljnijih perioda, klauevicevska strategija dovodi samo do suprotstavljanja u gigantskim vojnim sukobima protivnika koji se uravnotežuju (stabilizacija krajem 1914. god.; kontinentalna pobeđa Nemaca 1940. god. koji ne mogu preći La Manš i zaglibljuju se u jednu nemoguću kampanju sa Rusijom). Do rešenja tada dolazi tek posle dugotrajnog uzajamnog iznuravanja, koje je prekomerno u odnosu na cilj, posle kojeg i pobeđnik i pobeđeni izlaze iz sukoba potpuno iscrpljeni. Interesantno je inače zapaziti da je ova shema važila već i za Napoleona zbog njegove nemoći da reši engleski i ruski prob-

lem. Ali, Klauzevic i njegovi učenici bili su toliko zaseđeni carevim pobedama da im nisu sagledavali granice. Ta intelektualna zabluda verovatno je koštala Evropu njene prevlasti u svetu.

Zaključci

Pet obrazaca koje smo napred izneli predstavljaju više primere nego iscrpnu klasifikaciju raznih vrsta strategije.

Oni su naročito korisni zato što dobro ukazuju na različitost solucija, među kojima strategija mora znati da izabere i što time omogućavaju da se bolje shvati *karakter i originalnost strategijskog rasuđivanja*. Dok taktičko i logističko rasuđivanje počiva gotovo isključivo na metodističnosti radi racionalne upotrebe vojničkih sredstava za postizanje određenog rezultata, dok političko rasuđivanje koje treba da oceni šta želi javnost, ili šta ona može dopustiti, mora ostaviti šire polje psihologiji i intuiciji — strategijsko rasuđivanje treba da kombinuje psihološke i materijalne podatke apstraktnim i racionalnim postupkom razuma. Taj postupak zahteva vrlo veliku sposobnost analize i sinteze; analiza je potrebna da bi se prikupili elementi dijagnoze, a sinteza je neophodna da bi se na osnovu njih postavila dijagnoza, koja, po svojoj suštini, treba da predstavlja izbor.

Ovih pet obrazaca omogućavaju takođe da se sagleda pogreška koju su učinili mnogi stratezi preporučujući samo jednu vrstu strategije. Jer, svaki obrazac odgovara jednoj posebnoj teoriji, koju je njen pokretač predstavljao kao jedino i najbolje rešenje, dok je, u stvari, svaka od njih najbolja samo u okviru sasvim određenih uslova. Usled

nedovoljne analize faktora strategije, izborom je isuviše često upravljala navika ili moda dотičног trenutka. Sukobi su tada izmicali iz ruku vlada i dovodili su do užasnih međunarodnih katastrofa. Danas, kad svet prolazi kroz krizu prilagođavanja kakva se ne pamti, a naučni, industrijski i psihološki uticaji prodiru u vojnu veštinu, postalo je važnije nego ikad da se raspolaže metodom mišljenja koja će nam omogućiti da upravljamo događajima umesto da im se potčinjavamo. Odatle proizlazi važnost i naročita aktuelnost strategije.

PODELA STRATEGIJE

Mada je strategija jedna po svom cilju i po svom metodu, u primeni ona se nužno deli na specijalizovane strategije koje važe samo za posebne oblasti sukoba. To je stoga što ona mora voditi računa o materijalnim sredstvima i što osobine materijalnih sredstava, svojstvene svakoj oblasti sukoba, stvaraju sistem posledica koji je drukčiji u svakoj oblasti: pomorska strategija bila je, na primer, uvek različita od kopnene strategije, itd...

Tako dolazimo do prave piramide posebnih i međusobno zavisnih strategija, koje je neophodno dobro definisati da bi se mogle na najbolji način kombinovati u skup akcija usmerenih prema istom zajedničkom cilju.

Na vrhu strategiјa, neposredno potčinjena vladu — znači politici — gospodari *totalna strategija*, čiji je zadatak da smišlja vođenje totalnog rata¹⁾. Njena dužnost je

¹⁾ Termin *totalna strategija* izgleda jasniji, povezan sa terminom „totalni rat“, nego termin koji nekad daju Englezi (naročito Lidel Hart) „Velika strategija“, ili Amerikanci „Nacionalna strategija“. Što se tiče termina „Narodna odbrana“ on ne odgovara ničemu i ima naročito za posledicu da brka pojmove.

da određuje pojedinačne zadatke i kombinaciju različitih generalnih strategija u političkom, ekonomskom, diplomatskom i vojnom pogledu.

Ova strategija je po suštini strategija šefova vlada potpomognutih od strane njihovih šefova generalštabova narodne odbrane i njihovih visokih saveta ili komiteta odbrane. Kao što smo videli u oblastima koji su izloženi napred i koji se svi odnose na nivo totalne strategije, relativna važnost pojedinih domena: politike, ekonomike, diplomatičke i oružanih snaga, mnogo varira zavisno od konkretnog slučaja. Vojni domen je zaista odlučujući samo u jednom od tih obrazaca — u petom.

U svakom od tih podređenih domena (vojnog, političkog, ekonomskog i diplomatskog) postoji *generalna strategija* čija je funkcija da dodeljuje i kombinuje zadatke akcija koje se izvode u raznim granama delatnosti dotičnog domena. Da kažemo odmah da dok stvarno postoji samo vojna generalna strategija koja se stara da na najbolji način kombinuje kopnena, vazdušna i pomorska dejstva, ne postoje osnovni elementi generalne strategije koji bi odgovarali domenu političkom (na primer, politička linija, unutrašnja aktivnost, spoljna aktivnost, propaganda), domenu ekonomskom (na primer, proizvodnja, finansiranje, spoljna trgovina) i domenu diplomatskom. Međutim, baš u tim domenima strategija se praktikuje svakodnevno, a da se to i ne zna. Ali, zato što se to ne čini svesno, ne izvlači se sva korist koja bi se mogla izvući iz akcije zasnovane na sistematskim shvatanjima prošlim iz bolje postavljene forme rasuđivanja. Sve ove generalne strategije primenjuju, ili bi trebalo da prime- njuju odgovarajući ministri uz pomoć svojih načelnika generalštabova ili svojih generalnih sekretara.

U svakoj podređenoj grani delatnosti ima mesta za još jednu posebnu kategoriju strategije. To je nivo na kojem se nalazi zglob između zamisli i izvršenja, između onoga što se hoće ili mora da učini i onoga što omogućavaju tehnički uslovi. Ovom suštinskom zglobu u kopnenom vojnem domenu Nemci su dali naziv *operativna strategija* („operativ“). Isto tako, bilo to svesno ili ne, postoji operativna strategija u svakoj grani i njen je zadatak ne samo da dovede u sklad ciljeve koje je izabrala generalna strategija sa mogućnostima koje pružaju taktike i tehnike dotične grane, već i da orijentiše evoluciju taktika i tehnika, da bi ih prilagodila potrebama strategije. Iz tog razloga operativna strategija igra bitnu ulogu koja je često ostajala nepoznata. Tako, na primer, u klasičnoj kopnenoj strategiji, upravo na nivou operativne strategije dolaze do izražaja logistički i taktički faktori (obim snaga u odnosu na prostor, strategijska i taktička pokretljivost, ofanzivni i defanzivni kapacitet) čija relativna vrednost opredeljuje formu operacija (pokretni rat ili stabilizacija, brzo vojničko rešenje ili iznuravanje, itd...) i koji time uslovljavaju sve vojne mogućnosti strategije. Zato što nije bio sagledan značaj i mehanizam ove strategije, stabilizacija 1914. i poraz 1940. godine došli su iznenada, a mogli su biti predviđeni i izbegnuti. Na ovaj operativni nivo treba takođe postaviti strategiju mirnog vremena, koja se sastoji u stvaranju novih oružja, koja će nadmašiti oružja eventualnih neprijatelja. Ova strategija, koja sa atomskim oružjem dobija možda odlučujući značaj, nazvana je „logistička strategija“, a takođe i „genetička strategija“. Jedino ako se ona shvati kao prava strategija (a ne kao skup budžetskih i finansijskih programa) i ako se postavi na svoje mesto u piramidi strategija, moći će

da se sprovodi efikasno i da se time održava zastrašivanje uz najmanju cenu.

Ova analiza raznih strategija sigurno ne pojednostavljuje problem i pokazuje svu složenost predmeta. S druge strane, može se zapaziti da potrebna apstrakcija strategije dovodi do praktičnih zaključaka i da oni, postepeno kako se izvode, čine razumljivim postojeće odnose između raznih faktora kojima se bezuslovno mora zagospodariti da bi se mogao voditi rat ili očuvati mir.

PRINCIPI STRATEGIJE

Da li strategija dopušta pravila koja omogućavaju da se usmerava rasuđivanje pri izboru rešenja? Klasična vojna strategija imala je izdvojena takva pravila i čak je tvrdila da u njima vidi zakone trajne i opšte vrednosti, koji daju strategiji postojanost koja je suprotna neprekidnoj promenljivosti taktičkih postupaka, zavisnih od evolucije materijala. Mi danas imamo dobrih razloga da sumnjamo u postojanost strategije; međutim, ako pravila postoje, ona bi sačinjavala nepromenljiv element strateškog rasuđivanja i jedino bi evoluirale njegove primene.

Veoma je teško obraditi ovo krupno pitanje na nekoliko stranica. No ipak, može se pokušati da se dâ kratak pregled ideja u ovoj materiji. Videćemo da su zaključci koji se iz toga mogu izvući ograničeni.

Teorije

Pravila koja su formulisali najistaknutiji pisci odlikuju se krajnjom raznolikošću. Kratki sadržaji koje ćemo izneti svakako su samo sažete skice, ali one će omogućiti

da prikažemo tipove postavljenih zakona. Prema *Klauzevcu*, postoje tri osnovna pravila: koncentracija snaga, dejstvo jakog prema jakom i rešenje putem bitke na glavnom vojištu, po mogućству u defanzivno-ofanzivnoj formi. Ova pravila spadaju u domen generalne i operativne vojne strategije i odgovaraju obrascu br. 5 koji je opisan napred. Nasuprot tome, *Lidel Hart* predlaže šest pravila pozitivnih i dva negativna, čija se suština svodi na 4 pravila: razvlačenje protivnika posrednim prilaženjem, iznešenje preduzimanjem nepredviđenih akcija, dejstvo jakog prema slabom i rešenje na pomoćnim vojištima. Ona se odnose na iste strategijske stepene kao i Klauzeviceva pravila, ali odgovaraju uglavnom strategijskom obrascu br. 3 koji je opisan napred. *Mao Ce Tung* utvrđuje šest pravila: pred neprijateljskim nastupanjem odstupanje u vidu „centralnog povlačenja“; nastupanje kad se neprijatelj povlači; strategija jedan protiv pet, taktika pet protiv jedan; snabdevanje otimanjem od neprijatelja; prisna veza između vojske i stanovništva. I ovde se radi o vojnoj generalnoj i operativnoj strategiji, ali ovog puta u vidu strategije obrasca br. 4. *Lenjin* i *Staljin* formulišu tri osnovna pravila: tesno moralno jedinstvo zemlje i vojske u totalnom ratu; odlučujući značaj pozadine; nužnost psihološke pripreme dejstva silom. Ovde smo u totalnoj strategiji, na nivou koji može doći do izražaja u nekoliko strategijskih obrazaca. *Savremena američka strategijska škola* sada se opredeljuje za dva pravila: postupno zastrašivanje i elastični odgovor. To je takođe totalna strategija koja ovoga puta odgovara — u nastojanju da odvrati od sukobā i da ih ograniči — strategiji obrasca br. 1. U starija vremena *Mahan* je formulisao svoje čuveno pravilo o odlučujućem značaju gospodarenja morskim prostranstvima. *Mekinder* je, naprotiv, proglašio prvenstvo kop-

nenog prostora. Tridesetih godina *Duet* je predskazivao odlučujući karakter vazduhoplovnoj moći. Najzad, tradicionalna francuska strategijska škola, koju predstavlja Foš, koncentrisala je strategiju u dva pravila velike apstraktnosti: ekonomija snaga i sloboda akcije, koje se upravo zbog te apstraktnosti mogu primeniti u svim strategijama.

Centralni pojam

Kao što se vidi, postavljena pravila čine više opštu zamisao pojedinačnih rešenja, nego opšte zakone, čime se i objašnjava njihovo razmimoilaženje. Jedino Fošova strategijska pravila su pravila po svojoj prirodi, ali njihova apstraktnost skoro ne dopušta da se iz njih izvuku praktični zaključci, bar ne na prvi pogled. No videćemo da ona ipak čine dosta dobar okvir za analiziranje problema.

Međutim, pre toga treba razjasniti koja su njihova osnovna značenja. Da bi se to postiglo nije naodmet da se ponovo vratimo na našu definiciju strategije: „To je veština dijalektike volja da upotrebljavajući sile reše svoj sukob“. Ovaj dvobojni volja dovodi do suprotstavljanja dveju simetričnih igara, pri čemu svaka od njih nastoji da pogodi presudnu tačku one druge putem pripreme koja teži da zastraši, da paralizuje i iznenadi — a sve su to, napomenimo uzgred, akcije sa psihološkim ciljem. Moguće je, dakle, razlikovati u svakoj strategiji dva posebna i bitna elementa: 1) *izbor presudne tačke* koja se želi pogoditi (funkcija protivničkih osetljivih mesta); 2) *izbor pripremnog manevra* koji će omogućiti da se pogodi pre-

sudna tačka. Međutim, kako svaki od protivnika postupa na isti način, suprotstavljanje dva pripremna manevra doneće uspeh onome od njih dvojice koji će umeti da spreči protivnikov manevar i da sproveđe svoj sve do postavljenog cilja. To je ono što Foš naziva u klasičnoj strategiji „sačuvati slobodu akcije“. Borba voljā svodi se dakle na borbu za slobodu akcije, gde svaki nastoji da tu slobodu sačuva i da je oduzme protivniku.

Ako smo mnogo jači od protivnika biće lako da se sačuva svoja sloboda akcije upotrebom toliko snaga koliko je potrebno da se parališe neprijateljski manevar, zadržavajući u isto vreme dovoljno sredstava na raspolađanju za nanošenje odlučujućeg udara. Ali, takav krajnji slučaj izvanredno je redak. Obično treba umeti racionalno podeliti svoje snage i sredstva: za zaštitu protiv neprijateljskog pripremnog manevra, za svoj sopstveni pripremni manevar i za odlučujuću akciju. Ova podela, izvršena na najbolji način, predstavlja ono što klasična strategija naziva *ekonomijom snaga*.

I tako, analiza sheme borbe izražena apstraktno dovodi u sintezi do ove formule: „*Pogoditi presudnu tačku blagodareći slobodi akcije postignutoj dobrom ekonomijom snaga*“. Ali, sada je potrebno ponovo raščlaniti ovaj koncentrat da bi se on mogao koristiti, i potražiti načine pomoću kojih se može ostvariti ekonomija snaga i sloboda akcije.

Ovde stižemo na prag proučavanja koje je retko kad preduzimano u sistematskoj formi, što je ne malo doprinelo da se održi neka vrsta tajanstvenosti u ovim pitanjima. Radi se o *analizi raznih mogućnosti koje stoje na raspolađanju strategijskom odlučivanju*.

Recimo da se svako strategijsko rešenje svodi na tri „koordinatne osovine“: vreme, mesto, količinu materijalnih i moralnih snaga, koje određuju situaciju u jednom trenutku, i na još jedan složeni faktor, koji ćemo nazvati manevar, a koji određuje uzastopnost i odnos uzastopnih situacija.

a) *Faktor manevar.* — Ovaj poslednji faktor, koji u izvesnoj meri gospodari nad onim drugim, proizlazi iz dialektike borbe, apstraktnog mačevanja dvaju boraca. Upoređenje sa mačevanjem omogućava da se odmah utvrdi izvestan broj tipova akcija i reakcija:

— *ofanzivnih*: „napadati“, radnja koju mogu da pripreme ili da joj slede akcije „pretiti“, „iznenaditi“, „zavaravati“, „obmanuti“, „forsirati“, „zamarati“ i „goniti“, svega osam tipova;

— *defanzivnih*: „biti na oprezu“, „odbijati“, „protivnapadati“, „prestrojavati“, „izvući se“, „prekinuti“, svega šest tipova.

Isto tako, što se tiče snaga, može se zamisliti pet tipova odluka: „koncentrisati“, „rasturiti“, „ekonomisati“, „povećati“, „smanjiti“.

Ovih devetnaest alternativa sa dodatkom izbora vremena i mesta čine klavijaturu strategijske igre.

U priloženom tabelarnom pregledu br. I za svaki od tih tipova akcije data je uopštена definicija, naznačeni su uslovi koje on pretpostavlja i ukratko izloženi rezultati koji se mogu od njega očekivati. Videćemo da se oni svi odnose na *slobodu akcije*, bilo da se ona pribavi, bilo da se ponovo povrati, bilo da se nje liši protivnik. Videće se takođe da se sredstvo za održavanje slobode akcije sastoji

u veštini da se obezbedi sebi *inicijativa, osnovni faktor manevra.*

Može se učiniti na prvi pogled da ova razmatranja, polaze od sličnosti sa mačevanjem, imaju samo daleke veze sa modernom strategijom. Ali, stvar ne стоји tako. U priloženom tabelarnom pregledu br. II izneti su primjeri akcija, najpre iz vojne strategije rata 1939—1945. godine, a zatim iz savremene strategije zastrašivanja, koji odgovaraju svakom od izloženih rešenja. Sličan pregled mogao bi se sačiniti za totalnu strategiju, za „indirektnu“ strategiju, pa čak i za finansijsku, diplomatsku ili političku. Iz njega se vidi, na primer, da se ekvivalent strategije bitke u Ardenima 1944. godine nalazi u strategiji zastrašivanja u sovjetskom programu interkontinentalnih raketa, i da se ekvivalent savezničke pomorske kampanje na Sredozemnom moru 1943—1944. godine nalazi u razvoju taktičkog atomskog oružja. Pojam sigurnosti, klasično zasnovan na pogodno rasprostranjenim snagama, sastoji se, u eri zastrašivanja, u prestizanju protivnika u njegovim pronalascima; sloboda akcije, koja je proizlazila iz inicijative, zavisi, u eri zastrašivanja, od porasta potencijala (sigurnost), ali takođe i od sposobnosti da se preživi i od neizvesnosti u pogledu mogućeg proširenja rata do krajnosti (pretnja).

Uočavanje ovih ekvivalenciјa je od najvećeg značaja, kako bi se u praksi strategije moglo uneti *svesno* poimanje manevra koji je u toku i mogućnosti reagovanja koje se moraju uzeti u obzir.

b) *Doktrine o manevru.* — Za ta reagovanja стоји na raspolaganju izbor između nekoliko suprotnih doktrina.

Prva, koju nazivam doktrinom „racionalne dinamike“, uzima u obzir jačinu snaga koje su jedna prema drugoj i preporučuje rešenje koje najviše odgovara najbo-

ljem iskorišćavanju tih snaga: treba težiti koncentraciji napora da bi se mogla razbiti glavna neprijateljska masa, što će povući i pad svega ostalog. Borba će se voditi u stilu jakog prema jakom i do rešenja treba da dođe na glavnom vojištu. To je ona strategija koja je krajem XIX stoljeća bila izvedena iz teorije Klauzevica, i to je ona ista koja je inspirisala u Francuskoj čuveni „Plan 17“ iz 1914. godine.

TABELARNI PREGLED BR. I

Definicije po ugledu na pravila mačevanja

Akcija	Definicija	Uslovi koji se pretpostavljaju i napomene	Posledice koje se mogu očekivati
Napadati	Nastojati da se pogodi neko osjetljivo mesto protivnika	Potrebno je da osjetljivo mesto bude delimično ili u potpunosti presudno i da su sredstva dovoljna.	Rešenje, ili preuzimanje inicijative. } Radi slobode akcije
Iznenaditi	Napasti neko osjetljivo mesto koje nije zaštićeno.	Potrebno je da osjetljivo mesto nije zaštićeno i da je dovoljno važno.	Raspadanje protivničkog poretku i morala. Preuzimanje inicijative. } Radi slobode akcije
Zavaravati	Ugroziti neko osjetljivo mesto izabranu tako da neprijatelj, odbijajući udar, otkrije drugo osjetljivo mesto koje se želi napasti.	Potrebno je da izabранo prvo osjetljivo mesto bude slabo zaštićeno i veoma važno za protivnika.	Prisiljavanje protivnika da zaštiti ugroženo osjetljivo mesto. Preuzimanje inicijative. } Isto

(nastavak sa str. 39)

Akcija	Definicija	Uslovi koji se pretpostavljaju i napomene	Posledice koje se mogu očekivati
Dovesti u zabludu	<i>Uži smisao</i> Prividno ugroziti jedno mesto, a napasti drugo.	Kao gore, s tim što ugrožavanje nema za cilj da izazove odbijanje udara već samo da se održi neizvesnost	Priprema preuzimanje inicijative. } Isto
	<i>Opšti smisao</i> Praviti se da je zauzet drugičiji stav od onog koji se ima.	Neizvesnost može ići sve dotle dok se stvori pogrešno osćenje sigurnosti.	} Isto
Forsirati	Pogoditi neko osetljivo mesto protivnika uprkos njegovom suprotstavljanju	Potrebna su dovoljna sredstva za izvršenje ove nasilne akcije. Eksploratiše se stečena inicijativa.	Cilj je da se protivniku oduzme sloboda akcije i da se on iznurava } Radi slobode akcije
Zamarati	Prisiliti protivnika da troši energiju i sredstva u odbrani svojih osetljivih mesta.	Kao gore. Ali, proces iznuranja uvek je obostran. Korisno je samo ako su sredstva nadmoćnija ili ako je odnos iznuranja pozitivan.	Cilj je da se protivnik liši svojih rezervi energije i sredstava, znači svojih mogućnosti za preuzimanje inicijative. } Isto
Goniti	Ponovo se postaviti u uslove koji omogućavaju da se napadnu osetljiva mesta protivnika.	Vrši se posle izvlačenja protivnika koje ima za cilj ponovno pribavljanje izgubljene slobode akcije.	Održanje inicijative } Isto

Akcija	Definicija	Uslovi koji se pretpostavljaju i napomene	Posledice koje se mogu očekivati
Biti na oprezu	Biti u rasporedu koji omogućava da se blagovremenno zaštite osetljiva mesta.	Počiva na proračunu snaga i vremenskih rokova.	Teži se osiguranju protiv preuzimanja inicijative od strane protivnika. } Isto
Prestrojavati	Izmeniti svoj poredak da bi se navukao protivnički napad na zaštićena osetljiva mesta	Potrebno je raspolagati neophodnim sredstvima. Prestrojavanje menja pravac borbe.	Teži se ponovnom uspostavljanju sigurnosti. } Isto
Odbijati	Braniti napadnutu osetljivo mesto.	Odbrana treba da je efikasna i da ne primorava da se otkriju druga osetljiva mesta.	Isto }
Protivnapadati	Snažno pogoditi takvo osetljivo mesto protivnika da on mora obustaviti svoj napad.	Potrebno je da je osetljivo mesto presudno ili bar važno za protivnika	Cilj je ponovno preuzimanje inicijative. } Isto
Izvući se	Postaviti osetljivo mesto izvan domaćaja protivnika.	Mora da prinudi protivnika na zauzimanje novih poredaka. Ne treba da otkrije druga osetljiva mesta.	Ponovno uspostavljanje sigurnosti. } Isto
Prekinuti	Opšte povlačenje sa napuštanjem ograničenog cilja	Napušteni cilj ne treba da bude presudan.	Ponovno uspostavljanje sigurnosti. } Isto
Pretiti	Preduzimati mere koje omogućavaju da se napadne neko osetljivo mesto protivnika	1. Imati sredstava 2. Ugrožavati dovoljno osetljivo važno mesto.	Cilj je ograničavanje protivničke slobode akcije. } Isto

TABELARNI PREGLED BR. II

Odgovarajući primeri u raznim strategijama

Akcija	Odgovarajući primeri u vojnoj strategiji 1939—1945. g.	Odgovarajući primeri u strategiji zastrašivanja	
		Definicija	Primeri
Napadati	Operacija „Overlord“ 1944. god. Ardeni 1940. god.	Ostvariti neki tehnički napredak koji će obesnažiti protivnički sistem sigurnosti.	Termonuklearno oružje SAD, zatim sovjetsko. Program sovjetskih raket. Kuba 1962. god.
Iznenaditi	— Nemačka ofanziva u Ardenima 1944. god. — Savezničko iskrcavanje u severnoj Africi.	Ostvariti neki napredak mnogo pre nego što se predviдало.	Sovjetske rakete, sovjetske atomske i termonuklearne bombe.
Zavaravati	Nemačka ofanziva 1940. god. u Hollandiji.	Nekim naprecima uvući protivnika u tehnološku trku u pravcu koji se razlikuje od onog koji se stvarno sledi.	Sovjetski bombarderi iz 1955. god. (?)
Obmanuti	Savezničko ugrožavanje Bulonja 1944. god. pre iskrcavanja.	Stvoriti uverenje da predstoji ostvarenje izvesnih pronašalaka ili sakriti pronašalake koji se ostvaruju.	Kosmos?
Forsirati	Bitka u Normandiji, Sen Lo, El Alamejn.	Prestići protivnika u uspesima u domenu gde on ulazi velike napore.	Povećanje vrhunca leta i brzine aviona SAD 1955. god.
Zamarati	— Verden (1916. god.) — Staljingrad i kampanja u Rusiji. — Saveznička vazdušna bombardovanja u Nemačkoj.	Naterati protivnika na velike troškove, veće od svojih, u nekoj oblasti gde je otpočela trka.	Celokupna tehnološka trka.

Akcija	Odgovarajući primeri u vojnoj strategiji 1939—1945. g.	Odgovarajući primeri u strategiji zastrašivanja	
		Definicija	Primeri
Goniti	Kampanja u Francuskoj 1940. god. sa nemačke strane. — Naizmenična napredovanja u oba pravca u kampanji u Libiji.	Iskoristiti neko prvenstvo za postizanje izvesne delimične političke koristi	Sovjetska zaštita Egipta i Kube. Operacija u Libanu.
Odbijati	Bitka u Normandiji sa nemačke strane.	Ponovo uspostaviti vrednost sistema sigurnosti putem intervencije ili novih ostvarenja.	DEW linija ¹⁾ . Podmornice atomske i rakete „polaris“. Ojačanje obrambenih štitova.
Protivnapadati	Bitka u Arderima 1944. god. sa nemačke strane.	Na neki napredak odgovoriti drugim napretkom koji će obesnažiti protivnički sistem sigurnosti.	Sovjetski program raket. Kuba 1962. god. sa američke strane.
Izvući se	Povlačenje Nemaca prema Loreni posle bitke u Normandiji	?	?
Prekinuti	Francusko primirje 1940. godine	Sporazum o naoružanju ili političko povlačenje da bi se izbegao „show down“ ²⁾)	Kuba 1962. god. sa sovjetske strane.
Biti na oprezu	Obrana Velike Britanije 1940. god.	Imati preim秉stvo nad protivnikom u naprecima.	Tehnološka trka i obaveštajni rad.

¹⁾ „Distant early warning Line“ (Dju lajn) — američko-kanadska linija dalnjeg otkrivanja cilja (prolazi približno duž 72. paralele.) — Prim. prev.

²⁾ Show down — otvaranje karata, ili bacanje aduta. — Prim. red.

Akcija	Odgovarajući primeri u vojnoj strategiji 1939—1945. g.	Odgovarajući primeri u strategiji zastrašivanja	
		Definicija	Primeri
Prestrojavati	Pomorski rat na Sredozemnom moru 1942. god. radi izolovanja Romela u Libiji.	Ostvariti neki napredak koji primorava protivnika da preinači svoje ofanzivne mere.	Taktičko atomsko oružje.
Pretiti	Pretnje savezničkim iskrcavanjem u Francuskoj do 1944. god.	Mere koje mogu dovesti do proširenja rata do krajnosti.	Atomska udarna snaga. — Taktičko atomsko oružje. Taktika preživljena.

Druga, koju nazivam doktrinom „*kombinacija*“, uzima u obzir psihološku vrednost akcije koja se namerava preduzeti i preporučuje da se izabere rešenje čija će posledica biti zabuna, dezorientacija, „varanje“ protivnika u njegovim predviđanjima: to će vrlo često dovesti do potrebe da se rasture svoje sopstvene snage (ili napor) da bi se naveo protivnik da učini to isto, i da se potraži pobeda dejstvima jakog prema slabom, po potrebi na pomoćnim ili čak na ekscentričnim vojištima. Ovu strategiju je u naše doba sjajno obradio Lidel Hart, dajući je kao suprotnost strategiji Klauzevica i kao poglavito britansku tradiciju¹⁾.

Postoje takođe i druge doktrine, sada zastarele: *geometrijska* doktrina koju su formulisali Prusi na osnovu kosog poretku Fridriha II, i Žominijeva *geografska* doktrina, koja odgovara jednom tumačenju Napoleonovih pobeda.

¹⁾ Uporediti *The British Way in Warfare* (Britanski način ratovanja) i *Strategy* (Strategija).

U stvari, ni jedna od navedenih doktrina ne predstavlja absolutnu vrednost. Ako se izuzme geometrijska doktrina, koja je zaista mrtva (ali, zar nju francuska doktrina od 1930. god. nije ponovo preuzeila u drugom obliku?), svaka od tih doktrina odgovara jednoj igri koja može biti najbolja u nekim slučajevima, a najgora u nekim drugim: „racionalna dinamika“ odgovara bilo u slučaju kad smo jači (zašto se onda mnogo ustručavati?), bilo u slučaju kad je protivnik nadmoćniji u snagama, ali se opasno rasturio; „kombinacije“ se nameću kad smo slabiji i biće uvek korisne da nam obezbede nadmoćnost, pod uslovom naravno da znamo izbeći da se rasturimo više nego neprijatelj; „geografija“ igra veoma važnu ulogu u vojnoj strategiji kad je vojište siromašno u komunikacijama (kao što je bio slučaj u Evropi za vreme Napoleona) i kad ono obrazuje usko omeđeno poprište. (U našim danima poprište čine kontinenti i mora.)

Prema tome, pri izboru načina reagovanja treba se rukovoditi jedino proučavanjem posebne situacije i vrlo često biće potrebno da se uzastopno primenjuju više doktrina.

c) „Načini izvođenja“ strategije. — Međutim, pri saставljanju nekog operacijskog plana redovno ćemo morati da odredimo opšti stav saglasan sa doktrinom koja najbolje odgovara relativnoj situaciji obeju strana. Tako se ponovo vraćamo na opšti problem izbora jednog od „obrazaca“ koje smo razmotrili ranije. Na teoretskom planu ti razni obrasci grupišu se u dva osnovna „načina“: neposrednu strategiju i posrednu strategiju.

Neposredna strategija, koja odgovara obrascima br. 1, 3 i 5, nije ništa drugo do koncepcija koja se zasniva na traženju pobjede ili postizanju zastrašivanja putem upotrebe — ili samog postojanja — oružanih snaga, koje se

smatraju za glavno sredstvo. To je znači, najpre koncepcija Klauzeviceve strategije, koja nije ništa drugo do uopštenje koncepcije zasnovane na „racionalnoj dinamici“. To je ona ista koja je inspirisala vojskovođe iz rata 1914. god., kao i nemačke i američke vojskovođe iz rata 1939—1945. god. Još uvek je ona ta koja vlada nad potencijalnim suprotstavljanjem nuklearnih snaga. Neposredna strategija može takođe primenjivati i ideju „kombinacija“, naročito u pogledu posrednog prilaženja.

Posredna strategija odgovara obrascima br. 2, 3 i 4. Ona inspiriše sve oblike sukoba koji ne traže rešenje neposredno sudarom oružanih snaga, već postupcima koji su što manje direktni, bilo u oblasti politike i ekonomike (revolucionarni rat), ili čak i u vojnoj oblasti putem uzastopnih akcija prekidanih pregovorima (hitlerovska strategija od 1936. do 1939. god.). Ova strategija sve je više u modi otkako se čini da opasnost integralnog rata neposrednim načinom mora da dovede do neprihvatljivih uzajamnih razaranja. Ona je složena i suptilna i njena teorija nije još dovoljno poznata. U hladnom ratu njena je uloga neprekidna i možda je to sada jedina strategija koja se može koristiti otkada opasnost od atomskog oružja parališe direktnu strategiju.

U stvari, ova dva „načina izvođenja“ postoje istovremeno i dopunjaju se: dijalektika savremenog sveta obuhvata u isto vreme i nuklearnu dijalektiku po načinu neposredne strategije koja teži da obostrano neutrališe velike ekonomske i industrijske potencijale, dok se kroz putotine time stvorenog sistema zastrašivanja uvlače mnogostrukе akcije političke dijalektike po načinu posredne strategije. Strategija, kao i muzika, ima svoj „dur“ i svoj „mol“.

d) *Faktor promenljivosti.* — To nije sve. U obradi strategijske zamisli mora se istaći još jedan važan faktor, to je *promenljivost sredstava i sredine*.

Jer, svet evoluira vrlo brzo, naročito u našoj epohi. Sve je u neprekidnom preobražavanju. Nemačka, na primer, u 1963. god. nema uopšte više onakve mogućnosti kakve je imala 1938. god. Svetsko javno mišljenje ne nadahnjuju više ista verovanja i ono ne reaguje više na isti način. Oruđa strategije menjaju se takođe zaprepašćujućom brzinom: avion iz 1945. god. izašao je iz mode 1950. god. A onaj iz 1950. neupotrebljiv je bio 1960. god., itd ...

Iz toga proizlazi da se strateg ne može sigurno osloniti ni na kakav prethodni primer i da on ne može raspolagati nikakvom postojanom jedinicom mere. Neprekidno se mora pomoću proračuna ocenjivati vrednost promenljivosti, ne samo u sadašnjem vremenu već i u budućnosti, na nekoliko godina unapred. To stvara znatnu dopunsку teškoću. Umesto sa čvrstim i objektivnim dedukcijama, strateg je obavezan da radi sa *prepostavkama* i da stvara svoje rešenje putem pravih *otkrića*.

Ova strana strategije je jedna od onih koje su bile najslabije shvaćene do ovih poslednjih godina. Isuviše dugo evolucija je bila dosta spora, pa se poverovalo u mogućnost oslanjanja na iskustvo. Mada i danas istorijski metod pruža izvesne mogućnosti, on je daleko od toga da bude dovoljan i pronicljiv duh Valerija već odavno je otkrio opasnosti koje se u njemu kriju. Prisiljena na prepostavke, strategija mora da manevruje u vremenu, kao što je naučila da to čini u prostoru; daleko od toga da barata sa krutim i opasnim prepostavkama, kao što bi htele neke novije teorije uglavnom američkog porekla koje se oslanjaju na matematičku analizu *verovatnoće*, ona se može jedino oslanjati na snop *mogućnosti* i orga-

nizovati svoj rad tako da se te mogućnosti mogu posmatrati, te da bi blagovremeno uočile one koje se potvrđuju i razvijaju, kao i one koje iščezavaju. U to treba još uključiti faktor manevra, to jest predviđanja sa eliminisanjem slučajnosti, koja će omogućiti da se evolucija najneposrednije prati.

Što se tiče istraživanja koje je neophodno da bi se otkrilo, sa novim ili obnovljenim sredstvima, buduće rešenje koje će odgovarati nekoj budućoj ocenjenoj situaciji, ono ne podleže nikakvom čvrstom pravilu. Reći ćemo samo toliko da ono treba da isključi rutinu — koja je tako čvrsto usaćena u vojne tradicije fiksirane „pravilima“ — i da se osloni na maštu i razmišljanje.

Ove neosporne realnosti moderne strategije, koja se zahuktala kao i naša civilizacija usled izvanredno velikog napretka nauke, trebalo bi da dovedu do dubokog preobražaja naših navika. Nije više važna sadašnjica, već budućnost. Rokovi za ostvarenje bilo kakvog manevra (stvaranje novih materijala, menjanje psihološke atmosfere, izmena međunarodnih ravnoteža, itd.) iziskuju godine i određuju budućnost. *Priprema dobija prevagu nad izvršenjem*. To znači da je postalo nekorisno trošiti milijarde za nacionalnu odbranu čija bi buduća vrednost bila neizvesna, onda kad je najvažnije biti *obavešten* i *predviđati*. Ove dve potrebe nalažu da se danas akcenat (i težište izdataka) stavi na moćne organe obaveštavanja i proučavanja, sposobne da prate konjunkturu i da predvode manevar evolucije snaga putem proračunatih odluka donetih blagovremeno. Eto u tome je možda najhitnija i najvažnija reforma, ako hoćemo da ostanemo na visini naše epohe.

Završiću ovaj brzi pregled jednim upoređenjem koje je nešto malo preterano: strateg je sličan hirurgu koji bi

trebalo da operiše nekog bolesnika, koji neprekidno i veoma brzo raste, a da nije siguran u njegovu anatomsку topografiju; pri tom treba da operiše na operacijskom stolu koji je u neprekidnom pokretu i sa instrumentima koje je trebalo da prouči najmanje pet godina ranije...

Zaključci

Iz prednjeg se vidi koliko strategijska partija šaha može biti složena: ona se odigrava u isto vreme, sa istim brojem alternativa, na nivou svake one strategije koja mora doći u kombinaciju za donošenje jedne iste odluke. Elektronski mozak mogao bi biti od pomoći, ali ne bi mogao predvideti sve mogućnosti akcije i reakcije posle nekoliko poteza! Time se objašnjava što „naučno“ izvođenje strategije nije gotovo nikad bilo pokušano. Kad je to i bilo pokušavano — osobito u napoleonovskoj epohi¹⁾ — bilo je to stoga što su specijalni uslovi tog vremena dopuštali da se znatno smanji broj uticajnih faktora.

Uopšte uzevši, strateg je morao otprilike procenjivati vrlo veliki broj faktora koji bi mogli biti važni i ograničiti svoje rasuđivanje na te faktore. To čini da je strategija veština, a ne nauka. Ni jedan umetnik nije nikada naslikao neku sliku oslanjajući se na potpunu listu teorijskih pravila. On se samo ponekad osvrtao na neka pravila da bi proverio da li mu je delo „kako treba“.

Isto je sa strategijom, i time se objašnjava što se u njoj moglo počiniti toliko grešaka.

¹⁾ Videti analizu rata u Italiji 1800. godine od Pjera Vandrija (Pierre Vendryes) u delu *De la probabilité en histoire* (O verovatnoći u istoriji).

PRIMENA STRATEGIJE

Napoleon je rekao, pozivajući se na pravila zdravog razuma u strategiji, da je ona „veština jednostavna ali sva u izvršenju“. Time se ističe važnost primene. Očigledno je da je tu potrebno mnogo odlučnosti, hladna glava da bi odluke bile proračunate, i nesalomljiva volja da bi se izdržali najveći napor usmereni prema postavljenom cilju. Te su osobine retko kad objedinjene, pa je stoga mali broj pravih ratnih vođa, jer oni jednovremeno moraju da budu mislioci i ljudi od akcije.

No, na planu teorije, izvršenje postavlja jedan suštinski problem čije je nerazumevanje dovelo do mnogih poraza, među kojima je i poraz Francuske 1940. god. hoću da govorim o odnosima između strategije i taktika. Kao što je strategija sredstvo primene nasilne politike, tako su taktike sredstva primene strategije. To znači da taktike treba da budu podređene strategiji, a ne obratno.

Međutim, u mnogim delima — da uzmemo samo savremenike, na primer Fulera, Ružerona i Tojnbiha (Toynbee) — celokupna evolucija strategije objašnjava se evolucijom vojne tehnike: velike prekretnice obeležili su falanga, legija, pancir, turkmenski strelac, barut, brzometna puška, mitraljez, železnica, tenk i motorizacija, avion, atomsко oružje itd...; znači, svi napor treba da budu sasređeni na pronalaženje nove tehnike i na usavršavanje odgovarajućih taktika. Strategija, koja će upravljati tim taktikama, treba da im bude podređena.

Tu se radi o veoma ozbiljnoj zabludi koja je tim opasnija što sadrži veliki deo istine, ali samo jedan deo.

Ono što je istina, to je da tehnički napredak predstavlja bitan faktor snage. Ceo svet uviđa da se tenk ne može zaustaviti puškama, ni avion oboriti strelama, ili

da je nadmoćnost koju su Rimljani stekli naoružanjem i taktikom njihove legije njima omogućila da osvoje najveći deo antičkog Sveta. Sastavim je jasno da napredak u tehnici i taktici daje veliku prednost onome ko ih koristi i to stoga što taj napredak pruža dopunska ili efikasnija sredstva strategiji.

Ali, može se pokazati da ta prednost bude uzaludna ako se ona upotrebi za račun loše strategije. To je veoma važna stvar koju treba stalno imati na umu. Setimo se, na primer, naših nedavnih iskustava u Alžiru: da li su nam naše moderno naoružanje i oprema omogućili da izvojujemo pobedu? Ne postoji optimalna taktika sama po sebi, već svaka taktika ima samo relativnu vrednost zavisnu od protivničke taktike. Mi, smo, na primer, mogli konstatovati da je gerila obezvredila avion tenk i da atomsko oružje nije omogućilo Sjedinjenim Državama da postignu u Koreji nešto više od primirja i kompromisa. To znači da ima nešto što treba da stoji iznad taktike, a to je izbor taktika. Ako se opredelimo da se protiv tenkova borimo pešadijom koja se kreće peške, kao 1940. god., onda ćemo sigurno biti tučeni isto kao i kad se neko reši da suzbije gerilu pomoću malih utvrđenja, kao što je u jednom trenutku pokušao Čang Kaj Šek. A izbor taktika to je strategija. Strategija je ta koja će odlučivati kakav će biti oblik borbe, ofanzivan ili defanzivan, lukav ili žestok, direktni ili postupan i indirektni, da li će se težiti borbi u političkom domenu ili u vojnem domenu, da li će se upotrebiti atomsko oružje, itd. Bilo bi bezumno za felahe da su žeeli postići uspeh veštim poduhvatom u finansijskom ili industrijskom domenu ili pomoću regularne bitke kao što je bila 1940. ili 1945. godine. Međutim, nasuprot tome, potpuno je logično što su oni izabrali gerilsku taktiku koja je tražila pobedu

samo putem zamora Francuza i uz oslanjanje na međunarodne uticaje. Eto to je strategija i ona je ta koja treba da dominira.

Strategija, osim toga, treba ne samo da vrši izbor taktika već ona takođe mora da orientiše evoluciju taktika da bi one mogle odigrati potrebnu ulogu u postizanju pobeđe. Tako je, na primer, ofanzivna taktika iz 1918. god., koja je bila isuviše spora da bi ostvarila proboj, predstavljala samo „moguću taktiku“, ali nije odgovarala potrebama pobeđe; „potrebna taktika“ sa gledišta operativne strategije zahtevala je veću brzinu nastupanja, onakvu kakvu su Nemci ostvarili 1940. god. sa njihovim oklopnim divizijama. Prihvatanjem taktike koja je zaoštajala iza „potrebne taktike“, mi smo sebe osudili na sterilnu vojnu strategiju. Prema tome, u delokrug strategije spada određivanje cilja tehnički i taktikama, prema kojem one treba da teže u njihovim pronalascima i istraživanjima. Samo tako će evolucija biti usmerena u korisnim pravcima, jer će oni voditi prema cilju borbe — pobeđi.

ZAKLJUČCI

U Žiroudovom pozorišnom komadu „Zigfrid“ pojavljuju se s vremena na vreme nemački generali koji nastoje da pronađu opštu formulu rata, koja bi bila kao neki kamen mudraca, pomoću kojeg mogu da se reše svi problemi. Ta slika je karikatura strategije kao što je alhemija karikatura nauke. Rat je isuviše složena društvena pojava da bi se mogao obuhvatiti bilo kakvom jednostavnom formulom koja ne bi bila sušta očiglednost. Međutim, savremena nauka je najzad ostvarila pretva-

ranja materije kojima su se nadali alhemičari, ali putem potpuno različitim od alhemije. Ta ista savremena nauka, koja sada otkriva sociologiju, dužna je da pronađe načine da se sudbinom čovečanstva upravlja, umesto da ona bude, kao do sada, prepuštena veoma skučenom empirizmu.

U tom pronalazačkom radu jedna od važnih disciplina treba da bude strategija, zato što je ona *sredstvo za akciju* međunarodne politike i nije isključeno da njeni načini postupanja budu primenljivi u domenu čiste politike, pa čak i u svim domenima gde se sukobljavaju dve volje.

Jedino poznavanjem metoda i postupaka strategije i njihovom svesnom primenom moći će neizbežne borbe da se vode sa manje onih grešaka koje su prouzrokovale razaranje Evrope. Može se čak očekivati da će, blagodareći toj umešnosti, moći da se spreče mnogi sukobi; i možda će — zašto da ne — upoznavanje veštine borbe dovesti do obrade prave veštine održavanja mira, zasnovane ne više na moralnim težnjama, već na efikasnim realnim stvarima, kao što je savremena strategija zastršivanja.

Ali, strategija je samo sredstvo. Određivanje ciljeva, koje ona mora da postigne, spada u domen politike i bitno je zavisno od filozofije čija se dominacija želi. Sudbina čoveka zavisi od filozofije koju će on izabrati i od strategije pomoću koje će nastojati da ona dobije prevagu.

POGLAVLJE II

KLASIČNA VOJNA STRATEGIJA

EVOLUTIVNI KARAKTER VOJNE STRATEGIJE

Klasična vojna strategija trebalo je da je na

Klasična vojna strategija trebalo je da je najbolje poznata. Međutim, to ne стоји tako, zato što su pravila koja u njoj vladaju redovno bila zamagljivana nekim privremenim faktorima čiji je značaj izgleda trebalo da bude trajan, dok su međutim oni morali ustupati mesto drugim važnijim faktorima. Zato će se u ovom poglavljju razmotriti problem, pre svega, sa stanovišta evolucije vojne strategije da bi se izdvojile njene glavne crte koje jedine omogućavaju da se shvati njen karakter.

Klasično vojno ratovanje uvek je stavljen u okvir totalnog rata. Uvek je postojala važna ekomska i finansijska komponenta (nema novaca, nema Švajcaraca...). U njemu je uvek bila očigledna i diplomatska komponenta (neutralnost, koalicije itd.). Često je postojala i kruna politička komponenta ideološkog karaktera (Armanjaci i Burginjoni; Hugenoti i Liga; „patrioti“ epohe revolucije i carstva; demokratije i nacizam, itd.). Ova komponenta, različite važnosti, retko je kad nedostajala u sukobima.

U tom totalnom okviru, koji je spadao u delokrug vlade ili suverena, *uloga vojski* bila je promenljiva. Mada je ta uloga obično bila važna, ona je bila zaista odlučujuća samo u izvesnim povoljnim periodima, a u drugim prilikama ona se svodila na skoro pomoćnu funkciju. Ova promenljivost uloge oružanih snaga posledica je, očigledno, pre svega odgovarajućih kvaliteta vojskovođa dveju suprotstavljenih strana, ali isto tako i — ma kakvi bili ti kvaliteti — veće ili manje sposobnosti oružanih snaga da izvojuju potpunu vojničku победу. U svakoj epohi totalnoj strategiji je bilo u interesu da koristi ona sredstva (ekonomski, diplomatski, politički ili vojni) koja su se pokazivala najefikasnija. Zbog toga su oružane snage igrale glavnu ulogu samo kad su one same bile u stanju da dovedu do odluke.

Ova sposobnost oružanih snaga da izvojuju победу duboko se menjala tokom istorije, zavisno od *operativnih mogućnosti* trenutka, koje su bile rezultat naoružanja, opreme i metoda ratovanja i snabdevanja svake suprotstavljene strane. A ta promenljivost vrlo je retko unapred pravilno ocenjivana. Naprotiv, evolucija je obično iznenađivala oba protivnika i oni su morali, pipajući po mraku, da iznalaze nove postupke koji će ih dovesti do победе. Izuzetno, poneki genijalni vojskovođa — među kojima Napoleon ostaje uzor — umeo je da obezbedi sebi privremenu prevagu putem naprednog mišljenja i shvatanja situacije, koju je znao da realizuje. Međutim, sama ta prednost najzad je ukazivala protivniku na potrebna prilagođavanja, pa je igra posle izvesnog vremena ponovo postajala izjednačena.

I tako, jedan od osnovnih elemenata klasične vojne strategije uvek je bio u tome da se brže od protivnika shvate preobražaji rata i da se na osnovu toga steknu

mogućnost predviđanja uticaja novih faktora. A oni su naizmence omogućavali ili ometali pobedonosnu odbranu tvrđava, rešavajući bitku, ili munjevite operacije. Usled toga je rat, po velikim uzastopnim periodima, bivao čas „kratak i veselo“, čas iscrpljujući i dug, čas štaviše i nemoćan da dovede do bitnih rezultata. Na svakom prelazu iz jednog perioda u drugi savremenici su gubili orijentaciju zato što su stari recepti gubili svoju moć. Ali novi recepti, koji su naizgled konačno bili dorasli nastalim teškoćama, imali su ipak samo prolaznu efikasnost. Prema tome, potpuno razumevanje mehanizma evolucije odlučujućeg karaktera oružanih snaga jeste glavni ključ vojne strategije.

STRATEGIJA BITKE

Vojnička odluka u svom čistom obliku je ona koja proizlazi iz *pobedonosne bitke*.

Mehanizam bitke svodi se preko veoma različitih oblika na relativno jednostavnu šemu. Jer, bitno obeležje bitke (kopnene) jeste u sučeljavanju dva ljudska zida sačinjena od boraca.

Ovaj raspored u vidu zida nastaje iz potrebe koju oseća svaki borac da mu susedi štite bokove i leđa. Pošto je trebalo da svaki štiti i da bude zaštićen, vrlo rano se došlo do obrazovanja *borbenih redova*, više ili manje zbijenih i pliće ili dublje ešeloniranih, prema taktičkim karakteristikama dotičnog trenutka. Ali, ta zaštita prestaje na krajevima reda usled čega se pojavljuju bokovi kao prirodno osetljivi delovi rasporeda. Ova slabost bokova najpre je dovela do toga da se traži победа obuhvatom, zatim obilaskom protivničkog boka pomoću obrazovanja

bitačnog fronta veće širine nego što je protivnički. No kako je ovo širenje fronta imalo za posledicu — izuzev kad su suprotstavljene snage bile veoma nejednake — da na nekom mestu oslabi borbena linija, postojala je takođe i mogućnost da se iskoristi takva situacija putem napada radi *proboja* protivničkog borbenog reda i da se time veštački stvore kod neprijatelja novi osetljivi bokovi. I tako, cilj bitke se svodio na rastrojavanje povezanog rasporeda sačinjenog od zida boraca i to rastrojavanje se postizalo obuhvatom ili *probojem*.

Kad je jednom neprijateljski zid razoren, odbrana je bila rastrojena. Opasnost koja je iz tog proisticala za svakog borca prouzrokovala je psihološki šok koji je dovodio do kidanja moralne veze koja je sjedinjavala borce. Razbijena armija pretvara se tada u gomilu pojedinaca. U starom veku ta gomila je postajala lak plen pobedioca. To je bio „*caedes*“, faza pokolja, u kojoj su pobeđeni bili stavljeni pod nož, dok je pobednik imao samo male gubitke. U novijim vremenima razdvajanje boraca pretvaralo je *caedes* u *rasulo*, fazu bežanja i gonjenja koja sprečava ponovno ustrojstvo armije u povezanu celinu.

Obuhvatni manevar traži veću pokretljivost nego što je pokretljivost borbene linije. Zato je ušlo u tradiciju da se krila obrazuju od konjice, a u novije vreme od mehanizovanih i oklopnih trupa. Manevar *proboja* zahteva nadmoćnu ofanzivnu snagu koja je bila ostvarivana dobrom kombinacijom udarnih elemenata (oklopna konjica, slobnovi, borna kola) i raznih vatrenih sredstava (strele, koplja, kamenje, pešadijska i artiljerijska vatra), dovoljno pokretljivih da bi se mogao brzo probiti protivnički front.

Izbor ova dva načina napada zavisio je od uslova zemljišta i od odnosa snaga, no on je takođe vrlo mnogo bio uslovljavan efikasnošću napadne tehnike u odnosu

na odbrambenu taktiku protivnika. Ta taktika se neprekidno usavršavala. U početku se zasnivala na mačevanju hladnim oružjem svakog borca u stroju, zaštićenog ili nezaštićenog štitom, a ponekad i preprekom koju je sačinjavao jarak ili kolje, ali je vrlo rano obuhvatila upotrebu mnogih tipova projektila, od strele ili praćke do baliste, od pištolja do topovskog đuleta i granate. Napad se, dakle, morao prilagođavati tim teškoćama pogodnom taktikom koja je uvodilo u upotrebu moćniju vatru, sposobnu da neutrališe protivnička vatrena sredstva (to jest da dovoljno umanji njihovu efikasnost) ili čak da uništi zid boraca na mestu gde se želeo izvršiti probaj. U izvesnim epohama, osobine naoružanja davale su prevagu odbrani, a u drugim napadu, što je dovodilo do veoma različitih kombinacija.

Ova shema bitke usložava se usled toga što je akcija obuhvata ili probaja uvek *pripremana* odgovarajućim mačevanjem u obliku zavaravanja i iznuravanja. Osnovni smisao tog mačevanja je da se vežu protivničke snage, da im se pokoleba moral strahom, zamorom i gubicima, zatim da se sasrede napor na odlučujućoj tački na krilu ili u centru. Međutim, neprijatelj redovno raspolaže rezervama koje mu omogućavaju da odbije odlučujući udarac. Priprema mora stoga navesti protivnika da utroši svoje rezerve, bilo tako što će ih pogrešno upotrebiti, blagodareći zavaravanju, bilo što će ih istrošiti u borbi. Bitka na taj način sadrži više ili manje dugu fazu pripreme, kojoj sledi faza dovršenja.

Svedena na osnovne crte, strategija bitke je, dakle, jednostavna. Ono što joj vraća svu njenu složenost jeste to što su borci ljudi a ne mašine, čak i kad poslužuju mašine. Armija je organizovana gomila koju cementiraju disciplina i uzajamno poverenje. Prema tome, iznad svih

kombinacija koje se odnose na „materijalne stvari“, veština je u umešnosti da se ojača ili održi ta psihološka veza kod sopstvenih trupa i u umešnosti da se ona razlabilvi kod neprijatelja. *Psihološki elemenat je odlučujući*. On je taj koji je bio uzrok stvaranja najraznovrsnijih tehnika i kombinacija, od zastrašujućih maski i ratnih pokliča ili zviždećih bombi iz „štuka“, do manevra sačinjenih od varki i iznenađenja, da bi se proizvelo ono što je Napoleon nazivao „*događaj*“, čija pojava treba da dovede do naglog pada morala kod protivnika. Ta strategija ne može se obuhvatiti nikakvom kodifikacijom. Ponekad će „*događaj*“ biti usmeren na borca u stroju, nekiput on će imati za cilj samo neprijateljskog vođu, da podrije njegovo poverenje u svoje sopstvene postupke.

Ali ova je shema u suštini kopnena. Na moru ili u vazduhu psihološki elemenat igra manju ulogu zato što je veza između boraca obezbeđena materijalom: ne može se napustiti ni svoj brod, ni svoj avion. Iz tog razloga, u pomorskoj i vazdušnoj strategiji bio je, uopšte uzev, presudan materijalni faktor: uslovi brzine, lakog rukovanja, dometa, zaštite, korisnog opterećenja obično su odlučujući. Stoga, umesto da se teži rastrojavanju, kao na zemlji, mora se imati za cilj fizičko uništenje; mornarica računa to u potopljenim brodovima, avijacija u uništenim avionima. Neizbežna posledica tog zakona je da se borba najčešće ne prihvata kada su strane nejednake. Iz toga proističe da materijalna nadmoćnost dovodi do značajnog zastrašivanja samim svojim postojanjem „*in being*“. Još jedna krupna razlika vazduhoplovne i pomorske strategije je u tome što na moru i u vazduhu ne postoji ekvivalent „zemljišta“, sa svim njegovim raznovrsnostima. Bitka, koja se tu odigrava na ravnoj površini ili u prostoru gde jedino utiču vetar, Sunce i oblaci, poprima mnogo više

shematski karakter nego na zemlji. Najzad, pojam bitačnog poretka, koji na zemlji preovlađuje, na moru je igrao samo kratkotrajnu ulogu, a nije se nikada mogao primeniti u vazduhu. Vazdušna bitka, zbir pojedinačnih akcija, izvođena je radi materijalnog *iscrpljivanja* protivnika uništavanjem na zemlji i u vazduhu. Ona se, dakle, po koncepciji duboko razlikuje od kopnene bitke.

Može se ovim povodom istaći da ova bitna razlika ima u našem vremenu velikog uticaja na shvatanja koja se odnose na rat. Kopnena strategija, koja se zasniva na rastrojavanju, traži pobedu putem kombinacija i manevra. Vazdušna strategija teži jedino fizičkom uništavanju i rasuđuje vrlo velikim delom na osnovu potencijala. Ova dva gledišta se suprotstavljaju i kombinuju u našim mislima o savremenom ratu. Imaćemo prilike da se ponovo vratimo na ovo pitanje.

STRATEGIJA KOPNENIH OPERACIJA

U vojničkom ratovanju bitka predstavlja samo jedan trenutak, završetak. Snage koje treba u njoj da se sukobe moraju najpre da dođu u borbeni dodir i, prirodno, one nastoje da otpočnu bitku u najpovoljnijim uslovima. Skup pripremnih mera i manevara koji iz toga proističu čini „operacije“.

Mehanizam operacija

Operacija kao i bitka — a možda i više nego bitka — prošle su kroz vrlo značajnu evoluciju, postupno, kako su se menjali oprema i naoružanje trupa. I drugi faktori,

kao što su prostranstvo vojišta u odnosu na veličinu snaga i na pokretljivost, ili kao što je zemljište, doprineli su da se još više izmeni izgled operacija.

Prva faza: operacije i bitka odvojeni su i nezavisni

U prvoj fazi, koja je trajala od starog veka do kraja XVIII stoljeća, operacije su bile potpuno odvojene od bitke. To je bilo zato što je u toku tog dugog perioda naooružanje pružalo samo male mogućnosti otpora usamljenom odredu. Da bi se mogla premeštati u sigurnosti, armija je morala da se drži prikupljeno. Kako je njena veličina bila skromna, ona je predstavljala samo tačku u prostoru koja je bila u potrazi za drugom tačkom koju je sačinjavala protivnička armija. Kako se, osim toga, upotrebi tih snaga moglo pristupiti tek pošto se trupe postroje u „bitačni poredak“, to jest posle izvesnog roka koji je trajao od nekoliko sati do jednog celog dana, dve armije, kad bi se susrele, mogle su uvek da izbegnu bitku i da se povuku. Bitka se nudila, ili je bitka koju je nudio protivnik prihvatana, ili se, pak, ona izbegavala. To je nazvano „bitka po uzajamnom pristanku“.

Operacije su tada imale za cilj da se protivnik prinudi da primi bitku pod uslovima koji za njega nisu povoljni. To se nastojalo postići upadom na njegovu teritoriju i njenim pustošenjem. Da bi se ograničio ovaj način dejstva, odbrana je pribegavala sistemu utvrđenih mesta koje su obrazovale šahovsku tablu u čijim su se okvirima kretale armije. Napadač je tada bio prinuđen da primorava branioca da primi bitku time što je opsedao važne gradove i pretio da ih zauzme. Takav pokretni rat u mreži utvrđenih mesta bio je posljednja reč ratne veštine, naročito u XVII stoljeću. Prigovori koji su mu

činjeni kasnije da je pun malodušnosti, nemaju nikakvog stvarnog osnova. To je očigledno bilo jedino moguće rešenje u uslovima onog vremena. Kako je, s druge strane, u pogledu ishoda bitke uvek bilo rizika i mogli su doći u pitanje ne samo rezultati kampanje već i veliki kapital koji su predstavljale armije, svaki general se trudio da prihvati bitku samo kad mu se činilo da je pobeda skoro sigurna, bilo zbog velike brojne nadmoćnosti, bilo zbog velikih prednosti u zemljištu. Iz toga su proizlazile dugotrajne kampanje protkane opsadama, koje nisu bile presudne. Ovu koncepciju, ponavljam, potpuno logičnu, veoma jasno je izneo maršal Saksonski u svojim „Sanarijama“. „Ja nisam pristalica bitaka i uveren sam da vešt general može ratovati celog svog života, a da ne bude prinuđen na bitku. Treba se što češće upuštati u borbe i trošiti neprijatelja malo-pomalo. Ništa ga ne podseca toliko i ne unapređuje situaciju više od ovog metoda... Ja nikako ne želim da kažem da se neprijatelj ne napada kad se pruži prilika da se on uništi, već hoću da kažem da se može ratovati, a da se ništa ne prepusta sreći (bitke), i to je najviši stupanj savršenstva i veštine jednog generala“. Takvi su bili cilj i karakter starih operacija, koji su se neopravdano hteli protumačiti kao predrasude ratovanja u čipkama ili kabinetske opreznosti.

Druga faza: operacije i bitka odvojeni su, ali u međusobnom odnosu

Međutim, krajem XVIII stoljeća najbolji vojni mislioci (Pijzegir, Folar, Giber, ovaj poslednji naročito) imali su predosećanje da bi novo naoružanje moglo omogućiti novu, odlučujuću formu operacija. Jer, usavršavanje puške dalo je povećanu vatrenu moć, koja je omogućila

takozvani plitki borbeni poredak (u tri reda), a ovaj je imao za posledicu sve veće širenje utvrđenih linija, koje su najzad paralisale operacije. Ratovi su se beskrajno razvlačili. Povećanje vatrene moći pružalo je sada usamljenoj borbenoj grupi mogućnost da daje dugotrajni otpor. Armija se, dakle, mogla podeliti radi kretanja, pa čak i radi snabdevanja na terenu. Tako se začeo „divizijski princip“, koji je postavila generacija enciklopedista, i čije će mogućnosti dovesti do revolucije u operacijama. Giber je u svojim željama prizivao „nekog novog Aleksandra“ koji će primeniti njegove teorije. Prvi koji je uočio svu korist koja se može izvući iz novih mogućnosti bio je Napoleon.

Njegov sistem operacija počivao je na potpunoj odvojenosti operacijskog poretku koji je bio rasut obrazujući uz to široku mrežu i bitačnog poretku koji je bio prikupljen. Protivnik, koji je manevrovaо na stari način, ostajao je više-manje grupisan. Napoleon ga je svojom širokom mrežom sprečavaо da predvidi njegovu buduću tačku koncentracije, zaslepljivao ga i paralisao. Tada je mogao da ga okružи ako je ostajao nepokretan (kao u Ulmu), ili, još bolje, da ga zaobiđe i postavi se na njegovu komunikaciju da bi ga prinudio na bitku sa obrnutim frontovima (kao kod Jene). U svakom slučaju, neprijatelj se više nije mogao izvući i morao je prihvatiti bitku, čak i na svoju štetu. Operacije u ovoj fazi stoje iznad bitke. Rat ponovo postaje presudan, munjevit.

Tehnika napoleonovskih operacija je izrazito tehnika kretanja i logistike. Tu su stalno proračuni pokreta, koji će omogućiti koncentrisanja, uzajamna potpomaganja i obuhvate, i logistički proračuni, koji će omogućiti te pokrete. Kako, osim toga, Napoleon raspolaže armijom koja je savršeno „uhodana“ u taktičkom pogledu, znači naro-

čito sposobna da brzo stupi u borbu ili da se izvuče, njegova operativna strategija donosi mu pobedu za povedom.

Međutim, protivnik malo-pomalo upoznaje pravila igre. On ostaje sve manje i manje prikupljen na jednoj tački i najzad se i sam pojavljuje u operacijskim rasporedima u obliku mreže, koji pokrivaju veliki deo vojišta. Napoleonovski manevar postaje sve teže izvodljiv, dok, najzad slabljenje francuskih snaga ne dovede do poraza.

Pouke izvučene iz Napoleonove operativne strategije često su bivale krivo tumačene usled toga što se verovalo da njegovi manevri predstavljaju zbirku bezuslovnih recepata, dok su oni bili primenljivi samo u uslovima onog vremena. Ne treba da nas prevari izvanredna tačnost carevih proračuna: on je naročito iskorišćavao veliku prednost u shvatanju situacije koju je imao u odnosu na svoje protivnike, a ona je bila još i povećana političkom klimom u kojoj su se francuske armije borile pod znamenjem ideja revolucije. Gotovo svuda (u Italiji, u Nemačkoj) „patrioti“ su dolazili da pojačaju našu borbu. Kad njih više nije bilo, u Španiji i Rusiji, opasnosti koje je krio ovaj tip operacija postale su isuviše velike. U stvari, posle Napoleona niko više nije mogao ponovo primeniti njegove sheme.

Treća faza: operacije i bitka su pomešani

Drugi jedan razlog, još presudniji, bio je u tome što je povećanje vatrene moći, koje je u jednom periodu omogućilo ovakva rešenja, u svom daljem porastu učinilo da ona postanu neizvodljiva. Naime, u XIX stoljeću, povećanje vatrene moći i brojnog stanja armija dovodi do toga da marševski poredak postaje sve više sposoban da

se brzo pretvori u bitačni poredak. Stari marševski poredak, u obliku šire mreže naporednih kolona, postaje sada „front“, jer je marševski i bitačni poredak postao dovoljno gust da bi obrazovao gotovo neprekidan ljudski bedem. Na završetku evolucije, *operacije i bitka su pomešani*. Stara veština operacija — u smislu koji su joj dali maršal Saksonski i Napoleon — iščezava. Nasuprot tome, na nivo operacija izdiže se strategija bitke. Kako se odbrambeni kapacitet frontova znatno povećao povećanjem vatrene moći, napad u vidu probaja postao je težak. Zato u operacijama glavno postaje to da se ostvari obuhvat otkrivenih krila (Vert, Sedan, Mukden, Šlifénov plan) frontom koji je širi od neprijateljevog. Frontovi se stanjuju i proširuju tim više što jeftino naoružanje, opšta vojna obaveza i železnice omogućuju da se obrazuju i izdržavaju sve mnogobrojne armije.

Tada dolazi do jedne pojave čiji smisao savremenici ne uočavaju. Akcija obuhvata bila je odlučujuća samo kad je mogla biti izvršena brzo, pre povlačenja protivnika ili pre intervencije njegovih rezervi. Obuhvat je uspevao sve dok su frontovi bili malih razmara i dok rezerve nisu bile brže od mase koja vrši obuhvat. Međutim, kad je 1914. god. front dostigao širinu od 300 kilometara i kada je Šlifénov plan smerao da ga obuhvati krilom koje se kreće peške, manevr je ostao potpuno neuspešan: obuhvaćeni front se lako uklonio povlačenjem, a rezerve branioca, prebačene železnicom, obrazovale su kod Pariza masu koja je bila u stanju da zaobiđe obuhvatajuće krilo. To je bila bitka na Marni. Ali i neprijatelj je uspeo da se osloboди povlačenjem. U skladu sa načinom postupanja u tom vremenu, on je odgovorio novim obuhvatom koji je i sam bio posle obuhvaćen. To je bila trka prema

moru koja je utvrdila konačni neuspeh obuhvatnog manevra. Front, rastegnut sada između Švajcarske i Severnog mora, bio je stabilizovan. Bila je završena era pokretnih operacija.

Četvrta faza: bitačni front jednak je vojištu

Ta stabilizacija frontova koji pokrivaju celokupno vojište predstavlja potpuno iznenadenje za oba protivnika. Međutim, takvo stanje već je bilo nagovušteno u toku secesionističkog rata i rata u Mandžuriji, gde je bila veoma obimno primenjivana poljska fortifikacija, ali gde je i postojanje otkrivenih krila ipak omogućavalo da se vrši obuhvat. Pojava statičkog i „neprekidnog fronta“ proizašla je iz velike odbrambene moći kojom je sada raspolagala pešadija naoružana mitraljezima, ograđena bodljikavom žicom i zaštićena u rovovima, kao i iz ogromnog broja vojnika upotrebljenih u ratu. Pošto više nema mogućnosti obuhvata, operacije-bitka svode se tada na nastojanja da se izvrši probor fronta, probor od kog se очekuje da će omogućiti da se ponovo preduzmu pokretnе operacije.

Činilo se da to više nije problem kretanja, već problem sile. Treba prikupiti dovoljno naoružanja („topova, municije“) za razaranje neprijateljskog fronta i zatim eksplorativati taj prokor masama pešadije. Ali, kao što su obuhvati propali zato što obuhvatno krilo nije bilo dovoljno brzo, tako isto i probori su ostajali bez uspeha zato što napad, izvršen peške, napreduje sporije nego što pristižu rezerve železnicom i kamionima. Takvi napadi se zaglubljuju u „džakovima“, na veliko razočaranje štabova, koji nisu shvatili značaj i mogući uticaj taktičke pokretnjivosti. Pošto se nije mogao ostvariti „probor“, ope-

racije su se pretvarale u iznuravanje (Verden, Soma) u nadi da će se tim putem istrošiti neprijateljske rezerve. Najzad, Foš smislja manevar postupnih udara koji mu omogućava da kombinuje dejstva po uzastopnim „džakovima“. Ali, uzastopni udari u okvirima bitke za Francusku zahtevali su ogromna sredstva. Operacije, „strategija“ kako su ih tada nazivali, svele su se na tromu dinamiku snaga. To je doktrina sa kojom smo dočekali 1940. godinu.

Peta faza: bitka priprema operacije

U kampanji 1940. god. ta doktrina doživljava slom. Novi taktički faktor, ostvaren u sprezi tenk-avijacija, usmeren protiv naših linearnih i statičkih frontova, postiže svuda brz probor zato što taktička brzina napada dostiže najzad dovoljan stepen u odnosu na strategijsku pokretljivost rezervi. Taj stepen brzine omogućava povratak na „pokretni rat“. Kratkoj dinamičnoj fazi operacija, koja se sastojala u postavljanju na polazni položaj i stupanju u borbu snaga probora, sledi faza eksploatacije bitke, koja se potvrđuje kao odlučujuća zbog svojih prodora i obuhvata. Čudno, shema iz XVIII stoleća je obrnuta: *sada je bitka ta koja prethodi i priprema odlučujuće operacije*. Faktor pokret ponovo dobija svu svoju važnost.

Međutim, nastavak rata unosi neke ispravke u ovu evoluciju po meri u kojoj odbrambena taktika čini da probor postaje sve manje lak. U Rusiji, kao i na frontovima na Zapadu, operacije se sastoje iz niza uzastopnih bitaka i eksploatacija u kojima naizmence dominiraju sila i pokreti. Izuzev možda u Libiji, gde su snage veoma male u odnosu na prostor, više se ne susreću operacije tipa čistog kretanja kao u XVIII stoleću. Operacije i bitka ostaju pomešani.

U isto vreme, u poslednjem svetskom ratu dolazi do prve primene nove zamisli operacija: postizanje pobjede lomljenjem otpora pomoću vazduhoplovnih snaga. Na ovu zamisao došao je, u Italiji, oko 1930. god. Duet na osnovu konstatacije da kopnene snage nisu u stanju da ostvare odluku. Taktika onog vremena i granica na Alpima zaista su onemogućavali akciju kopnenih snaga. Godine 1941. Engleska se na svom ostrvu našla u sličnoj situaciji. Njeno ratno vazduhoplovstvo preuzele je Duetovu teoriju, mada je u tom trenutku, kao što smo videli 1940. god., postizanje kopnene odluke bilo lako. „Bombarderska komanda“, koju su uskoro pojačali Amerikanci, preuzela je da smrvi Nemačku bombardovanjem. Sa огромним sredstvima postignuto je užasno razaranje, ali ono samonije bilo rešavajuće. Kao i 1918. god., odluka je proizašla iz niza kopnenih i vazdušno-kopnenih bitaka, potpomognutih iznuravanjem pomoću blokade i vazdušnih bombardovanja.

Šesta faza: bitačni front je manji od vojišta

Posle rata pojavljuje se atomsko oružje, no ovde se neće govoriti o njemu, već o jednoj pojavi na čisto klasičnom planu, kojoj se mora pokloniti pažnja: to je veliko smanjivanje obima snaga zbog znatnog povećanja cena moderne opreme i jednovremenih izdataka za pripremanje nuklearnog rata.

Iz tog razloga, sa sredstvima mnogo pokretljivijim nego u prošlosti, kopnene snage su se ponovo našle pred dilemom da se moraju ili razvući u prostorima koji su suviše široki za njih, ili se prikupiti (relativno) na užim frontovima, pristajući na međuprostore ili, pak, da im

budu nezaštićena krila. Ova dilema za sada ima, kako se čini, samo nepotpuna rešenja: u nedostatku tehničkih sredstava, koja bi omogućavala dobro dnevno i noćno osmatranje na širokim frontovima bez angažovanja krupnih snaga, rešenje razvlačenja izgleda neizbežno, ali onda ostaje nedovoljan broj tačaka sa jakim snagama; rešenje koje se sastoji u prihvatanju da operacijski front bude manji od širine vojišta, takođe je opasno zbog sadašnje velike pokretljivosti koju omogućavaju motorizovana i aero-transportna sredstva. Bez sumnje će biti potreban kompromis između ova dva rešenja.

Ali, ono što se može zaključiti iz razmatranja protekle evolucije, jeste to da će ovakvo stanje verovatno imati za posledicu (u klasičnom ratovanju, ne u atomskom) nemogućnost svake stabilizacije frontova po tipu 1914—1918. god., znači *veoma veliku strategijsku nestabilnost*. Manevar, koji će imati na raspolaganju veliku savremenu pokretljivost (blagodareći motoru i sredstvima veze) mogao bi tu dobiti povećan značaj. Pobeda će se možda postizati izvanredno brzo.

Najzad, postojanje vazdušnih i vazdušno-transportnih sredstava moglo bi dati kopnenoj bici veliku dubinu. Bitka bi se odigravala na površini, a ne više duž nekog fronta.

Zaključci

Prednja brza analiza dozvoljavala da se izvuče nekoliko korisnih zaključaka:

- 1) Suština operacija evoluirala je između dvaju krajnjih polova: kretanja i snaga, sa veoma promenljivim njihovim udelom.
- 2) Ovom evolucijom je u vrlo velikom njenom delu dominirala evolucija taktičkih faktora.

Ti taktički faktori, vezani za naoružanje, opremu i borbene postupke, mogu se, kako izgleda, svesti na sledeće:

- napadni kapacitet,
- odbrambeni kapacitet,
- „strategijska“ pokretljivost (van borbe),
- „taktička“ pokretljivost (u borbi).

Promenljivost svakog od ova četiri faktora imala je za posledicu različitost operativnih rešenja.

3) Na evoluciju je takođe uticao odnos između veličine snaga i prostranstva vojištā.

4) Kad operacije nisu bile odlučujuće, one su skretale prema iznuravanju koje je imalo za posledicu velika ratna naprezanja i uzajamno iscrpljivanje zaraćenih strana.

5) Zavisno od relativne vrednosti napred iznetih faktora, operacije su bile naizmence pokretne i manje odlučujuće, pokretne i veoma odlučujuće, dugotrajne ili stabilizovane. Sve ove promene iznenađivale su savremenike zato što se u svakoj epohi verovalo da će osobine operativne strategije koja se praktikovala ostati nepromjenjene, a one su se, nasuprot tome, stalno menjale.

Ovaj poslednji zaključak ukazuje na izvanrednu važnost razumevanja mehanizma operativne strategije, da ne bismo bili iznenađeni usled njenih preobražaja, i, ako je moguće, da bismo ih mogli pravilnije oceniti nego protivnik, i pre od njega.

OPERACIJE I STRATEGIJSKI STAV

Mehanizam mogućih operacija, u svakoj fazi evolucije, određuje okvir strategijskoj delatnosti u dатој епохи. У границама tog okvira vojno komandovanje treba

da odredi vrstu manevra pomoću kojeg ono namerava da izvrši zadatke koje mu je postavila politika.

Taj manevar zavisi, očigledno, od postojećih odnosa između primljenog zadatka, jačine neprijatelja, jačine sopstvenih snaga i zemljišta.

Zadaci koji mogu biti postavljeni oružanim snagama mogu se ovako grupisati:

- osvojiti neku teritoriju ili sprečiti da neprijatelj zauzme neku teritoriju;
- uništiti protivničke snage ili ih istrošiti;
- brzo napredovati ili dobijati u vremenu.

Kad se uzmu u obzir mogućnosti koje na taktičkom i operativnom planu pružaju uslovi i naoružanje u tom trenutku, akcija koju treba preduzeti može izgledati više ili manje laka ili teška, a za njeno izvršavanje raspolaže se samo ograničenim brojem načina postupanja. Komanda mora tada izvršiti izbor, a to spada u nadležnost strategije, čiju smo analizu izneli u prvom poglavlju. Pomoću tog izbora treba odrediti strategijski stav u dotičnoj kampanji.

Ovde se nećemo vraćati na sve složenosti strategijske odluke, koje smo već napred razmotrili. Ograničićemo se na to da ukratko osmotrimo glavna rešenja koja su do sada upotrebljavana u strategijskoj igri.

1. — Kada postoje nadmoćnija sredstva i obezbeđen je dovoljan ofanzivni kapacitet, kampanja će ofanzivno težiti odlučujućoj bici. *To je ofanzivna strategija direktnog prilaženja* gde se mora ostvariti najveća koncentracija sredstava usmerenih na glavnu neprijateljsku masu.

2. — Kad je nadmoćnost manje izrazita, a naročito kad taktički uslovi čine da je ofanziva manje efikasno sredstvo, moguća su dva rešenja:

— ili da se protivnik istroši defanzivom koja se eksplatiše protivofanzivom; *to je defanzivno-ofanzivna direktna strategija;*

— ili da se protivnik zavara nekim ekscentričnim ofanzivnim dejstvom, pa da se zatim potuče; *to je neposredna strategija sa posrednim prilaženjem.*

3. — Kad su vojna sredstva nedovoljna za postizanje željenog rezultata, dejstva oružanih snaga imaju samo pomoćnu ulogu u okviru manevra *totalne strategije na posredan način*, gde je pobeda rezultat prikladno kombinovanih političkih, ekonomskih i diplomatskih akcija.

U tim pomoćnim vojnim dejstvima oružane snage mogu, prema prethodnom slučaju, izvoditi ograničene operacije kao lokalne za probu snaga, ili iscrpljivati neprijatelja gerilom, ili, pak, učestvovati u postizanju odluke samo pretnjom koju stvaraju.

OPERACIJE I STRATEGIJSKO MAČEVANJE

Kad je određen strategijski stav, ostaje da se uspešno sproveđe izvršenje plana. Kako će i protivnik takođe hteti da ostvari svoj plan, iz toga proizlazi dijalektička suprotnost, u kojoj svaki nastoji da pretegne njegova volja. Mi smo napred izložili¹⁾ teorijske postavke koje odgovaraju ovom dvoboju. Ali, primena tih postavki drukčija je u svakoj epohi i strategijsko mačevanje poprima tako različite izglede da ih je usled toga nemoguće raspozнати.

Jer, kako u kojoj epohi, dvoboj liči na živahan dvoboj lakim mačevima, ili na dvoboj sabljama koje su odveć teško oružje, ili na dvoboj budzovanima kojima je gotovo nemoguće rukovati, pa čak i na borbu golim rukama.

¹⁾ Videti poglavlje I.

Osim toga, dvoboј je често nejednak, kao u borbama gladijatora, to jest, u njemu se suprotstavljaju laki mač (Napoleon) isuviše teškoj sablji (Mak); ili goloruk čovek (kolonijalni narodi) čoveku naoružanom kratkim mačem (kolonijalni ratovi). Kao na filmu sa promenljivim brzinama, čini se da protivnici čas skakuću, čas reaguju sa veličanstvenom sporošću. Svaka od tih novih karakteristika proizlazi neposredno iz operacijskih i logističkih mogućnosti dolične epohe, koje inteligencija suprotstavljenih vojskovođa više ili manje potpuno iskorišćava.

U jednom predgovoru napisanom oko 1934. god., general Gamlen je objašnjavao da između ratnog plana 17 iz 1914. god., koji je predviđao ofanzivu u pravcu Ardena, i dovršenja bitke za Francusku 1918. god., postoji potpuna sličnost u zamislima, ali da je u međuvremenu koje ih je razdvajalo bilo ostvareno prilagođavanje sredstava neophodnih za potrebe strategije: strategija je najzad dobila na raspolaganje sredstava koja su omogućavala njen manevr. Ovo gledište, koje počiva samo na geografskoj analogiji, predstavlja veliku zabludu koja se sastoji u izjednačavanju dvaju vojnih poduhvata, naizgled sličnih i koji se odvijaju na jednom istom zemljištu, ali u raznim trenucima evolucije i u različitim okolnostima. Ofanzivni udar u pravcu Ardena 1914. god. bio je ludost: a) mali ofanzivni kapacitet tog vremena osuđivao je poduhvat na neuspeh; b) zemljište je bilo nepodesno; c) napredovanjem u centru u prisustvu nezadržanog nemačkog desnog krila, izlagali smo se obuhvatu. U situaciji od 1918. god. zemljište je i dalje nepodesno, ali su preostala dva faktora izokrenuta: a) ofanzivni kapacitet mnogo se povećao; b) neprijatelj je svugde zaustavljen, njegove rezerve su istrošene a napredovanjem u centru ugrožavamo opkoljavanjem celo nemačko desno krilo. Osim toga, kad se upo-

ređuju 1914. i 1918. god., pada u oči izvanredna pokretljivost snaga u 1914. i krajnja tromost onih u 1918. godini. To znači da su se u razmaku od četiri godine pravila strategijskog mačevanja potpuno izmenila. Bićemo svedoci još dubljih preobražaja koji će se odigrati između 1918. i 1940. god., i dalje, između 1940. i 1945. godine.

Sva ova razmatranja ukazuju na osnovnu teškoću vojne veštine, na njenu *promenljivost*. U prošlosti, sve se obrazlaže, sve se objašnjava, po potrebi sa jačom dozom slučajnosti. U sadašnjosti povezanoj sa budućnošću — obaveznom okviru svake strategijske misli — potrebno je u isto vreme oslanjati se na iskustvo iz prošlosti i *pronalaziti* kako da se to iskustvo priladi novim sredstvima. Svako novatorstvo predstavlja veliki rizik, ali i svaka rutina unapred je osuđena na propast.

U toj strašnoj oblasti pretpostavki ključ rasuđivanja treba tražiti u preobražajima operativne strategije.

strateške razvojne linije. To je takođe i u skladu sa ciljevima i strategijama Evropske unije, ali i s ciljevima i strategijama Evropske komisije. To je takođe i u skladu sa ciljevima i strategijama Evropske komisije.

ATOMSKA STRATEGIJA

Atomska strategija — ili, bolje, primena posledica atomskog oružja od strane strategije — prouzrokovala je krupne poremećaje u shvatanjima o upotrebi snaga u svrhu rata ili održanja mira. Od interesa je da se raščlani mehanizam preko kojeg je do tih promena došlo. Tako će moći bolje da se sagleda veličina tih poremećaja i da se, možda, pokuša predvideti do čega će dovesti evolucija koja je u toku.

ZNAČAJ I ORIGINALNOST ATOMSKOG ORUŽJA

Atomsko oružje, snabdeveno modernim sredstvima „isporuke“, nije „samo oružje kao što su i druga, sa jedinom razlikom što je moćnije“, kako se ponekad netačno tvrdilo. Prvo, što se tiče njegove moći, ona se ne može upoređivati ni sa čim što smo ranije poznavali. Jedna srednja atomska bomba od 20 KT proizvodi eksplozivnu silu koja je ravna sili plotuna od 4 miliona topova kalibra 75 mm. Jedna srednja termonuklearna bomba od

1 MT odgovarali bi plotunu od 200 miliona topova kalibra 75 mm¹)! A tu ogromnu snagu, koja se još umnožava dejstvom atomskih padavina²), stavljuju u pokret i upućuju na određeno mesto samo nekolicina ljudi. To je izvanredna revolucija.

Kako, s druge strane, domet prenosnih sredstava teži da dostigne vrednost polovine meridijana Zemlje, ovim oružjem moći će da se domaši bilo koji cilj na zemljinoj kugli, sa velikom tačnošću; sada smo tek stigli do četvrтине meridijana, a to znači da samo jedno oružje ugrožava celu hemisferu u čijem se centru nalazi.

Ovom svojom dvostrukom osobinom (sila i domet) atomsko oružje stvara potpuno novu pojavu: ukinut je odnos između sile i mase. Još koliko juče bili su potrebni 1.000 aviona za razaranje Hamburga i svi topovi jedne armije da bi se razorio Berlin, a danas, svako od ovih razaranja moglo bi se ostvariti jednim jedinim individualnim zadatkom.

S druge strane, ova izvanredna vatrešna snaga ima skoro totalnu pokretljivost koja odudara od tromosti naružanih masa i omogućava da se dosegne bilo koja tačka teritorije. Odbrana granica pomoću ljudskog bedema koji sačinjavaju vojske nije u stanju da zaštitи zemlju od fizičkog razaranja i nuklearne kontaminacije. Tako izlazi da su tradicionalne oružane snage potpuno nekoriste — bar na prvi pogled.

¹⁾ Osim toga, pri vrlo visokim eksplozijama zona zahvaćena požarom može se protezati na više desetina hiljada km².

²⁾ Te padavine — u slučaju niskih eksplozija — stvaraju kontaminirane zone koje se mogu prostirati na više hiljada km².

NAČINI SPROVOĐENJA ATOMSKE STRATEGIJE

Da bismo se odbranili od ove opasnosti kojoj nema primera u prošlosti, postoje, kako se čini, samo četiri moguća oblika zaštite:

- preventivno uništavanje protivničkih oružja (direktni ofanzivni način),
- presretanje atomskih oružja (defanzivni način),
- fizička zaštita od dejstva eksplozija (defanzivni način),
- pretnja merama odmazde (indirektni ofanzivni način).

Ova četiri načina eksplatisani su jednovremeno sa više ili manje uspeha i najzad su se prepleli u veoma komplikovanim strategijskim formulama.

1. — *Preventivno uništavanje*, ako ne atomskog oružja, čije je mesto teško ustanoviti, onda bar sredstava proizvodnje i lansiranja, izgledalo je najpre kao najbolje rešenje: američka nadmoćnost bila je znatna, a protivnička sredstva lansiranja, koja su sačinjavali avioni vezani za veoma uočljive vazduhoplovne baze, dopuštala su da se računa sa uništenjem gotovo celokupnih sredstava neprijatelja. Usavršena je *taktika uništavanja*, koja je bila zasnovana na dobrom planu atomske vatre i predviđala je napad na svaki poznati objekat.

Ali, ova povoljna situacija trajala je vrlo kratko: objekti su se umnožavali zato što su se povećavala sredstva protivnika i što je on razvijao taktiku rastresitosti; osim toga, mnogi objekti nisu mogli biti otkriveni unapred zbog mera rastresitosti koje su na znak uzbune preuzimane na terenima opremljenim nabrinu, slabo poznatim ili uopšte nepoznatim. Uz to, zbog miroljubive politike koju je objavio NATO, bilo je teško da se preduzme inicij-

jativa u otpočinjanju akcija bombardovanja. Te akcije mogle su, dakle, doći u obzir samo kao *protivudar*, pa je bilo potrebno da se prethodno izdrži prvi neprijateljski napad. To je oduzimalo uništavanju protivničkih sredstava njegovo preventivno obeležje, usled čega su dobijali najveći značaj ostali oblici zaštite: presretanje, fizička zaštita od dejstva eksplozija i pretnja merama odmazde, koje ćemo razmotriti malo kasnije.

No, u isto vreme, proučavanje problema uništavanja snaga omogućilo je da se uoči da prvorazrednu važnost dobija iznenadni napad: kad sredstva dostignu jedan određeni nivo, takav neprijateljski napad mogao bi nam naneti tako teška razaranja da bi usled toga naš protivudar došao u pitanje. Taj problem atomskog „Perl Harbura“ godinama je bio mora generalstabova i doveo je do izgradnje taktike „*protiviznenađenja*“, koju ćemo upoznati prilikom razmatranja ostalih oblika zaštite i koja je postala veoma efikasna.

Što se tiče jačine protivudara, ona je trebalo da se održava na stepenu efikasnosti verovatno dovoljnom da se, ako je moguće, uništi ili bar da se osetno umanji razaračka sposobnost protivnika. Međutim, sve veći broj sredstava za lansiranje i pojava raketa znatno su povećali težinu problema; čitava jedna škola istomišljenika tvrdi čak da je i taktika „*protiv-snaga*“¹⁾ osuđena na neuspeh. Istina je da je postalo nemoguće sve uništiti, ali bi, s druge strane, bilo krajnje opasno ostaviti da i dalje postoji znatniji deo protivničkih snaga. U najmanju ruku moći će se uvek uništiti vrlo osetljiva sredstva kao što su avioni starih tipova i radari, koji sačinjavaju značajan deo protivničkih mogućnosti. Mada danas vlada uverenje da bi

¹⁾ Obično je nazivaju „strategija“ protiv-snaga. U stvari, radi se o jednom načinu primene strategije, dakle o taktici.

taktika „protiv-snaga“ bila samo delimično uspešna, ipak se smatra da je njena primena neophodna, a to dovodi do povećavanja broja sredstava lansiranja. Kako se, s druge strane, veliki broj ciljeva nalazi u satelitskim zemljama, gde će se nastojati da se razaranja ograniče na vojna postrojenja, „taktika uništavanja“ mora da bude veoma precizna i da isključi upotrebu eksplozija vrlo velike moći. Sve ovo ima kao posledicu vrlo skupe programe.

Iz tog razloga su neki, na kraju evolucije ponovo izneli ideju zaista preventivne akcije, čiji bi rezultat mogao biti mnogo veći, kako zbog činjenice što mi još ne bismo pretrpeli gubitke od prvog neprijateljskog plotuna, tako i zbog toga što bi protivnik, neupozoren i još u neraspisitom rasporedu, pretrpeo veća razaranja. Da bi se izmirili — na jedan više ili manje ubedljiv način — zamisao ove preventivne akcije i potpuno politička konцепција odričanja od agresije, ovoj preventivnoj akciji dat je poseban naziv „preemptivna“¹), pri čemu se naglašava da će ona biti preduzeta samo ako i kad sigurni znaci dozvole da se predviđi neizbežnost neprijateljskog napada.

Kako god bilo, potpuna zaštita preventivnim uništavanjem protivničkih sredstava izgleda strahovito sumnjiva²). Takva akcija biće možda neophodna u toku sukoba, ali će rezultati biti samo delimični. Prema tome, obavezna je primena i drugih načina zaštite.

2. — *Presretanje atomskih oružja* uočeno je dosta brzo kao mogući ključni element nove strategije. Neka efikasnost presretanja postane apsolutna na našoj strani,

¹⁾ „Preemption“ — pravo prvenstva u kupovini. — Prim. prev.

²⁾ Ovaj neophodni zaključak (naročito, na primer, zbog razvoja podmornica) nije protivurečan skorašnjoj američkoj teoriji koja objavljuje da daje prednost taktici protiv-snaga u odnosu na taktitu protiv-gradova. Na ovo pitanje vratićemo se ponovo prilikom razmatranja zastrašivanja.

pa više neće biti potrebe za preventivnom akcijom — koja je tako politički opasna — niti za fizičkom zaštitom, a neprijateljska pretnja odmazdom izgubiće svu moć.

Ali, taj idealni cilj veoma je teško tehnički ostvariti i održati. U gigantskoj tehnološkoj trci koja je otpočela između presretanja i prodiranja, na svaki napredak presretanja odgovoriće novi napredak prodiranja. I tako se razvija u vremenu mira jedna nova forma strategije, koja je u ranijim sukobima bila tek nagoveštena kroz ono što je bilo nazivano „trka u naoružanju“.

Ta strategija ne bije bitke, već nastoji da nadmaši vrhunska postignuća protivnika u materijalima. Dat joj je naziv „logistička strategija“ ili „genetička strategija“. Njena taktika je industrijska, tehnička i finansijska. To je oblik posrednog iscrpljivanja koji se, umesto uništavanja protivničkih sredstava, zadovoljava njihovim deklasiranjem, čime se prouzrokuju ogromni troškovi. Na taj način su radari u bici za Englesku omogućili prvu vazduhoplovnu defanzivnu pobedu u istoriji. Ali, avioni koji lete na velikim visinama deklasirali su sve radare i sve protivavionske topove. Zatim su vođeni projektili zemlja-zemlja, koji se ne mogu presretati, deklasirali avione vezane za stalne i osetljive baze, dok su vođeni projektili zemlja-vazduh učinili da je verovatnoća njihovog presretanja postala vrlo velika. Ali, rakete vazduh-zemlja omogućavaju avionima da pogode cilj držeći se izvan dometa vođenih projektila zemlja-vazduh protivavionske odbrane, a kako se čini, sada je postalo moguće i presretanje raketa zemlja-zemlja, itd ... itd.

I tako se vodi jedan tihi i naizgled miran rat, no koji bi i potpuno sam mogao biti presudan. Međutim, trka nije uopšte završena i presretanje, sa svojim uspesima i padovima, i dalje je neizvesno.

3. — Mogu li se onda umanjiti učinci atomske vatre na zadovoljavajući način pomoću *fizičke zaštite*? Pre postojanja termonuklearnog oružja izgledalo je da ima mogućih rešenja: ukopavanje, rasturanje, pokretljivost, zaštita pomoću betonskih objekata, itd... Ni jedno od ovih rešenja ne pruža potpunu zaštitu, ali bi korist od dejstva atomskom vatrom bila znatno smanjena (u najboljem slučaju skoro 25 puta). Protiv termonuklearnog oružja zaštita zadržava svoju relativnu vrednost, ali moć napada toliko se povećala da je teško očekivati da će se ostvariti dovoljno uspešna zaštita. S druge strane, na to bi trebalo utrošiti astronomске sume i mnogi dolaze do zaključka da je neophodno da se svi naporis sasrede na ofanzivna sredstva i na njihovu sposobnost prodiranja.

4. — To je stoga što zaista, pored svih tih odbrambenih postupaka promenljive i nepouzdane vrednosti, prava zaštita postoji samo u *pretnji merama odmazde*. U tu svrhu treba raspolagati „udarnom snagom“¹⁾ dovoljne moći da se protivnik odvratí od upotrebe svoje „udarne snage“. To je *strategija zastrašivanja* u svom početnom, najjednostavnijem obliku: cilj je da se neposredno pogodi volja protivnika, a da se pri tom ne upušta u probu upotrebe sile. Iz te opšte zamisli videćemo kako se razvila strategija koja je postajala sve složenija i sve prefinjenija.

STRATEGIJA ZASTRAŠIVANJA

a) *Nuklearno zastrašivanje*

Zastrašivanje počiva, pre svega, na jednom materijalnom faktoru: potrebno je da se raspolaže velikom moći

¹⁾ Isuviše doslovan prevod izraza „Striking force“. U stvari, pogodan izraz trebalo je da bude „ofanzivna snaga“ ili „napadna snaga“.

razaranja, solidnom preciznošću i dobrom sposobnošću prodiranja. Videli smo prilikom razmatranja presretanja koliki je značaj te neprekidne borbe za održavanje dovoljne sposobnosti prodiranja. Osim toga, s obzirom da se ne vodi rat, tačna vrednost sposobnosti presretanja i prodiranja ostaje samo verovatna — kao uostalom i protivnikova moć razaranja. To pomaže da se bolje shvati značaj U-2, čiji su letovi omogućavali da se odmerava vrednost protivničkog presretanja, i srdžba Sovjeta kad su videli da protivnik vrši takve oglede.

Taj materijalni faktor, koji je već dosta neizvestan, veoma jako se komplikuje kad se uvedu u račun i pretpostavke koja će od dveju strana opaliti prva. Taj račun nije bio od naročito velike važnosti u vremenu kad su avioni bili relativno spori, zato što su rokovi za davanje uzbune bili takvi da su se napad i protivudar ukrštali u vazduhu. Sa raketama, naprotiv, nema više zastrašivanja ako prvi neprijateljski plotun ima toliku razornu moć da bi naš protivudar bio njime mnogo oslabljen. Vrednost zastrašivanja tako se našla povezana ne uz moć udarne snage, već uz moć koja njoj preostaje posle izdržanog prvog plotuna, znači uz njenu sposobnost preživljjenja. Iz toga je proizašla *taktika preživljjenja*, veoma skupa i veoma složena, čiji je cilj da se ostvari gotovo trenutna uzbuna (veliki radari, sateliti, automatska sredstva veze, elektronski računari, itd...), polazak na izvršenje zadataka i otvaranje vatre pre pristizanja plotuna (avioni održavani u letu ili u pripravnosti od 15 minuta, rakete sa čvrstim pogonskim gorivom, itd...), zaštita lansirnih uređaja njihovom pokretljivošću (atomske podmornice), pomoću betona — da bi se prinudio protivnik da utroši veoma veliki broj oružja na svaki cilj, ili njihovim rasturanjem. Rešenja jednačine, u kojoj se upoređuju rezultati dobiveni

prvim protivničkim plotunom i protivudarom, zavisiće od odgovarajuće vrednosti taktika preživljenja svake strane, ali tako isto i od ocenjene efikasnosti taktika presretanja, kao i od procene preciznosti gađanja. Ovi rezultati postaju tako sve više zavisni od pretpostavki.

Ali, sve ovo što prethodi skoro da ima obeležje neke geometrije kad se uporedi sa psihološkim faktorom, koji je mnogo važniji i koji je daleko više nemerljiv. Cilj je da se utiče na protivnika do te mere da se on spreči da upotrebi svoju udarnu snagu. Potrebno je, dakle, na prvom mestu, raspolagati takvim kapacitetom razaranja da ga se protivnik dovoljno plaši, zatim protivnika treba navesti da poveruje da ćemo biti u stanju da preduzmemo mere odmazde — kao protivudar ili kao prvi plotun — ako nastupe ovakve ili onakve okolnosti.

Smisao kapaciteta razaranja dovoljnog sa psihološkog gledišta bio je predmet veoma različitih ocena. Oslanjajući se na ranije primere Hirošime i Nagasakija, neki misle da bi razaranje nekoliko velikih gradova bilo dovoljno da se natera na kapitulaciju bilo koja savremena država. Drugi, koji idu dalje, izračunavaju koliki je deo protivničke ekonomske moći koji bi trebalo uništiti da bi se neprijatelj „teško ranio“ i da bi mu se tako naneo gubitak u snazi koji bi sačinjavao trajan i za njega neprihvatljiv hendikep. Neki američki teoretičari smatraju, najzad, da jedino efikasno razaranje jeste razaranje neprijateljskih nuklearnih oružja, zato što se time protivnik razoružava. Kapacitet razaranja morao bi da omogući veoma snažno kontrabatiranje, čijim bi se rezultatima dodao utrošak protivnikovih zaliha prouzrokovani njegovim napadom protiv naših sredstava lansiranja. Ova razna gledišta shematski se svrstavaju u dve suprotne taktike nazvane taktika „*protiv-snaga*“ (uništavanja snaga) i taktika

„protiv-gradova“ (uništavanja gradova). Izbor između ova dva rešenja teško je izvršiti: videli smo da bi taktika „protiv-snaga“ bila vrlo efikasna ako bi se mogla stечi sigurnost da će se ona gotovo u potpunosti ostvariti. Ali, pored toga što je neizbežno veoma skupa, ona postaje i sve više nepouzdana ukoliko se usavršavaju taktike preživljjenja. Dolazi se, dakle, u veliko iskušenje da se prihvati taktika „protiv-gradova“ koja je mnogo lakša, znači ostvarljiva sa manje troška, i koja je nazvana „strategija najmanjeg zastrašivanja“. Samo tada pada u oči da ako nismo napali — pa prema tome ni uništili — glavni deo protivničkog udarnog kapaciteta, za svako razaranje koje bismo izvršili, bili bismo strahovito kažnjeni. To odgovaranje na udar udarom dovelo bi nas do potpunog uzajamnog uništavanja, i to možda nejednakog na našu štetu, što nema nikakvog smisla i u svakom slučaju nas zastrašuje barem isto toliko koliko i protivnika. Osim toga, uostalom, ne postoji obavezno simetrija u zastrašivanju. Sjedinjene Države biće osetljivije na razaranje njihovih velikih gradova nego Sovjeti. To bi moglo biti objašnjenje američkog izbora u korist taktike „protiv-snaga“ i mogućeg izbora Sovjeta u korist taktike „protiv-gradova“¹⁾). Izbor može takođe odati veoma važne zadnje misli: onaj koji igra na kartu „protiv-gradova“ veruje u apsolutnu vrednost zastrašivanja koje ostvaruje, inače u slučaju sukoba njemu ne ostaje drugi izlaz do uzajamno samoubistvo; onaj koji igra na kartu

¹⁾ Procenjeni broj sovjetskih ICBM (Intercontinental ballistic missile — interkontinentalni balistički projektil. — *Prim. prev.*), koji je relativno mali, može značiti ili da je izabrana taktika „protiv-gradova“, ili da postoje teškoće koje još nisu omogućile da se ostvari program „protiv-snaga“ koji bi odgovarao objavljenim sovjetskim teorijama. Pokušaj učinjen u Kubi 1962. god. možda je imao kao jedan od ciljeva da se ubrza ostvarivanje kapaciteta „protiv-snaga“.

„protiv-snaga“ sumnja u vrednost zastrašivanja i dopušta mogućnost atomskog sukoba koji bi obuhvatio više ili manje potpunu upotrebu strategijskih udarnih snaga, a to povećava njegov kapacitet zastrašivanja. U svakom slučaju, izbor je za nuklearne sile drugog reda (Velika Britanija, Francuska, sutra Kina) unapred rešen, jer one ne mogu nikako raspolagati sredstvima koja su potrebna za primenu taktike protiv-snaga. Do koje mere takva takтика „protiv-gradova“, koja je neizbežno ograničena, može zastrašivati, znači neutralisati, jednog od dvojice velikih? S obzirom da su kapaciteti razaranja veoma nejednaki, ravnoteža može biti uspostavljena samo pomoću drugog oblika ubedivanja: to je bójazan da bi najslabiji ipak mogao primeniti svoje mere odmazde.

Prvi stupanj takve operacije jeste u tome da se njenom izvršenju stvori razumna podloga koja je čini dovoljno verovatnom. Tome je dat naziv *verodostojnost*. Ona proizlazi ne samo iz materijalne jednačine o kojoj je govoreno napred i objavljivanja njenog pozitivnog rezultata, već i iz upoređenja rizika i cilja. Jedna Švedska u odbrani svoje slobode stavljala bi na kocku sve što ima, dok bi na primer SSSR iz svoje pobede izvukao samo ograničenu korist. Samoubistvo Švedske moglo bi se razumeti pomalo kao samoubistvo onog kapetana broda koji je više voleo da potpali bure baruta nego da se preda gusarima. Gubici koje bi tada pretrpeo SSSR bili bi neuporedivi sa eventualnim dohicima. U tome se nalazi logična osnova malih nacionalnih zastrašivanja. Dodajmo, da ova vrlo opasna igra pretpostavlja izvesno poverenje u zastrašivanje. Dodajmo, da ova vrlo opasna igra pretpostavlja izvesno poverenje u zastrašivanje... Ako protivnika možemo uveriti da smo mi sračunali da u takvom slučaju imamo interesa da pustimo u dejstvo naše snage, on će

lakše poverovati u pretnju. Napomenimo odmah da je igra dvostrana i da verodostojnosti, suprotstavljene oko cilja slične važnosti, teže međusobnom potiranju...

Tada dolazi do izražaja drugi stupanj ubedivanja zasnovan ovog puta, suprotno prvom, na *nerazumnosti*. Ako se ima posla sa ludakom, ne treba ga suviše saterivati u tesnac! Dalova čvrstina, Hruščovljeve srdžbe i cipela, de Golova hladna upornost — odgovaraju ovoj psihološkoj igri, čiji uticaj može prevazići sve proračune izvučene iz materijalnog faktora. To je zato što se, u stvari, presudni element nalazi u volji da se izazove kataklizma. Učiniti da se poveruje da se ima takva volja važnije je nego sve ostalo. Naravno, svi blefiraju, ali dokle?

Sve to dovodi do izvanredno fine dijalektike kojoj je cilj da oceni verovatnoću reakcija protivnika zavisno od njegovih sredstava i njegove volje da ih upotrebii, ali takođe zavisno i od mišljenja koje on može da ima o našim sredstvima i našoj volji da ih upotrebimo i čak od predstave koju on sebi stvara o predstavi koju mi sebi stvaramo o njegovim sredstvima i njegovoj volji da ih upotrebii.

Iz ove gomile odmeravanja verovatnoća, prepostavki i procena zasnovanih na složenim intuicijama, izbija samo jedan faktor pouzdane vrednosti: *neizvesnost*. Na kraju krajeva neizvesnost je ta koja sačinjava suštinski faktor zastrašivanja. Stoga ona treba da bude predmet posebne taktike čiji je cilj da je povećava ili, u najmanju ruku, da je održava. Potrebno je da preduzete materijalne mere otvore put raznim mogućnostima i da za te mogućnosti sazna protivnik. Potrebno je, osim toga, da se poseje sumnja preko svih pojedinosti koje bi omogućile da se procene naše stvarne namere. Naravno, treba bezuslovno izbegavati svaki postupak i svaku izjavu koji bi otklonili neku

od prepostavki kojih se protivnik može plašiti. Tako su, na primer, kampanje sprovođene radi odricanja od taktičkog atomskog oružja potpuno suprotne dobro shvaćenoj igri strategije zastrašivanja. Isto je bilo sa američkim izjavama o „missile gap“¹⁾ i o odricanju od strategije masovnog protivudara.

b) *Dopunska zastrašivanja*

U svakom slučaju, postojeća sredstva, potkrepljena neizvesnošću, stvaraju određeni stepen zastrašivanja. Taj „određeni stepen“ retko kad biće potpun otkako oba tabora raspolažu nuklearnim oružjem. A to znači da postoji izvesna zona ne-zastrašivanja, dakle izvestan stepen slobode akcije za svakog protivnika, koja je ograničena na skalu manjih poduhvata, perifernih ili, pak, ograničenih ciljem koji bi bio isuviše mali da bi opravdao pretnju odmazdom. Posledica takvog stanja (uostalom izraslog iz prepostavki kao i tolike druge stvari, napomenimo to uzgred) je otvaranje nove oblasti strategije zastrašivanja, koja će imati za cilj da dopuni drugim sredstvima efekat zastrašivanja na osnovu nuklearne pretnje, kako bi se smanjilo, a po mogućству i potpuno odstranilo polje slobode akcije za protivnika.

Za postizanje tog rezultata zastrašivanja stoje na raspolaganju dva načina postupanja. Prvi, materijalni, jeste u tome da se postavi prema protivniku sistem oružanih snaga sposoban da osujeti operacije koje bi on mogao preduzeti blagodareći svom verovatnom polju slobode akcije. To je razlog postojanja „štitova“ taktičkih snaga, vazdušno-kopnenih ili vazdušno-pomorskih, koje štite osetljive prostorije. To je takođe razlog za postojanje „korpusa za

Raketni manjak. — Prim. red.

intervenciju" sposobljenih da se prebace u ugrožene oblasti. Ova materijalna sredstva omogućavaju da se izbegne čuvena dilema sve ili ništa: ili potpuno obostrano žrtvovanje, ili prihvatanje svršenog čina. Drugi način postupanja, psihološkog karaktera, jeste u stvaranju i održavanju rizika da će doći do mera odmazde ako se otpočne neki lokalni sukob. Ova *pretnja proširenjem do krajnosti* ponovo uspostavlja izvestan stepen neizvesnosti u pogledu veličine ciljeva, čak iako su oni prвobitno izgledali ograničeni. Sa ovog stanovišta, postojanje taktičkog atomskog oružja, sa rizicima proširenja do krajnosti koje bi njegova upotreba mogla prouzrokovati, igra veoma važnu ulogu u oblasti zastrašivanja. Taj rizik proširenja mnogi smatraju za opasnost. On to i jeste, ako zastrašivanje ne dođe do izražaja. Ali, nasuprot tome, u strategiji zastrašivanja on čini dopunski faktor sigurnosti. Taj se aspekt ne sme gubiti iz vida.

Ova dopunska strategija atomskog zastrašivanja dobija sve veću važnost uporedo s tim kako se pretnje odmazdama sve više uzajamno neutrališu. U takvoj situaciji, preuzimanje odmazde postaje sve manje „verovatno“, pa s tim podjednako i opasnost proširenja. Strategija zastrašivanja, sa svim onim što se na nju troši, izgleda da je dospela u čor-sokak: pojavljuje se težnja vraćanja na neatomsku strategiju, pa bi atomskim troškovima — koji su prekomerni — trebalo dodati rashode na klasično naoružavanje, kao da atomsko oružje i ne postoji. Takva je tendencija čiji se razvoj uočava sada otkako udarne snage imaju, ili će imati, dobar kapacitet preživljjenja.

No ipak, to nije dovoljno za potpuno vraćanje na polaznu tačku, to jest na stanje koje je slično onome iz faze koja je prethodila postupanju atomskog oružja. Jer, usled postojanja atomskog oružja postoji i rizik čije pro-

cenjivanje zavisi u najvećem stepenu od faktora neizvesnosti i nerazumnosti, koje smo upoznali napred. Sve dok ti faktori imaju važnost koja se ne može zanemariti, ne može se zamisliti da bi bilo moguće, na primer, da se ponovo odigra jedan veliki klasični sukob po tipu 1939—1945. godine, zato što je nemoguće biti siguran da u takvom slučaju ne bi došlo do proširenja do krajnosti. Zbog toga se može ostvariti visok stupanj klasičnog zastrašivanja, sa klasičnim sredstvima, koja bi međutim bila ograničena: rizici i količina snaga koje bi trebalo angažovati radi njihovog uništenja stvorili bi isuviše opasnu situaciju da bi se moglo očekivati da ona neće dovesti do proširenja. I tako, može se dogoditi da se ostvari skoro apsolutno zastrašivanje: uravnotežene udarne snage odvraćaju od integralnog nuklearnog sukoba; klasične snage odvraćaju od ograničenog sukoba, jer uvek prisutni rizik proširenja odvraća od toga da se tom ograničenom sukobu postavi suviše važan cilj. Tako se dolazi do opšte ravnoteže putem ova tri dopunska i uzajamna uticaja čija efikasnost zavisi velikim delom od faktora neizvesnosti.

Treba napomenuti da ipak, i u ovakvoj situaciji — iskustvo je to dobro potvrđilo — zastrašivanje dopušta da postoji izvesno polje slobode akcije, usko ali važno: ono koje iskorišćava sovjetska indirektna strategija na svetskom poprištu. Politička i ekonomska aktivnost, iskorišćavanje inostranih revolucionarnih pokreta pa i sami sukobi vođeni posredstvom drugih lica, ne mogu se paralizati zastrašivanjem — bar ne onakvim kakvo smo napred razmotrili. Ista logika koja je dovela do izgradnje klasičnog sistema dopunskog zastrašivanja mora dovesti i do izgradnje sistema zastrašivanja u posrednoj oblasti.

Zapad je u potrazi za potpuno efikasnom formulom u toj oblasti, ali još je nije pronašao iz razloga koji poti-

ču, pre svega, iz nedovoljnog razumevanja tog problema. Ovo veoma važno pitanje samo po sebi je vrlo složeno da bi se moglo ovde ukratko izneti i biće razmotreno posebno. Ali sasvim je očigledno da i najmanja pukotina u sistemu zastrašivanja pruža razboritom protivniku mogućnosti dejstva koje bi mogle vremenom ugroziti ceo zapadni sistem sigurnosti.

RATNA STRATEGIJA

Uprkos svih napora radi zastrašivanja ne može se tvrditi da neće biti rata, i to zbog faktora neizvesnosti i nerazumnosti čiju smo važnost istakli. Uzmimo da do rata dođe — osim slučaja ludila, koje se ne može isključiti, kao što se vidi iz nedavnog primera sa Hitlerom — usled „greške u proračunu“, to jest ako bi se usled suviše optimističke procene protivnikovih reagovanja: poverovalo da je moguće nekažnjeno izvesti ovaku ili onaku akciju i — otpočela drama. Kakva će tada biti strategija atomskog vremena?

U početku, u periodu kada je strategija zastrašivanja počivala u suštini na masovnoj odmazdi, ratna strategija se stapala ujedno sa strategijom zastrašivanja: pristupilo bi se izvršenju plana vatre izrađenog radi zastrašivanja. Iz toga bi proizašla ogromna razaranja na obe strane, ali, s obzirom da se zamišljalo da će jedna strana (neprijateljska) biti izbačena iz borbe („The brokenback strategy“ — strategija slomljenih kičmi), protivnik bi se dotukao pomču „ostataka“. Rat bi tako poprimio u početku izgled racionalnog i džinovskog poduhvata razaranja, za kojim bi došla faza eksploatacije koju bi teško bilo unapred sa-

gledati zbog svakojakih neizvesnosti oko rezultata onoga što se, ublaženim izrazom, nazivalo „nuklearna razmena“.

Ova slika, prilično uprošćena da ne kažemo više, još, veoma teško pritiskuje vojnička shvatanja najpre usled inercije, a onda i zato što sve mirnodopske vežbe, kojima je cilj da provere i poboljšaju vrednost zastrašivanja, sadrže i proučavanje „nuklearne razmene“, što doprinosi da se veruje da je upravo to slika eventualnog rata.

No srećom, situacija nije takva, ili, u najmanju ruku, ta slika je predstava samo jedne pretpostavke i to one koja je najmanje verovatna: da će sukob otpočeti neobuzdanom provalom krajnjih sredstava. Jer, malo-pomalo, a naročito u vezi s tim kako je protivnička nuklearna pretinja postajala postepeno sve strašnija, probijala se misao da bi se ratna strategija morala razlikovati od strategije zastrašivanja. Strategija zastrašivanja ima za cilj da izazove strah, ona, dakle, treba sebi da stvori mogućnost da izvrši zastrašujuća uništavanja upravo zato da ne bi morala da ih izvrši. Međutim, ako ta uništavanja moraju da budu obostrana, gde je korist? Otpočinjati neku akciju kojom ćemo izazvati protivudar i svoju sopstvenu smrt, to nije ništa drugo do tek malo preruseni harikiri. To nije strategija. Naprotiv, sve treba da bude učinjeno da bi se izbegla ta krajnost. Pošto je sasvim verovatno da je ovako logično rasuđivanje obostrano, postoji samo vrlo malo izgleda da protivnik otpočne sukob masovnim nuklearnim napadom. Takav bi se napad mogao opravdati jedino kad bi protivnik, na osnovu stečene znatne prednosti, mogao očekivati da će nas izbaciti iz borbe prvim plotunom, ali ta je pretpostavka isključena od trenutka kad su udarne snage stekle dovoljan procenat mogućnosti preživljjenja. U takvim uslovima najverovatnije je da će protivnik otpočeti neprijateljstva više ili manje ograničenom akcijom.

U tom slučaju postavlja se pitanje kako treba reagovati.

Suprotno onome što bi se moglo očekivati, odgovor na ovo pitanje dao je povoda za duge raspre: jer, mada je zdrav razum ukazivao na to da bi trebalo nastojati da se sukob ograniči, mnogi predstavnici suprotnog mišljenja isticali su da će ta ograničavajuća namera neizostavno biti štetna za zastrašivanje i da je dobar masovni napad jedino sredstvo da se spreči protivnik da otpočne svoj ograničeni napad. Isti predstavnici suprotnog mišljenja smatrali su, inače više ili manje svesno, da bi masovni napad imao za posledicu takva razaranja da bi protivnički protivudar bio mnogo umanjen, dovoljno da bi bio podnošljiv. Ovaj argumenat u odnosu na zastrašivanje veoma je ozbiljan; razmotrićemo ga malo kasnije. Međutim, ono što treba da učini kraj diskusiji je to što se poslednjih godina pokazalo da bi obim protivudara bio strahovit u bilo kojoj prepostavci. Zbog toga se g. Kenedi svrstao u tabor onih koji žele da napuste principe odgovora u obliku masovnih mera odmazde. General Maksvel Tejlor vrlo je jasno izložio novu ratnu strategiju koju je nazvao „elastični odgovor“ (flexible response*) ili *promenljivi protivudar*.

Ta strategija promenljivog protivudara vraća se na to da predviđa da će se na svaku protivničku akciju odgovoriti prilagođenim udarom, dovoljno snažnim da se neprijatelj suzbije, no s tim da se uvodi u dejstvo samo onoliko snaga koliko je neophodno. To ne znači da ćemo svojim postupcima podržavati postupke protivnika (na primer, na klasični napad moći će da se odgovori taktičkom atomskom odbranom, ili čak i ograničenom strategijskom nuklearnom akcijom), već to znači da će svaki

*) Kod nas se često upotrebljava prevod „elastični odgovor“. — Prim. red.

slučaj biti tretiran kako zaslužuje i da će se pribeci masovnom protivudaru tek u krajnjoj nuždi. Ukratko, to je strategija koja želi da bude efikasna u protivudaru, s tim da sukob ostane ograničen.

Ograničenost te strategije je u tome što ona kombinuje lokalnu oružanu borbu i opšte zastrašivanje da bi se sukob održao u određenim granicama. Čuvajući u rezervi pretnju masovnim protivudarom, održava se veliki deo vrednosti zastrašivanja strategije „mirnog vremena“. S obzirom da je zastrašivanje obostrano, svaki od protivnika igraće na kartu u smislu ograničenja. Ako nema grešaka, ako cilj ostane dovoljno ograničen, oružani sukob može se odigrati na poene, bez „proširenja do krajnosti“.

U toj opasnoj ali neizbežnoj igri, sigurnost zahteva da postoji veoma dobar sistem *kontrole naoružanja*, tako da se izbegne da dođe do eskalacije spontano zbog izvršilaca i da se tako neki lokalni incident pretvori u opšti sukob. Odatle je proizašla cela jedna posebna taktika, koja određuje izvestan broj uzastopnih stepenika koji se mogu preći samo na osnovu naročitih političkih odluka i koja obezbeđuje da se ta prelaženja ne mogu izvršiti sve dok ne bude data dozvola. Tako rat izgleda kao neko stepenište sa mnogim stepenicama (incidenti, klasična ratovanja, atomski taktički, strategijski ograničeni, totalni rat itd.) i očekuje se, da će se obračun snaga, ako do njega dođe, odigrati na jednom od srednjih stepenika.

Ovoj strategiji — koja je kao što smo videli neizbežna — stavljaju se dva ozbiljna prigovora. Prvi protiče, sasvim prirodno, iz zemalja kojima preti opasnost da bi mogle biti poprište „ograničenih“ sukoba: pomisao da bi mogle igrati ulogu bitačne prostorije — možda atomske — ne izgleda im mnogo privlačna. U katastrofi svetskih

razmera njihove žrtve bi izgledale pravičnije. Neće li se možda njihova sigurnost olako žrtvovati u korist rezervisanih zona koje bi omogućile da se razvuku snage protivnika? Drugi prigovor tiče se zastrašivanja o kojem smo već govorili. Prihvati ograničeni sukob, zar to već nije i poziv da se u njega zagazi, dakle, da se umanji zastrašivanje, a ako ograničeni sukob otpočne, zar se usled toga neće povećati rizici proširenja do krajnosti?

U ova dva prigovora svakako ima jedan deo istine: oba rizika postoje. Ali, ne treba ni stvarati zabludu u pogledu njihove važnosti. Tačno je da ima protivrečnosti između načina strategije zastrašivanja (pretnja proširenjem do krajnosti) i načina ratne strategije (ograničavanje sukobā). Ali ta protivrečnost nije istovremena: strategija zastrašivanja praktikuje se pre ratne strategije. Osim toga, te dve strategije imaju zajedničke faktore neizvesnosti i nerazumnosti o kojima smo već govorili i koji, u izvesnoj meri, nadoknađuju njihovu protivrečnost: *nikada nismo sigurni da neće biti proširenja do krajnosti*, čak ni u strategiji sa čisto ograničenom namerom. Eto na taj način može biti očuvano dejstvo zastrašivanja; na taj način ni zone koje bi se htelo „rezervisati“, ne mogu prouzrokovati olako žrtvovanje sigurnosti zona gde će se odigrati prve bitke. Konačno, postoji potpuna povezanost između sigurnosti svih zona, i u stabilnosti zastrašivanja. Osim toga, ta povezanost može biti povećana ili, tačnije, učinjena vidljivom pomoći izvesnih mera koje su međutim, ograničene: takav je slučaj, na primer, u postupku koji se sastoji u tome da se objavi da taj i taj protivnički objekat predstavlja jemstvo i da će biti uništen od strategijskih snaga ako određena istaknuta prijateljska zona bude napadnuta, i da će, ako bude ograničenog neprijateljskog protivudara u strategijskom domenu, ovaj ili

onaj protivnički objekat biti uništen. Eto tim putem ograničene i postepene upotrebe strategijskih snaga biće moguće da se ublaži utisak da su evenutalne bitačne prostore zanemarene.

U svakom slučaju, zamisao ograničenja ratne strategije ne treba da dovede do toga — kao što je ponekad tvrđeno da će biti — da se unapred određuju, s jedne strane, „vojišta“ gde agresija neće imati za posledicu preuzimanje odmazde i gde će se pristati da se prepusti snagama koje su tu stacionirane da reše stvar oružjem, i, s druge strane, „svetilišta“ zaštićena pretnjom masovne odmazde. Ovakva unapred izvršena geografska podela zastrašivanja stvarno bi imala za posledicu slabljenje zaštite vojišta i kad bi na njima došlo do sukoba, onda bi, s obzirom da je rizik proširenja uvek prisutan, verovatnoča proširenja do krajnosti na svetilištima bila znatno uvećana. Isto tako, zaštita svetih mesta ne bi mogla biti obezbeđena — kao ni zaštita vojišta — pretnjom atomskog preuzimanja mera masovne odmazde: pri sadašnjem stanju, te mere odmazde bi izazvale pustošeci protivudar i imalo bi se samo prilično ništavno zadovoljstvo da su i kod neprijatelja izvršena ista takva razaranja kakva smo i sami pretrpeli. U stvari, zastrašivanje u toj oblasti mora se odnositi i na vojišta i na sveta mesta i u oba ta slučaja zastrašivanje treba da bude „postepeno“, to jest, da obuhvata primenu „promenljivih“ i do izvesne mere nepredvidljivih protivudara, da bi se očuvalo nedirnut dragoceni faktor neizvesnosti.

Zbog toga treba smatrati da se oružani sukobi u atomskom veku moraju normalno uklapati u dva oblika rata: u osetljivim zonama to treba da budu ograničene akcije, možda veoma žestoke, ali vrlo kratke i radi toga da se stvori svršen čin, posle kojeg će odmah uslediti pre-

govori; u manje važnim zonama to će biti dugotrajni sukobi iznuravanja ali relativno male žestine, a po karakteru klasični ili revolucionarni. Ukratko, kao Sinaj i Koreja — Indokina, Laos. Svaki drugi oblik rata evoluirao bi, bez sumnje, vrlo brzo prema proširenju do krajinosti...

Međutim, bilo bi nerazumno verovati da je zastrašivanje usled postojanja atomskog oružja dovoljno da se spreče oružani sukobi: ovih poslednjih deset godina pokazale su, čak i uz značajnu nuklearnu nadmoćnost, da su takvi sukobi bili mogući. Postojanjem ravnoteže udarnih snaga, žestina i ciljevi takvih sukoba mogli bi se znatno povećati u budućnosti — osim ako ne budu preduzete efikasne mere da se bitno dopuni efekat nuklearnog zastrašivanja efektom taktičkih snaga i, naročito, ako se efekat zastrašivanja ne održi na visokom stupnju pomoći pogodnih taktika, koje dobijaju najveću važnost.

OPŠTI MEHANIZAM EVOLUCIJE ATOMSKE STRATEGIJE

Razmatranja koja smo izložili samo su analiza glavnih shvatanja, navedenih jedno za drugim, koja vladaju u atomskoj strategiji. Da ne bi još više usložavali ovu i tako pretrpanu temu, ostavljeno je po strani sve što se odnosi na razne taktike (presretanje, prodiranje, preživljavanje, kontrolu naoružanja, štitove neizvesnost, itd.), koje imaju veoma važnu ulogu u strategijskoj problematici.

Da bi se dobio opšti pogled na ovu pojavu i uočio uzajamni uticaj raznih osnovnih zamisli, potrebno je samo osmotriti ukratko evoluciju sovjetsko-američke borbe poslednjih petnaest godina. Tu evoluciju podelićemo she-

matski na četiri faze, od kojih svaka počinje nekim materijalnim napretkom na sovjetskoj strani koji ima značajne strategijske posledice, i nastavlja se prilagođavanjem američke strategije, koja se oslanja na naročita materijalna ostvarenja.

1. — U prvoj fazi, SSSR, koji u stvari nije izvršio demobilizaciju, raspolaže velikim vazdušno-kopnenim snagama. Blagodareći svojim operativnim strategijama, vojnoj i revolucionarnoj, on je u stanju da ostvari invaziju i prevrat u Evropi. Sjedinjene Države, koje raspolažu samo vazdušno-atomskom snagom u začetku, odgovaraju na tu opasnost strategijom zastrašivanja koja kombinuje obnovu Evrope (Maršalov plan) i njeno ponovno klasično naoružavanje (ugovor NATO, Lisabonski plan) u defanzivnom cilju, sa ustrojstvom vazdušno-atomske ofanzivne udarne snage namenjene stvaranju pretnje merama masovne odmazde. Finansira se evropska ekonomika, prebacuje se u Evropu materijal PAM-a¹), konstruišu se avioni, atomske bombe i, vodeći računa o poluprečniku dejstva aviona B-26, uspostavlja potpuna mreža okružujućih baza. Ta strategija obesnažuje sovjetsku političku i vojnu mašinu. Postignuto je, dakle, zastrašivanje i sovjetsko nadiranje u Evropu je zaustavljeno.

2. — U drugoj fazi SSSR može uzvratiti samo defanzivnom strategijom zastrašivanja, kombinovanom sa protivofanzivom u oblasti posredne strategije (Koreja, Indokina). Zbog nedostatka sredstava u početku, sovjetsko zastrašivanje je najpre psihološko: to je protivnuklearna kampanja kongresā mira, koja uostalom postiže izvesne uspehe, barem u Evropi i u nesvrstanim zemljama. Ali vrlo brzo, blagodareći besprimernim zalaganjima na-

¹⁾ Programme d'Aide Mutuelle — program međusobne pomoći. — Prim. prev.

uke — i špijunaže — SSSR dolazi do nekoliko atomskeih bombi i izgrađuje prvu udarnu snagu kopirajući B-26. Istovremeno, on poboljšava svoju vazdušnu odbranu sistemom radara. Pred ovom početnom atomskom pretnjom i vazdušnom odbranom, Sjedinjene Države su sačuvale vrednost svoje strategije zastrašivanja pojačavanjem pretnje merama odmazde. To je tim više potrebno što je ponovno naoružavanje Evrope sporo i nepotpuno — delimično zbog odsutnosti francuskih snaga istrošenih ratom u Indokini — uprkos tome što su stupile na scenu i zapadnonemačke snage. Vazdušna pretnja treba, dakle, da bude dovoljna da bi se snagama koje obrazuju štit mogla ostaviti samo uloga davanja uzbune strategijskim snagama. Jer, upravo tada moć odmazde znatno je povećana posedovanjem termonuklearnih bombi. Prodiranje, uprkos sovjetskoj odbrani, obezbeđeno je pomoću aviona koji lete na visini većoj od one koju mogu domašiti radari protivnika i koji su brži od njegovih lovaca. U godinama 1954. i 1955. američka nadmoćnost je neosporna. Ne samo što je održano zastrašivanje već Sovjeti moraju obustaviti njihovo posredno nadiranje u Indokini i Korejci i prihvati kompromisna rešenja. Napomenimo, osim toga, da su u tom trenutku Sjedinjene Države mogle postići i mnogo više, ono što je tražio Makartur.

3. — Ali, u trećoj fazi Sovjeti počinju da sustižu Amerikance u oblasti zastrašivanja. Sada i oni imaju termonuklearnu bombu sa udarnom snagom koja se ne može zanemarivati, a usavršili su i svoju vazdušnu odbranu, što im omogućava da opet preduzmu posrednu protivofanzivu na Srednjem istoku i u severnoj Africi. To što Sovjeti poseduju termonuklearno oružje predstavlja veliku opasnost. Američka strategija tada se koleba između nekoliko puteva. Treba li očuvati zastrašivanje novim

ofanzivnim pojačanjem pretnje merama odmazde ili, na-protiv, delimičnim neutralisanjem protivničke pretnje time što će se stvoriti vazdušna odbrana u Americi? Da li će se uspeti da se održi dovoljna verodostojnost pretnje merama odmazde da bi se njome moglo uzmahnuti u svim slučajevima, čak i manjeg značaja, a ako ne, da li bi trebalo krenuti putem dopunskih zastrašivanja i pojačati taktičke štitove da se ne bi došlo u situaciju u kojoj se mora izabратi ili totalno reagovanje ili kapitulacija? Velika rasprva koja oko toga otpočinje 1955. godine završava se porazom ofanzivnih, koji su hteli da postave veliki program raketa koje se ne mogu presretati. General Gevin (Gavin), koji je zastupao takvo rešenje, daje ostavku. Suprotno tome gledištu, izgrađivaće se džinovska vazdušna odbrana za zaštitu Amerike, razvijaće se taktika protiv iznenađenja SAC¹⁾ (avioni u pripravnosti, itd.) i pridaće joj se interkontinentalni avioni koji će moći, pri prvom sovjetskom napadu, umaći iz tvrđave-Amerike; evropski štit, zbog nedovoljnosti klasičnih sna-aga, ojačaće se taktičkim atomskim oružjem koje se dodeljuje u velikom broju članovima NATO-a, ali pod strogom američkom kontrolom (to je takozvana politika MC 70²⁾). Ta odluka u 1955. godini, koja privremeno ostvaruje izvesnu stabilizaciju³⁾, bila je očigledno isuviše konzervativna. Ona je bila pogrešna i predstavljala je veliku smetnju u narednoj fazi.

4. — Događa se, naime, da u četvrtoj fazi Sovjeti ostvaruju, ovog puta ispred Amerikanaca, raketni pro-gram od kojeg su Amerikanci smatrali da treba da odu-

¹⁾ „Strategic Air Command“ — strategijska vazduhoplovna komanda. — *Prim. prev.*

²⁾ „Military Control“ — Vojna kontrola. — *Prim. red.*

³⁾ Koja će omogućiti da se, u Libanu i Jordanu, 1957. godine zaustavi sovjetsko nadiranje na Srednjem istoku.

stanu. Godine 1957. Sovjeti imaju interkontinentalno raketno oruđe i izbacuju prvi satelit. Uskoro će oni dosegnuti Mesec i putem opita pokazaće tačnost njihovih gađanja i veliku snagu njihovih eksplozija. Tako su oni stvorili mogućnost da stignu i da prestignu Amerikance u strategiji zastrašivanja, jer opasnost od njihovih raket neće više moći da se suzbije američkom vazdušnom odbranom koja tek što je izgrađena uz tako velike troškove, a efikasna je samo protiv aviona. Kako su, u isto vreme, Sovjeti ojačali svoju vazdušnu odbranu i opremili svoje kopnene snage za taktički atomski rat ofanzivnog karaktera (taktičko atomsko oružje, potpuna motorizacija, amfibijска sredstva za forsiranje vodenih prepreka, itd.), oni će moći da nadmaše u svim oblastima mere koje je preduzela američka strategija. Jaki usled takve situacije, psihološki potkrepljene sjajnim rezultatima sputnjika, oni ponovo pokreću problem Berlina koji dovodi u pitanje celokupni položaj Nemačke u NATO-u i dozvoljavaju sebi da direktno izazivaju Sjedinjene Države u vezi sa Kongom i Kubom.

Na veliku sreću za Sjedinjene Države, sovjetska nadmoćnost može da se ostvari samo postepeno. Kad Kennedy dolazi na vlast početkom 1961. godine, „missile gap“¹⁾ je još u budućnosti. Ali, nema više ni jednog trenutka za gubljenje. Predsednik je okružen plejadom intelektualaca koji su mnogo razmišljali o svim tim problemima. Oni donose potpuno povezanu novu strategiju o kojoj su zelo promislili za vreme treće faze, one koju su sačinjavale godine postojanja strategije masovnih mera odmazde. Na prvom mestu, ova poslednja strategija zvanično je napuštena. Zastrašivanje će se odražavati takozvanom postup-

¹⁾ Videti napomenu na strani 89. — *Prim. red.*

nom strategijom („graduated deterrent“) koja je usmerena prema traženju ravnoteže u raznim oblastima: nuklearnoj, klasičnoj i posrednoj, a u slučaju sukoba, prema nastojanju da se on ograniči „elastičnim protivudarom“ (Flexible response) sa čijom smo se teorijom upoznali. U oblasti nuklearne udarne snage, koja je postala više odbrambeni „štít“ nego li „mač“, treba po svaku cenu očuvati kapacitet snažnog protivudara: radi toga izgradiće se rakete („polaris“, „minitmen“), koje su srećom proučavane za vreme prethodne faze, i osiguraće se pomoću najbolje taktike preživljjenja (atomske podmornice, betonirane jame, pokretna raketna oruđa, itd). da one ne budu uništene neprijateljskim prvim plotunom. U klasičnoj oblasti zahtevaće se naročito od saveznika iz NATO-a da pojačaju taktičke štitove koji su dobili bitan značaj. U posrednoj oblasti obrazovaće se jaka vazdušno-desantna rezerva klasičnih snaga za intervenisanje. Najzad, da bi se sprečilo spontano proširenje do krajnosti u slučaju sukoba, usavršiće se sigurnija taktička kontrola atomskog oružja i nastojaće se da se Sovjeti pouče u veštini — za koju oni tvrde da im je nepoznata — odražavanje sukoba na ograničenom nivou.

Ovo ponovno uzdizanje došlo je upravo na vreme da se izbegne „missile gap“¹⁾) koji se, kako je izgledalo, morao stvoriti, ali tada se pokazalo da je sovjetski napredak u oblasti raket manji nego što se moglo strahovati. Sva obaveštenja slagala su se u tome da je sovjetska interkontinentalna udarna snaga još uvek samo malog kapaciteta, onolikog koliki bi odgovarao taktici „protiv — građeva“, i da ona ne može imati dovoljno efikasnosti u taktici „protiv — snaga“. S obzirom da su Sjedinjene Države

¹⁾ Videti napomenu na strani 89. — Prim. red.

učinile veliki napor, sada se one nalaze u položaju čiste nadmoćnosti. Takva situacija dozvoljava g. Maknamari da objavi svoju strategiju postupnog zastrašivanja putem elastičnog protivudara.

Tada, kako se čini, i Sovjeti nastoje da popune svoj „missile gap“¹⁾ postavljanjem na Kubi oružja srednjeg dometa, što bi im omogućilo da protiv Sjedinjenih Država raspolažu kapacitetom „protiv-snaga“ vrlo opasnim za avione SAC-a²⁾). Tako bi oni za nekoliko meseci ostvarili pomoću svojih IRBM³⁾ napredak koji bi mogli postići pomoću ICBM⁴⁾ tek za nekoliko godina. Ta operacija, veoma rizična za slabijeg i to u domaćaju invazije Amerikanaca, izgleda da je bila maskirana propagandnom kampanjom u kojoj se iznosila njihova namera da se ograniče u Kubi na defanzivne uređaje. No, Amerikanci su na vreme osetili opasnost. Njihovo reagovanje je grubo i neposredno, ali odmereno. Sovjeti se moraju prikloniti zato što su u položaju slabijeg. Ovaj prvi sudar potencijalnog rata atomskog zastrašivanja izведен je s jedne i s druge strane sa mnogo preciznosti, realizma i hladnokrvnosti i završen je u korist Amerikanaca. Sovjeti će biti prinuđeni da slede pakleni tempo ponovnog američkog naoružavanja, što bi moglo zamoriti njihovu ekonomiku, upola manje snažnu nego što je ekonomika njihovih bogatih protivnika.

5) Ali, već se pojavljuju predznaci pete faze, jer Sovjeti zadržavaju u kosmičkom prostoru — odakle se mogu pojaviti nova oružja — izrazitu prednost, čiji je domaćaj teško predvideti. S druge strane, njihova nuklearna poli-

¹⁾ Videti napomenu na strani 89. — Prim. red.

²⁾ Videti napomenu br. 1 na strani 101. — Prim. prev.

³⁾ „Intermediate range ballistic missile“ — balistički projektil srednjeg dometa. — Prim. prev.

⁴⁾ Videti napomenu na strani 86. — Prim. prev.

tika, zasnovana na principu „biggest big weapon“¹⁾), mogla bi uravnotežiti, sa manjim brojem oruđa, vrlo skupi američki sistem manjih i veoma brojnih strategijskih oružja. Verovatno je da ćemo, u znaku vasione i neutron-ske bombe (na primer), prisustvovati novim razvojima u oblasti strategijskog zastrašivanja.

Međutim, istovremeno i jedan novi smer, koji naročito zastupa Kissinger, traži da se teži zastrašivanja prenese na pojačanje „štitova“. To bi bilo ponovno vraćanje, zbog neprihvatljive opasnosti nuklearnog strategijskog rata, na zastrašivanje putem neposredne zaštite ugroženih teritorija, upotrebljavajući, po potrebi, taktičko atomsко oružje. Ova zamisao, koja znači zaokret u korist stare kopnene strategije na štetu vazdušne strategije, sigurno je velikim delom opravdana. Njen uspeh mnogo bi doprineo ponovnom uspostavljanju izvesne vojne stabilnosti u svetu.

Uz ovaj brzi pregled evolucije, protekle u toku poslednjih petnaest godina, potrebno je izneti nekoliko napomena.

Prva je da su stečene pozicije izvanredno nestabilne i da je vrednost ostvarenih sistema odbrane kratkotrajna: najviše u roku svakih 5 godina materijalna sredstva i taktike zastarevaju više nego što su nekad zastarevali u razdoblju između dva rata. Ovaj ogromni utrošak bogatstava ispoljava se kao sve teži i teži namet radi bezbednosti, koja i dalje ostaje neizvesna. Takva trka moraće jednog dana da se završi ratom, ekonomskim bankrotstvom ili sporazumom o ograničenju naoružanja: mir se ne može očuvati trajno uz ovako visok stepen zategnutosti.

¹⁾ „Najveće moguće oruđe“. — Prim. prev.

Druga važna primedba je u ovome: ako su Sovjeti skoro uspeli, i to majstorski, da se ponovo uspnu uz padinu zastrašivanja, to je zato što su se Sjedinjene Države u dva navrata, onda kada su imale veliku prednost (u prvoj i naročito u drugoj fazi), uzdržale da to iskoriste. To pokazuje da iako je nadmetanje samo po sebi veoma oštro, ono ne sadrži i sasvim neposredne sankcije. Mada je mogućno da bi Sovjeti mogli biti grublji u toj igri nego Amerikanci, malo je verovatno da bi se oni usudili da teraju isuviše daleko sa nekom prednošću koja ne bi bila od apsolutnog značaja. Osnovni razlog za tu obazrivost jeste u faktoru neizvesnosti, koji ne dopušta gotovo nikada da se tačno zna kako stojimo.

Međutim, kad nije bilo akcije u ovom neprekidnom nadmetanju, može se konstatovati da je opšta krivulja zastrašivanja evoluirala od početka treće faze u korist Sovjeta. Strategija masovnih mera odmazdi bila je ofanzivna strategija. Strategija postupnog zastrašivanja je defanzivna i njena efikasnost u sravnjenju sa sovjetskom posrednom strategijom ostaje još da se prikaže.

U pogledu mehanizama strategije, dosadašnja evolucija dobro pokazuje odnos koji postoji između novih materijalnih sredstava i novih taktičkih mogućnosti koje ona pružaju, a koje dovode do izmene strategijske ravnoteže. Kad se to dogodi, tada otpočinje kretanje u suprotnom pravcu: da bi se ponovo uspostavila strategijska ravnoteža mora se izabратi jedno strategijsko rešenje (kao, na primer, 1955. godine) na osnovu kojeg će se utvrditi koje taktičke mogućnosti treba stvoriti (presretanje, prodiranje, preživljavanje, itd.), odakle će se dalje zaključiti koja nova materijalna sredstva treba izgrađivati (radare, rakete, podmornice, itd.). Neki pisci, na primer Ružeron, kažu da postoji samo strategija sredstava. To je

tačno u smislu da treba imati sredstva za svoju strategiju. Ali to ne znači da strategijom treba da gospodare pronalasci. Sasvim suprotno od toga, po zdravoj logici, strategija je ta koja treba da usmerava pronalazače ili bar da odabere među pronalascima one koji će najbolje zadovoljiti njene potrebe. U izvesnim slučajevima može se biti i bez neophodnih sredstava (kao Sovjeti, dok nisu imali nuklearne snage): strategija treba tada da ume da pronađe privremeni lek (primer je psihološka kampanja kongresā mira) tako što će izabrati neko rešenje koje će, sa onim što se ima na raspolaganju, obesnažiti strategiju protivnika. To je stvar inteligencije i maštete.

ZAKLJUČCI O ATOMSKOJ STRATEGIJI

Zaključci koji se mogu izvući iz razmatranja atomske strategije očigledno su veoma brojni i vrlo različiti. Ovde ćemo se ograničiti na najvažnijim.

1) Mesto „atomske“ strategije je obavezno u okvirima totalnog rata. Razlog tome su njene važne komponente: psihološka, finansijska i ekonomска. To je, dakle, poseban oblik, recimo moderan oblik, „totalne strategije“ u njenom neposrednom načinu izvođenja.

Sve dobre strategije bile su totalne — čak i one najoperativnije, kao što su bile Aleksandrova i Napoleonova. Ali njihov je totalni lik često bio zasenjen sjajem bitaka do te mere da je to dovelo u zabludu njihove istoričare. Atomsko oružje, kojim se do sada nisu izvodile bitke, primorava nas da budemo potpuno svesni totalnosti strategije kao pojave i uticaja njenih raznih faktora. Na mesto nesvesne totalne strategije, koju primenjuju po svom nahođenju i u neku ruku intuitivno šefovi vlada, stupa

strategija koja mora da bude naučno totalna. Totalna strategija postaje disciplina mišljenja koja je neophodna vladajućim krugovima. To pokazuje primer Kube.

2) Totalna strategija atomskog doba zbrisala je strategiska shvatanja XIX stoljeća, naročito shvatanja Klauzeviceve škole, tako kobna osobito zbog toga što je ta škola izvrтala misao svog učitelja. To nas može samo radovati, ali sada je potrebno izgraditi novi sistem i nastojati da se ovog puta izbegne stvaranje isuviše isključive teorije, što bi moglo dovesti do još ozbiljnijih grešaka. Ono što ne treba izgrađivati je „atomska strategija“ koja bi važila samo za sadašnje prilike, već je potrebna totalna strategija koja će obuhvatiti nuklearnu pojavu i one koje će joj slediti (kosmos, hemija, itd) kao niže i srednje oblike.

3) U tu novu strategiju moraju se uključiti i velike izmene do kojih je došlo usled korišćenja naučne i industrijske moći u odbrani država.

Na prvom mestu to je izmena razmere problema odbrane usled dometa i moći oružja, a isto tako i zbog ogromnih troškova koje to oružje povlači za sobom. Ova izmena razmere neizbežno će vrlo brzo uticati na veličinu država. Moglo bi se dogoditi da uslovi bezbednosti, koji su nametnuli stvaranje antičkog grada i kraljevine XVI stoljeća, ponovo odigraju odlučujuću ulogu u ustrojstvu međunarodnih zajednica.

Zatim dolazi izmena karaktera odbrambenih problema zbog uticaja industrijskog faktora. *Priprema je postala važnija od izvršenja*, zato što je posedovanje nadmoćnijih sredstava presudnije nego način na koji će se ona upotrebiti. To je potpuno izokretanje ratne veštine za koju je Napoleon govorio da je „sva u izvršenju“. Iz tog razloga, pojам sigurnosti koji je negda bio vezan

za neposrednu zaštitu postavljanjem snaga prema neprijatelju, poprima apstraktno obeležje prednosti u pripremama. Predstraže je zamenila naučna špijunaža. Čak i pojam manevra postaje sve više apstraktan: manevar snaga u prostoru koji je predstavljen na karti kružićima i strelicama plave i crvene boje, postaje manevar potencijala u vremenu, koji izmiče svakom grafičkom predstavljanju. U oceni potencijala, faktor kvaliteta (morala i tehnike) postaje mnogo važniji od faktora kvantiteta, što čini da je procena neke situacije sve više i više subjektivna. Vremenski okviri, koji su nekada bili vrlo uski (jedna kampanja mogla je trajati u XIX stoljeću mesec dana, a bitka nekoliko sati), već su se proširili u svetskim ratovima XX stoljeća, najpre zbog proširenja vojišta, a zatim zbog rokova neophodnih za proizvodnju materijalnih sredstava za kojim se ukazala potreba (zato što nisu umeli da ih predvide). U logističkom ratu koji se sada odvija u miru, rokovi ostvarenja iznose oko 5 godina. Potrebno je, znači, razmišljati pet godina unapred o budućoj situaciji koja je veoma neizvesna. Istraživački rad dobija bezuslovno životni značaj.

Slične posledice, no koje se još više razlikuju, proizlaze iz neprekidne upotrebe političkih i revolucionarnih tehnika: SSSR je tek od 1948. godine (pobeda Mao Ce Tunga u Kini) počeo da naplaćuje dividende od kongresa održanog u Bakuu 1921. godine.

4) Budući da se ono što je glavno odigrava „unapred“, u „vremenu mira“, napori su redovno usmereni prema jednom rešenju, no s tim da se izbegne rat, koji bi mogao imati još samo vrednost neke vrste „provere“ efikasnost ostvarenih priprema. Iz toga se logično, no bez sumnje još nepotpuno, razvila strategija zastrašivanja.

Evolucija strategije zastrašivanja ukazuje na sve veću važnost dopunskih zastrašivanja koja upotpunjaju ono koje se postiže pretnjom atomskim merama odmazde. I tako se atomsko oružje, kao i sva ona koja su mu pretvodila, nadovezuje na ranja oružja ne isključujući ih. Zbirka se upotpunjuje počevši od hladnog oružja pa prema H-bombi. Uloga hladnog oružja već je bila umanjena, ali nije iščezla. Isto je sa oružjem koje je manje staro i naziva se „klasično“. Uspostavlja se nova ravnoteža, no suprotno nekim modernističkim prorocima, ta ravnoteža ostavlja da i dalje postoji potreba za velikim klasičnim snagama. Bez sumnje, nametnuće se i druga, još nedovoljno poznata sredstva, da bi se upotpunilo zastrašivanje u oblasti posredne strategije.

5) Taj razvoj strategije zastrašivanja teži da sve više i više suzi prostor slobode akcije sile. Iz tog razloga moguće je da se sukobi, koji već samim nadmetanjem u obostranom zastrašivanju troše ogromnu količinu energije, rešavaju sporednim akcijama, naizgled veoma skromnim. Te sporedne akcije mogu stvarno dozvoliti da se odmeravaju suvišci sredstava i volje koji su ostali na raspolaganju. I tako bi, ako dođe do rata, bilo, bez sumnje, mnogo izgleda da on ostane ograničen i da bude odlučen „na poene“. U svakom slučaju, to je način na koji se rešavaju krize nastale iz manevra ili pretnji izvršenih u oblasti posredne strategije. Tako je rešena i kriza nuklearne neposredne strategije u vezi sa Kubom. Prema tome, udaljujemo se sve više od sukoba integralnog tipa, o kojem je teorisao romantizam XIX stoljeća. Savremena igra je u najvećem stupnju strategijska igra strože podređena politici nego ikad.

Međutim, postojanje prostora za slobodu akcije sile, ma kako on bio mali, daje novi značaj malim akcijama

koje su time omogućene. Negdašnji rat sekao je po isto-
riji rezovima bitaka, poput krvave hirurgije. Novi rat, sav
u nijansama, više liči na zarazni proces bolesti. Njegovo
lagano i manje uzbudljivo dejstvo ne treba da nas pre-
vari: uništavanje snaga koje on prouzrokuje postupno, is-
poljiće se kasnije kao svetska kataklizma. Bitno je, dakle,
da se ponovo pronađe moć neke „lekarije“ koja će biti
u stanju da spreči sukobe, naizgled manjeg značaja, koji
iskorišćavaju groznicu dekolonizacije i krize prilagođa-
vanja snazi savremene proizvodnje, kao i demografskim
eksplozijama koje su posledica Pasterovog čuda. To je
problem onoga što smo nazvali „posredna strategija“. Da-
nas ne postoji neodložni problem. Razmotrićemo ga u
idućem poglavlju.

6) Strategija zastrašivanja može takođe poroditi i
pravu tehniku mira. Kad se odmere napretci koji su po-
stignuti u ovoj oblasti u toku deset godina, može se po-
mišljati da će se napredovati i dalje i da će se možda
stići do organizacije mira koja će biti racionalnija i uspeš-
nija nego što su bile prethodne, zasnovane suviše isklju-
čivo na moralnim i emotivnim elementima. Ta strategija
mira može dovesti do postojanja ravnoteže, koja će omo-
gućiti kontrolu naoružanja, i do ustrojstva međunarodne
oružane snage sposobne da naruši ravnotežu na štetu
onoga koji narušava mir. Taj cilj je još van vidika, ali se
o njemu može već razmišljati. Ako se dobro potraži, mogu
se pronaći rešenja koja bi se, uz povoljne prilike, mogla
primeniti.

7) Konačno, idemo li mi u susret samoubilačkom
ratu, ili u susret miru? Na ovo osnovno pitanje ne može
se odgovoriti sa sigurnošću. Da bi se to moglo, najpre
treba da smo uvereni da rat zavisi samo od volje ljudi.
Međutim, u ratu je od vajkada gledan znak volje bogova,

zatim istorijske kobi, a u najnovije vreme demografskog viška¹⁾). Ali, ako je izbor između rata i mira ipak posao ljudi koji je podložan zakonima razuma, onda se može reći da atomsko oružje, koje prekomerno povećava rizike, pruža veću stabilnost miru. Ako ne bude podvale sudsbine ili biološke fatalnosti, verovatnoća ide u prilog sve više pripitomljene upotrebe sile u korist sve više proračunatih političko-strategijskih kombinacija. Neće više biti skokova u nepoznato, učinjenih iz strasti — ili će ih u svakom slučaju biti mnogo manje. — Otuda, bez sumnje, neće biti ni „velikih ratova“ kao što su bili oni koji su bili rana XX stoljeća i koji su prouzrokovali, bez sumnje, preuranjeno opadanje Evrope.

No, da li će to biti mir? Sigurno ne. Jer, neutoljiva ljudska želja za moći, povezana sa još nepoznatim silama koje vladaju ekonomskom i biološkom evolucijom vrste, moraće uvek da pronalazi polje ekspanzije gde bi se izvršio prenos moći ili dobara koji se traže usled promene u ravnoteži. Stari vojnički rat, sa trubama i razvijenim zastavama, postaće možda redi ili će nestati. Naknada će biti razvijanje revolucionarnog rata, unutrašnjih sukoba, uvek novih kriza, neprekidnog naučnog, industrijskog i vojnog naprezanja.

Čovek XX stoljeća, pritisnut morom dveju nekorisnih katastrofa iz 1914—1918. i 1939—1945. godine i naoružan svim sredstvima savremene nauke, možda je, najzad, pronašao način da spreči da se takve katastrofe ponove. Ali, cena koju će morati da plati, nametnuta ironičnom sudbinom, biće drukčija od one sa kojom je on računao: borba suzdržana na sniženoj skali, tražeće neprestano.

Veliki rat i istinski mir umreće tada zajedno.

¹⁾ Uporediti: Bouthoul: *Les guerres. Eléments de polémologie*. Payot (1951).

POGLAVLJE IV

POSREDNA STRATEGIJA

DEFINICIJA

Naziv posredna strategija može izgledati sporan i stvarati zabunu zato što je Lidel Hart izvanredno lepo razvio teoriju „posrednog prilaženja“, za koju on smatra da je najbolja strategija. Ta je strategija u tome da se u vojnoj operativnoj oblasti „bik ne hvata za rogove“, to jest da se ne napada neprijatelj u neposrednom sudaru snaga, već se na njega nasrne tek pošto je prethodno uznemiravan, iznenađen i poremećene ravnoteže putem prilaženja izvršenog obilaznim pravcima koje nije predviđao: to je Aleksandar koji pre nastupanja na Persiju zauzima Palestinu i Egipat; Scipion, koji pre nego što će napasti Kartaginu preduzima osvajanje Španije, itd... U indirektno prilaženje može se uvrstiti i iskrcavanje saveznika u severnoj Africi 1942. godine i kampanja u Srbiji 1918. godine.

U stvari, taj manevr posrednog prilaženja je način koji se nameće onome od dvojice protivnika koji nije siguran da je dovoljno jak da potuče neprijatelja u bici izvedenoj na zemljištu koje je izabrao protivnik. Lidel Hart s pravom ističe da nikad nismo sigurni da smo do-

voljno jaki, a isto tako da iako smo dovoljno jaki bitka će nas stajati mnogo skuplje. Zbog toga on preporučuje sistematsku primenu posrednog prilaženja. On, bez sumnje, ima pravo u većini slučajeva, ali ostaje činjenica da je centralna misao ovog shvatanja *da se obrne odnos suprotstavljenih snaga pre sudara u bici, i to putem manevra*, a ne pomoću borbe. Umesto direktnog napada preduzima se finija igra sa ciljem da se nadoknadi sopstvena slabost.

Ta centralna misao, koja se u klasičnoj vojnoj strategiji ostvarivala pomoću manevra geografskog karaktera (*posredno prilaženje*), našla je svoju primenu u totalnoj strategiji u različitom obliku u svim sukobima gde je jedan od protivnika želeo da postigne cilj pomoću vojnih sredstava koja su, iz jednog ili drugog razloga (unutrašnja slabost ili zastrašivanje protiv upotrebe jačih sredstava) bila slabija od onih koja su mu mogla biti suprotstavljena. Eto zbog toga čemo mi toj strategiji dati naziv *posredna strategija*.

Videćemo da je ta strategija, koja je zbog postojanja atomskog oružja i groznice dekolonizacije dobila veoma prostrano polje dejstva, postala krajnje složena i strahovito efikasna. Njene osobine, izvanredno podmukle zato što su indirektne, često nisu dovoljno shvaćane, usled čega smo pretrpeli neprekidan niz poraza u ovoj oblasti. Od najvećeg je značaja, dakle, da se potrudimo da shvatimo njen mehanizam.

Bitna razlika između posrednog prilaženja i posredne strategije nije samo u geografskom karakteru „prilaženja“ o kome je bilo reči napred. Posredno prilaženje ima,

u stvari, za cilj vojničku pobedu. Posredno je samo njen prepremanje. Zato sam ja posredno prilaženje uvrstio u neposrednu strategiju. A posredna strategija je ona koja očekuje da ono što je glavno u dobijanju rata daju druga sredstva, a ne vojnička pobeda.

Još jedna karakteristika posredne strategije jeste u tome što sloboda akcije u njoj dobiva poseban oblik. U našem vremenu — i to znatno pre pojave atomskog oružja — svaki sukob može da se odvija samo unutar potpuno određenih granica slobode akcije, zbog odraza koje bi njegov razvoj mogao imati na međunarodnu situaciju. Na primer, 1912. godine Balkanci su morali odustatiti od nastupanja prema Carigradu, jer se nije želelo da se u njemu učvrsti Rusija. Isto tako u Maroku je Francuska morala imati obzira prema egleskim i španjskim interesima, itd... Mi smo u jednoj drugoj studiji ukazali na grešku Nemaca kad su pregazili Belgiju 1914. godine i kad su otpočeli podmornički rat 1916. godine, itd... Tada je ograničenja postavljao strah od onog što je Klauzevic nazvao „proširenje do krajnosti“, to jest može da se dogodi da sukob sa ograničenim ciljem preraste u opšti požar, van srazmere sa početnim ciljem. Od 1936. do 1939. godine Hitler je nastojao da postiže svoje ciljeve bez pokretanja velikog, svetskog sukoba. Sa atomskim oružjem opasnost proširenja do krajnosti postala je tako velika da je polje slobode akcije veoma suženo, ali ono i dalje postoji, što pokazuju mnogi ograničeni sukobi koji su se odigrali posle 1950. godine (Koreja, Indokina, severna Afrika, Izrael, Mađarska, Suec, Kongo, Kuba, Berlin).

Što je više sužavano polje slobode akcije, tim veći je značaj dobijalo njegovo iskorišćenje, jer je jedino ono omogućavalo da se napada status kvo koji je nukle-

arno zastrašivanje želelo da očuva. Što je prostor slobode akcije bivao uži, tim više su postupci njegovog iskorišćenja morali biti više nijansirani, čak toliko da su poprimali oblike u kojima se rat skoro više nije mogao prepoznati. A ipak su postignuti rezultati bili veliki, veći od onih koji su postignuti velikim ratom: Zapad je bio izbačen iz Kine i gotovo cele jugoistočne Azije; bio je uzne-miren Srednji Istok; pobunila se Afrika; teškoće su se proširile i na centralnu i Južnu Ameriku. Svi ti rezultati nisu samo neizbežne posledice istorijske evolucije, oni su plod oštromnog korišćenja prirodnih težnji evolucije pomoću tačno proračunatih manevara na osnovu veoma precizne strategije, one koju mi nazivamo posrednom strategijom. Ona se pokazala kao najbolji lek protiv onoga što je nazvano nuklearna paraliza.

I tako, posredna strategija pojavljuje se kao *veština najboljeg iskorišćavanja uskog prostora slobode akcije koji nije zahvaćen zastrašivanjem na bazi atomskog oružja, i postizanja, u tom prostoru, krupnih presudnih uspeha uprkos ponekad krajnjem ograničenju oružanih snaga koje se tu mogu upotrebiti.*

To je definicija od koje ćemo polaziti u nastojanju da shvatimo pravila ove izvanredno nijansirane igre.

Pojam posrednog manevra

Osnovna stvar u posrednoj strategiji jeste da se utvrdi koliko polje slobode akcije mogu pružiti okolnosti, i da se osiguramo da će to polje moći da se održi, a po mogućству i da se poveća, dok će ono koje koristi protivnik biti smanjeno u najvećoj mogućoj meri.

Tu prepozajemo princip koji smo istakli u opštoj analizi strategije: sva dijalektika borbe svodi se na borbu

za slobodu akcije. Ali glavna originalnost posredne strategije jeste u tome što sloboda akcije zavisi samo malim delom od mera koje će se preduzimati u odgovarajućoj zoni i što će ona gotovo u potpunosti počivati na faktorima koji su izvan te zone, kao što su: procena vrednosti nuklearnog zastrašivanja, procena međunarodnih reagovanja, moralnih mogućnosti protivnika i njegove osetljivosti kako na predviđene operacije, tako i na spoljne prisike, itd.

Iz toga proizlazi da su mogućnost kao i uspeh poduhvata zavisni od uspeha manevra koji se izvodi na svetskom poprištu. Nazvaćemo ga *spoljašnji manevr*. Njegov značaj je isuviše često ostajao nepriznat: nije uočavano da se suština borbe ne odigrava na terenu oružanih sudara, već izvan njega. Eto, to je ona ozbiljna zabluda koja je obično bila uzrok veoma brojnih neuspeha koje smo pretrpeli.

Pojam spoljašnjeg manevra

Osnovni smisao spoljašnjeg manevra jeste da za sebe treba obezbititi maksimum slobode akcije, a da se protivnik sputa hiljadama uzica zastrašivanja, kao što su Liliputanci bili vešti da uvežu Gulivera. Prirodno — kao u svakom zastrašivanju — radi se o psihološkom manevru, koji sasređuje politička, ekonomski, diplomatska i vojna sredstva prema tom zajedničkom cilju.

Postupci koji se primenjuju u zastrašivanju mogu biti najfiniji do onih najgrubljih: ističe se potreba poštovanja legalnih formi međunarodnog i unutrašnjeg prava; nagašavaju se moralne i humanitarne vrednosti i nastoji se da se kod protivnika stvori nečista savest u borbi, dovo-

đenjem u sumnju opravdanosti njegovih razloga; tako se stvara opozicija jednog dela njegovog unutrašnjeg javnog mišljenja i podbada se, ako se može, ovaj ili onaj deo međunarodnog javnog mišljenja radi stvaranja prave moralne koalicije u koju će se privući naivni simpatizeri, zavedeni argumentima, koji su prilagođeni njihovim predrasudama; takva „klima“ se eksploratiše, na primer, u Ujedinjenim nacijama i na drugim međunarodnim skupovima, ali se ona naročito iskorističava kao pretinja usmerena na sprečavanje protivnika da preduzme ovu ili onu akciju; primenjuje se — u obliku pretnje ili izvršenja — posredno mešanje upućivanjem oružja, specijalista i dobrovoljaca; ako je potrebno, koristi se pretnja političkim i ekonomskim represalijama, i, najzad, pretinja neposrednom intervencijom, čak i atomskim oružjem. U ovom nabrajanju — koje ne postavlja granice — mogu se prepoznati mnoga obeležja karakteristična za nedavne događaje.

Međutim, ovaj skup postupaka može se efikasno primeniti samo ako su ostvarena dva uslova: prvo, da oružana snaga zastrašivanja (nuklearna ili klasična) stvara globalnu pretnju dovoljnu da se parališu reagovanja, i, zatim, da se sve predviđene akcije uklope u pogodno izabranu političku liniju, tako da se obrazuje povezana celina: kad, na primer, slobodarske Sjedinjene Države intervenišu na Kubi, pa bilo to i samo posredno, kao u operaciji u zalivu Svinja, one čine pogrešan psihološki korak koji ne bi bio opasan u neposrednoj strategiji (naročito ako je ona pobedonosna)¹⁾, ali koji ih staje vrlo skupo u posrednoj strategiji; kada Francuska sprovodi dekolonizaciju u crnoj Africi i svojevoljno napušta Ma-

¹⁾ Kao što se pokazalo u pitanju Kube u 1962. godini.

roko i Tunis, ona takođe čini pogrešan korak zadržava-jući se u Alžiru (ili recipročno). Izbor te političke linije predstavlja odluku od bitne važnosti za uspeh manevra.

Zanimljiva stvar, moglo se konstatovati da je u ovoj oblasti moguće da se u psihološkom pogledu prisvoje apstraktne pozicije, baš kao što se u vojničkom ratu poseda neki geografski položaj i time se on uskraćuje neprijatelju. Sovjeti su tako uspeli da nametnu shvatanje da je gvozdena zavesa politička prepreka nepropustljiva u pravcu Zapad — Istok, a da je propustljiva u pravcu Istok — — Zapad; oni su prisvojili platformu mira, odricanja od atomskog oružja (koje su ipak razvijali), antikolonijalizma — a poseduju jedinu kolonijalnu imperiju koja još postoji. Razmatranje ove neosporne pojave spada u psihološku taktiku i ono se neće ovde preuzimati. No napomenimo, bar uzgred, da se ova „osvajanja“ oslanjaju obično na principe koje su priznali njihovi protivnici. Prema tome, nije nemoguće da ideološke pozicije smisljene na osnovu marksizma mogu biti „osvojene“ od zapadnjaka kad oni budu znali da u svojoj posrednoj strategiji primenjuju svesne proračune umesto pravničkih ili moralnih principa, koje njihovi protivnici koriste protiv njih u svakoj prilici.

Izbor političke linije treba, razume se, da vodi računa o psihološkim težnjama dotičnog trenutka (želja za mirom, dekolonizacija, želja da se podigne životni standard, itd.), kao i o osetljivim mestima, kako protivnika, tako i partnera koji se želi iskoristiti. To će najčešće, dovesti do toga da se borba vodi indirektno preko „posrednih protivnika“. Ta izmišljotina ne može prevariti nikoga, ali je psihološki veoma važna. Jasno je i to da politička linija treba da predvidi i moguća reagovanja protivnika i da raspolaže odgovarajućim sredstvima za odbijanje

udaraca. Konačno, „politička linija“ treba da čini zamisao manevra pravog psihološkog operacijskog plana, izrađenog sa istom tačnošću kao što se radi operacijski plan u vojnoj strategiji.

Pojam unutrašnjeg manevra

Kad se tako osigura izvesna mogućnost slobode akcije, ostaje da se smisli manevar koji treba izvršiti u geografskom prostoru u kojem se žele postići određeni rezultati. Tom ćemo manevru dati naziv „unutrašnji manevar“.

Tu se problem svodi na tri glavna promenljiva faktora, koji se uzajamno dopunjaju: materijalne snage, moralne snage i vreme trajanja. Ako su materijalne snage veoma nadmoćne u odnosu na protivnika, moralne snage mogu biti slabije i manevar može biti vrlo kratak. Ako su, naprotiv, materijalne snage male, one moraju biti nadoknađene vrlo velikim moralnim snagama, i manevar će neizbežno biti dugotrajan. Tako se ocrtavaju dva krajnja oblika strategijskog manevra.

Prvi je usmeren na vrlo brzo postizanje — blagodareći nadmoćnosti snaga — nekog delimičnog cilja odmerenog prema spoljašnjoj slobodi akcije kojom se raspolaze, zatim se izigrava zaustavljanje pre nego što će se preduzeti neka druga operacija. Ovaj manevar postizanja uzastopnih relativno skromnih ciljeva, isprekidan pregovorima, mogao bi se nazvati „manevar artišoke“¹⁾). Hitler

¹⁾ Nemci to nazivaju taktikom „salame“.

Artišoka je povrtarska biljka čiji neotvoreni cvet liči na šišarku sa zeljastim i pri dnu mesnatim ljuskama koje se jedna po jedna otkidaju i grickajući jedu). — Prim. prev.

ler je dao izvanredan primer tog manevra u vremenu od 1936. do 1939. god. SSSR ga je primenjivao nekoliko puta (Čehoslovačka, Koreja) sa različitim uspesima. U ovu istu kategoriju, samo u odbrambenom smislu, spadaju i razne izraelske kampanje na Sinaju.

Drugi je manevar usmeren na postizanje cilja — ponекад i krupnog — manje vojničkom pobedom nego li dugotrajnim održavanjem borbe, smisljene i organizovane tako da postaje sve teža za protivnika. To je *manevar iznuravanjem* dugotrajnim ratovanjem čiji je izvanredni teoretičar, a i pobedonosni izvršilac bio Mao Ce Tung. Alžir predstavlja njegov najnoviji, a možda i najpotpuniji primer. Po istoj koncepciji, u vrlo lukavoj formi, postupa se i u berlinskoj krizi.

Naravno, između ove dve krajnje formule mogući su svi međublici: Koreja, koja je otpočela u znaku artišoke završila je kao iznuravanje. Indokina, koja je spadala u strategiju iznuravanja, umalo što se nije završila u vojničkom stilu artišoke.

Manevar iznuravanja

Zamisao „manevra iznuravanja“ je izvanredno zanimljiva zato što je zaista veoma prepredena. Radi se o tome da se mnogo jači protivnik navede na to da prihvati često veoma teške uslove, a da se pri tom upotrebe protiv njega samo vrlo slabe snage. Tu dolazi do punog izražaja formula promenljivih faktora koji se uzajamno dopunjaju i koju smo već pominjali: manja jačina oružanih snaga mora biti nadoknađena sve većom nadmoćnošću moralnih snaga ukoliko akcija duže traje. I tako, operacija se razvija istovremeno na dva plana, materijalnom planu oružanih snaga i na moralnom planu psihološkog dejstva.

Materijalni plan

Na materijalnom planu treba, pre svega, umeti istražati. Taj cilj, za koji Rejmon Aron smatra da je poslednja svrha strategije¹⁾, je zapravo cilj svakog „manevra iznuravanja“. Pri velikoj slabosti snaga može se očekivati da će se preživeti samo ako se ne prihvata borba i ako se primenjuje taktika uznemiravanja da bi se održalo zaraćeno stanje. To dovodi do gerile koja je stara koliko i svet, a ipak zaboravlјana i ponovo upoznavana od strane svake generacije. No, ta taktika je već četrdeset godina predmet vrlo značajnih strategijskih teoretskih obrada²⁾, koje omogućavaju da se ta vrsta operacija izvodi prema racionalnim postavkama koje znatno povećavaju njihovu efikasnost i time omogućavaju da se mnogo smanji neuravnoteženost materijalnih snaga. Mao Ce Tung definiše suštinu gerile u sedam pravila: prisna sloga između stanovalištva i gerilaca; povlačenje pred nastupanjem nadmoćnih neprijateljskih snaga; uznemiravanje i napadi neprijatelja koji se povlači; strategija jedan protiv pet, taktika pet protiv jednog, naročito blagodareći onome što on naziva „centripetalno povlačenje“ to jest koncentracija snaga u toku povlačenja (on je raspolagao sa mnogo prostora u Kini); najzad, snabdevanje i naoružavanje otimanjem od neprijatelja. Ovih sedam pravila čine neophodni minimum za ovaj oblik ratovanja, minimum za koji se ipak ponekad nije znalo, kao, na primer, kad je OAS nameravao da u Alžиру organizuje „uporište“, ili kad su

¹⁾ Videti poglavlje „Preživeti znači pobediti“ u knjizi *Paix et guerre entre les nations* („Mir i rat među narodima“) od Rejmona Arona. Calman Lévy, 1962.

²⁾ Naročito od strane pukovnika Lorensa, sovjetskih vojnih pravila i Mao Ce Tunga.

Amerikanci prihvatili zamisao iskrcavanja na Kubi u obliku klasičnog „mostobrana“.

Osim tog minimuma, formulisane su i dve osnovne postavke u vezi sa obezbeđenjem slobode akcije gerile. Prva, sovjetskog porekla ali već ranije primenjivana od strane Iraca, ima za cilj sprečavanje gušenja na taj način što će se stanovništvo sistematskim terorom odvraćati od toga da daje obaveštenja neprijatelju. Mogli smo u Indokini i Alžиру oceniti efikasnost tog metoda, čija svirepost ipak nije dovela do negodovanja svetskog javnog mišljenja. Druga, koju je sjajno izložio Lorens povodom Medine, postavlja kao princip da se do najveće mere proširi prostorija koju ugrožava gerila, no s tim da se neprijatelj ne podstiče na povlačenje, tako da se pred njega postavlja sve teži i teži problem zaštite. Primena ove poslednje postavke dovodi do toga da protivnik sve više troši snage na čuvanje sve većeg broja tačaka, čime se u velikoj meri može izmeniti praktična ravnoteža suprotstavljenih snaga. Tako je u Alžиру manje od 30.000 ljudi zadavalo muku protivniku čije je brojno stanje bilo iznad 300 hiljada.

Najzad, snage gerile — koje se strahovito troše — moraju biti održavane i stalno razvijane tako da se pritisak neprekidno povećava. Zbog ovog je potrebno da u početku postoji sistem krijućarenja oružja (ili njegovog ubacivanja padobranima kao u Francuskoj 1944. godine) posle čega se, odmah čim bude moguće, ustrojavaju baze u blizini napadnute teritorije, čija će nepovredljivost biti obezbeđena sredstvima zastrašivanja spoljašnjeg manevra. Takva je bila uloga baza u Kini za rat u Indokini, onih najpre u Egiptu a zatim u Tunisu i Maroku za rat u Alžиру, onih u bivšem Belgijском Kongu za portugalsku Angolu, itd. Neki pisci su u organizaciji tih baza videli presudni elemenat ove vrste ratovanja. Ako nije presu-

dan sam po sebi, sigurno je veoma važan, jer se može zapaziti da su gerile koje su pretrpele neuspeh, u Keniji i u Maleziji, upravo one koje su se našle izolovane. Ovo poslednje pitanje daje spoljašnjem manevru veoma veliki operativni značaj koji se nadovezuje na ono što je već rečeno o njegovoj ključnoj ulozi u oblasti globalne slobode akcije.

Psihološki plan

Na psihološkom planu osnovni smisao je takođe znati istrajati. Radi toga, neophodno je da moralne snage boraca i stanovništva budu izgrađivane i održavane na visokom stupnju. Znači, moralna poluga je najvažnija. Uporedo s tim, potrebno je navesti protivnika da popusti usled zamora. I tu će psihološko dejstvo biti glavno da bi se iskoristili u tom smislu postignuti rezultati.

To psihološko dejstvo, koje je složeno zato što mora biti usmereno u isto vreme prema borcima i stanovništvu prijateljske i neprijateljske strane, počiva na dva osnovna elementa: bazičnoj „političkoj liniji“ i izboru psihološke taktike.

Bazična politička linija, koja treba da je u skladu sa političkom linijom neophodnom spoljašnjem manevru, mora da bude takva da može mobilisati za borbu skrivene strasti naroda koji želimo pokrenuti. Uz to, te strasti (patriotske, verske, socijalne, itd.) moraju biti orijentisane u smeru koji dokazuje opravdanost stvari koja se želi podržati. Isto tako, uspeh operacije mora se prikazati kao siguran, ali ne onako kao 1940. godine „zato što smo mi najjači“ — što u ovakvoj vrsti ratovanja nije nikad ono pravo u početku — već zato je „Bog (ili tajan-

stvene istorijske sile) s nama“. Istorijski determinizam, predodređujući istoriju u željenom smislu, zamenjuje tako svete slike ili priviđenja koja su galvanizirala krstaše, stvara neku vrstu optimističkog fatalizma — i istovremeno pesimističkog fatalizma kod neprijatelja — koji su srodni fatalizmu muslimana, naizmence osvajača i osvajanih.

Ovo poslednje je od posebnog značaja, jer mi smo pogrešno ocenili ulogu koju je u brzom osvajanju Sveta od strane bele rase imalo osećanje pokorenih naroda, da je nas odredila sudska sudbina i da smo mi neizbežno morali biti gospodari njihove budućnosti. Neuspesi koje je Zapad pretrpeo u prvom delu drugog svetskog rata opovrgli su to predviđanje, mi smo izgubili obraz, i iste one snage koje su radile u našu korist sada se kreću protiv nas.

Psihološke taktike obuhvataju, razume se, upotrebu danas dobro poznatih tehnika propagande, ideološkog proučavanja i organizovanja stanovništva putem svrstavanja u čvrste i brižljivo nadziravane skupine. Ali, u ovoj vrsti ratovanja naročito je neophodno da se shvati da postoje samo uspesi psihološke prirode, što znači da sve materijalne akcije imaju vrednost samo zato što doprinose podizanju morala i zanosa boraca ili stanovništva. Gerila će morati, dakle, najčešće da se vodi u ovom smislu. S druge strane, ako uspesi izostanu ili budu neznatni, njih će moći da nadomesti blef — pa čak i i potpuna laž. (Uporediti „herojsku“ odbranu Port Saida, uništavanje „Sifrena“ od strane Vijetnamaca, „Žan Bar“ od strane Egipćana, iskrcavanje egipatske vojske u Kabiliji, itd. itd.). U istom smislu, jak svrab za senzacionalnim vestima, koji je uobičajen kod zapadne štampe, omogućava protivniku da poveća psihološki efekat sitnih i ponavljanih akcija. Ovde se može još napomenuti da, u poređenju sa političkom

linijom koja treba da predstavlja veoma čvrstu celinu, propaganda naprotiv može da bude vrlo različita na spoljašnjem i na unutrašnjem planu.

Blagodareći spoljašnjem i unutrašnjem manevru, vođenim u potpunoj uzajamnoj povezanosti, borba koja je s početka sitna, može se pretvoriti u infektivno žarište, a zatim se razviti i dugo potrajati. Ako spoljašnji manevar obezbedi neophodni minimum zastrašivanja i ako unutrašnji manevar nije ugušen u samom početku, postoje najbolji izgledi za pobedonosan ishod. U najpovoljnijem slučaju postići će se da protivnik odustane od borbe (Tunis, Maroko, Alžir). Ako se spoljašnjim manevrom ne uspe sprečiti intervencija drugih država, izlaz će se naći u kompromisu u obliku podele (Izrael, Indokina). Ako spoljašnji manevar ne uspe da dovoljno pothranjuje unutrašnju akciju i ako se protivnik čvrsto zakači, onda će se pretrpeti neuspeh (Kenija, Malezija). Ali, klice posejane u toku borbe razviće se kasnije i kao najmanje protivniku će biti nametnut veliki napor pomoću sasvim beznačajnih sredstava.

Ovo poslednje razmatranje ističe svu korist od manevra iznuravanja: kad je tačno smisljen i dobro vođen, on predstavlja sasvim mali rizik, dok su njegove moguće dividende krupne, a i u slučaju neuspeha protivnika smo istrošili, a da pri tom nismo i sebe istrošili. Pre 22 godine predviđao sam, na osnovu Hitlerovog primera, da će se ovaj oblik ratovanja neizostavno razviti u budućnosti. Događaji su prevazišli moja predviđanja. Danas mislim da će se ova vrsta rata još razvijati, u senci atomskog oružja, sve dok se ne usavrše efikasne protivmere i ne stvore, u ovoj oblasti, mogućnosti zastrašivanja kojima raspolažemo u drugim domenima. Ovo pitanje razmotrićemo nešto dalje, pošto razmotrimo „manevar artišoke“.

Manevar artišoke

Manevar artišoke je mnogo jednostavniji, zato što u svojoj fazi unutrašnjeg izvršenja on počiva naročito na proračunima vojne strategije. Nasuprot tome, spoljašnji manevar tu ima odlučujuću ulogu isto kao u manevru iznuravanja. To smo dobro videli u slučaju Sueca i Sinaja, gde vojnički uspeh nije imao uticaja na konačni neuspeh operacije, čija spoljašnja zaštita praktično nije uopšte postojala.

No, potrebno je ipak da vojna strategija u manevru artišoke ne nađe na posebne smetnje. One nastaju naročito stoga što je polje slobode akcije kojim ona raspolaže uvek uzano i što je, čak i ako je spoljašnji manevar bio dobro smišljen, ona izložena opasnosti neuspeha ili proširenja do krajnosti ako joj ne pođe za rukom da iznenadno i brzo ostvari neosporan „svršeni čin“, koji može poslužiti kao osnova za kasnije pregovore. Do sovjetskog neuspeha u Koreji došlo je stoga što operacija nije mogla biti brza i odlučna i što se pretvorila u dugotrajnu kampanju. Da nije bilo mostobrana kod Fusana, ne bi bilo protivofanzive od Inčona niti bilo kakve američke intervencije posle toga. Sovjetskom planu nedostajala je brzina i snaga. Isto tako u dejstvima kod Sueca bilo je bezumno težiti vođenju „vazdušno-psihološke“ operacije u trajanju od deset dana, pre iskrcavanja: to je značilo prepustiti protivniku mogućnost da stvori svršen čin u svoju korist pre iskrcavanja. Suprotno tome, Hitlerovo zauzimanje leve obale Rajne, Austrije i zatim Čehoslovačke izvršeno je svaki put u roku od 48 sati, što odgovara minimalnom vremenu za reagovanje međunarodne politike. Znači, unutrašnja operacija mora biti smišljena kao veliki prepad na bazi iznenađenja, brzine, hitnih dejstava

jačeg prema slabijem, koja se odmah i snažno eksploratišu. To je, dakle, polje dejstva vazdušnodesantnih, motorizovanih i oklopnih snaga. Naravno, ta brzina koju treba postići počiva ne samo na tačnim predviđanjima i na energičnom izvršenju već i na najpotpunijoj pripremi u svim oblastima. *Takva operacija se ne improvizuje.*

Najzad, mada je sloboda akcije dobijena spoljašnjim manevrom bitan uslov uspeha, ima još jedan spoljašnji uslov koji je takođe neophodan, a to je da cilj bude na izgled dovoljno ograničen, da bi bio prihvatljiv za međunarodno javno mišljenje. Hitler je dosta dobro uspevao da svaki od svojih uzastopnih ciljeva predstavi kao jedini i poslednji. Igra je uspela tri puta (sve do Minhena), ali posle Praga niko se više nije dao prevariti njegovom strategijom artišoke. Sledeći list artišoke, Poljska, morala je prouzrokovati proširenje drugog svetskog rata do krajnjih granica, mada su mnogi ljudi na Zapadu verovali, još jednom, da se radi o novoj ograničenoj fazi. Ovo pokazuje granice te strategije koja se ne može iskoristiti za postizanje — putem uzastopnih skokova — suviše krupnih ciljeva, osim, možda, ako bi se proširila na veoma dug vremenski period. Napomenimo još da je ona, zbog svoje nasilnosti, mnogo opasnija za korišćenje nego „manevr iznuravanja“. Ali, u izvesnim posebnim i jasno određenim situacijama, ona je sasvim moguća i može biti izvanredno efikasna — naročito ako se primeni, kao što je to učinio nekoliko puta Izrael, radi suzbijanja upada.

FROTVDEJSTVA POSREDNOJ STRATEGIJI

Posredna strategija stalno se primenjuje od 1935. god. i gotovo neprekidno postiže uspehe. Sa Hitlerom, od 1936. do 1939. god., ona je osobito imala obeležje onoga što smo

nazvali „manevar artišoke“. Posle razdoblja neposredne strategije od 1939. do 1945. god., posredna strategija ponovo je uzela maha, uglavnom na podstrek Sovjeta, no ovog puta više u posebnoj formi „manevra iznuravanja“.

Ova dugotrajna i, kako se čini, sve veća moda proizlazi iz uslova savremenog ratovanja: već od 1918. god., ali naročito posle Hirošime, svi su uvereni u štetnost integralnog rata, svi žele da ga izbegnu. Međutim, oni čija politika obuhvata izmenu uspostavljenog poretku i dalje upotrebljavaju silu za postizanje svojih ciljeva. To nužno dovodi do nijansirane igre posredne strategije, koju svaki od velikih učesnika primenjuje prema svom temperamenatu, Hitler se vrlo brzim naizmeničnim smenjivanjem preprednosti i nasilnih udara, Sovjeti istrajinim i postepenim dejstvom podrivanja, uz podmukle pretnje.

Novi aspekt ovog veoma starog oblika strategije (stogodišnji rat bio je samo vrlo duga gerila, čiji je završni događaj bio psihološko čudo Žane d' Ark) obično je iznenadivao i dovodio u zabludu. Usled duboko usađenih radikalnih doktrina XIX stoljeća verovalo se u absolutnu razliku između mira i rata i često u posrednoj strategiji nije htelo da se vidi ništa drugo do igra, koja spada u nadležnost politike. Pošto se smatralo da postoji samo veliki rat i nikakav drugi, ostavljen je Hitler da radi šta hoće četiri godine, a zatim je otpočeo svetski sukob iz kojeg je proizašao slom Evrope, a nije se na vreme shvatilo da se Hitler može pobediti metodama koje je sam primenjivao. Kad je, posle 1946. god., izgledalo da staljinsko nadiranje predstavlja ponovo takvu opasnost, Sjedinjene Države su reagovale strategijom čiji su pojedini elementi — naročito Maršalov plan — spadali u posrednu strategiju, ali, postavši svesnije, one su prenele

težište na neposrednu strategiju zasnovanu na atomskom oružju. A ona je dovela do strategije zastrašivanja, koja je imala za posledicu da su Sovjeti (i ostali) bili primorani da još više razvijaju svoj manevr posredne strategije. Razvoj tog manevra je upečatljiv: kad su bili blokirani 1946. god. u Iranu, oni nadiru u Grčku, odakle će biti izbačeni tek 1950. god., 1949. god. pobeda u Kini; 1948. god. Prag; 1950. Koreja i intervencija u Indokini. 1953—1954. posredno nadiranje na Srednjem istoku; 1954. god. potpaljuje se severna Afrika, 1959. god. Kuba, 1960. god. Kongo, 1961. god. Angola, dok je Nemačka stalno izložena uzastopnim pritiscima u Berlinu. U roku od 15 godina, sa naizmeničnim nejednakim uspesima, SSSR je postigao više rezultata nego što ih je mogao dobiti jednom velikom pobedom.

Pred takvom situacijom zapadna reagovanja su ne-povezana i najčešće neprikladna zato što problem obično nije ocenjivan onako kakav on jeste, i što su primjenjivane mere imale samo delimičnu vrednost, kad nisu imale kao rezultat olakšanje protivničkog manevra. Od bitnog je značaja da se shvate objektivna obeležja posredne strategije i da se dosledno tome tako postupa.

Doista, mi nemamo nameru ovde da damo potpuno rešenje protivdejstava koja treba suprotstavljati posrednoj strategiji; no želeli smo bar da pokažemo koji opšti pogledi mogu potpomoći da se pronađu efikasni odgovori na izazove koji nas začikavaju ovih čudnih godina „mira“, u toku kojih smo sve do sada znali samo da više ili manje ustupamo teren. U ovom što dalje sledi treba videti samo pokušaj, samo prvo približavanje rešenjima na koja nas upućuju naša nedavna iskustva.

U strategiji, više nego bilo u kojoj drugoj delatnosti, treba umeti razlikovati glavno od sporednog. U neposrednoj strategiji bitno je sila, to jest materijalna sredstva čiji će obim omogućiti da se sa više ili manje lakoće postigne sloboda akcije. U posrednoj strategiji, gde se suština takođe svodi na pribavljanje slobode akcije, pažnja, će se sasrediti na indirektna sredstva koja su u stanju da je obezbede, dakle, pre svega, na „spoljašnji kontramevar“. Taj manevar, razume se, ostaje i dalje podređen globalnom zastrašivanju ostvarenom pomoću nuklearne neposredne strategije, pa prema tome napor koji se ulaže u toj oblasti mora biti nastavljen. Međutim, ako se ograničimo samo na taj napor — kao što su neke američke teze naginjale da se učini — onda bi se protivniku ostavila sva njegova sloboda akcije u posrednoj strategiji. Nasuprot tome, ako bi kontramevar uspeo u potpunosti, svi problemi posredne strategije bili bi rešeni. To je, znači, odlučujuća stvar, *na to treba prvenstveno upraviti napor.*

Spoljašnji kontramevar sastoji se u ostvarenju što većeg broja dopunskih zastrašivanja globalnom nuklearnom zastrašivanju. Izbor tih zastrašivanja može se izvršiti, kao što smo videli za spoljašnji manevar, polazeći od osetljivih mesta protivničkog sistema (unutrašnje javno mišljenje, ekonomika, situacija kod satelita i idejnih saveznika, mesta koja su „tabu“ u psihologiji marksističkoj — ili muslimanskoj, ili crnačkoj, itd.). Odatle mora da proizađe politička linija koja se sastoji u određivanju ideoloških i geografskih pozicija koje treba braniti i onih koje treba ugrožavati. Treba dobro uočiti da bi politička linija čisto defanzivnog karaktera imala samo malu vred-

nost zastrašivanja, jer ključ zastrašivanja je u moći ugrožavanja. Prema tome, bezuslovno je potrebna ofanzivna politička linija.

Na ideološkom planu, politička ofanzivna linija sadrži na prvom mestu potrebu da se mogu efikasno napadati slabe tačke protivničkog ideološkog sistema. Treba znači polaziti od tih slabih tačaka, a ne od naših moralnih ili filozofskih shvatanja. S druge strane, neophodno je da naš napadni sistem bude smislen prema potrebama onih koje želimo ubediti, a ne prema našim potrebama. Tako nama, na primer, potpuno nedostaje psihološka „*udarna snaga*“ koju bi sačinjavao sistem mišljenja sa liberalnom inspiracijom dobro prilagođen neposrednim potrebama (ekonomika, društvena organizacija, političko ustrojstvo) mladih nesvrstanih država. Treba uostalom priznati da je našim shvatanjima veoma potrebno da budu prilagođena, podmlađena i tesno povezana da bi odgovarala stvarnostima našeg vremena (usmeravana privreda, socijalni zakoni, itd.).

Na psihološkom planu najvažnija stvar u zastrašivanjima jeste da se ponovo uspostavi *prestiž zapadne civilizacije*. A prestiž je složena funkcija sadašnje moći i efikasnosti, kao i one za koju se ocenjuje da vam se može pripisati u budućnosti. Dekadencija Zapada, proizašla iz njegove zaslepljene pocepanosti, kao da se potvrđuje njegovom nesposobnošću da obrazuje jedinstven front. Prvi sastavni deo prestiža koji treba ponovo steći jeste u tome da se privoli Zapad da prizna potrebu stroga usklađenog globalnog manevra, znači da prihvati zajedničku politiku. To je nemoguće u sistemu koji sačinjavaju samo, s jedne strane, NATO sa usko vojničkim ciljevima, a, s druge strane OUN, koja je samo mesto odjeka međunarodnih sukobljavanja. Bezuslovno je potrebno da se na Zapadu

obrazuje jedna organizacija čiji će zadatak biti da razrađuje globalnu strategiju. Za postizanje tog rezultata bila bi pogodna rešenja kao što je ono koje je predložila Francuska (globalna proučavanja da vrše svetske sile, a proučavanja po pojedinim oblastima da se prepuste zainteresovanim državama), no u svakom slučaju treba da smo sigurni da ako ne uspemo da savladamo sasvim realne teškoće koje postoje u toj oblasti, mi ćemo biti nesposobni da postignemo uspeh. Drugi neophodan elemenat prestiža je u tome da se ponovo uspostavi svetsko poverenje u budućnost naše civilizacije. Izvanredni ekonomski napretci Evrope u toku poslednjih godina mogli bi biti efikasnije iskorišćeni u tu svrhu. Ali, do tog rezultata moglo bi dovesti pre svega usvajanje dinamične, znači podmlađene doktrine. Najzad, prestiž je delimično posledica i straha koji se uliva. U odnosu prema mладим narodima naročito važnu ulogu ima „obraz“. To znači da moramo izbegavati da ga i dalje gubimo (uporediti Suec, Kubu u Zalivu svinja, itd.) i nastojati da ga osvetlamo primerno izvršenim, dobro izabranim poduhvatima na osnovu pažljivo sračunatog programa. Kubanska kriza iz jeseni 1962. godine pokazala je efikasnost takvog postupanja.

U geografskom pogledu, moraju se izabrati oblasti gde se želi preduzimati odbrana, a gde pretnja ili napad. Tim izborom treba, dakle, da se odrede, s jedne strane, prostorije koje štite naše osetljive tačke i, s druge strane, one koje ugrožavaju osetljiva mesta protivnika, a ako je moguće i one gde bi bilo lako preduzimanje akcije. U svakom slučaju moraju se potražiti prostori koji će obrazovati *centre akcije* koji se mogu kasnije razvijati (primer Kube), i izbegavati angažovanje u oblastima gde protivnik može uz nižu cenu razvijati svoje poduhvate a nas prisiliti da tu trošimo velike snage i sredstva (primer jugo-

istočne Azije). Najzad, čak i ako se tu moramo susresti sa teškoćama, prvenstvo se mora dati odstranjivanju spoljašnjih baza koje omogućavaju protivniku da preduzima svoje posredne agresije.

Unutrašnji kontramanevr

Na samom mestu tih agresija protivdejstvo može po-primiti veoma različite oblike. Ako se radi o nasilnoj agresiji, po tipu jedne od faza iz „strategije artišoke“, potrebno je, da bi se sprečilo brzo ostvarenje svršenog čina, da se raspolaže neophodnim taktičkim snagama. Obično će i samo postojanje takvih snaga obezbediti efikasno zastrašivanje. Ako se, naprotiv, ne raspolaže potrebnim sredstvima na mestu, onda se mora pribeci spoljašnjem manevru. Primer Svec—Sinaj je pokazao da kad agresori malo oklevaju spoljašnji manevr može biti dovoljan da poništi lokalne uspehe. Međutim, brza intervencija — kao ona što su je Amerikanci izveli u Koreji — može sprečiti lokalnu pobedu, pa prema tome osujetiti ceo protivnički manevr. To ukazuje na veliku vrednost zastrašivanja koju imaju vrlo pokretne snage za protivdejstvo.

Ako se radi o posrednoj agresiji po tipu „strategije iznurivanja“, može biti dvoumljenja između nekoliko rešenja. Najbolje od njih, ako je moguće, bilo bi u tome da se očuva ono što je bitno (to je vlast vlade) bez upotrebe velikih sredstava, i da se reši sukob gušenjem помоћу dovoljno efikasnog spoljašnjeg manevra. Ako pak spoljašnji manevr ne uspe (slučaj Francuske u Alžiru), onda se mora izvršiti unutrašnji manevr radi neposredne protivofanzive.

Tu će ponovo osnovna stvar biti politička linija, namenjena umanjivanju protivnikovih aduta. Trebaće znači,

s jedne strane, održavati i razvijati prestiž, nesumnjivo ispoljavanjem snage, ali takođe i ubedivanjem u naše mogućnosti u budućnosti (unapređivanje civilizacije, međunarodna podrška, itd...) i, s druge strane, suzbijati zahteve sprovođenjem dubokih reformi.

Na vojnem planu, neophodno je *osujetiti strategiju gerile* onakve kakva je napred opisana: treba najpre izbegavati da se podlegne manevru širenja po površini: na taj način što će se sprovoditi stroga ekonomija snaga koja osujeće „manevar Medine“. To će dovesti do ograničavanja široke zaštite lica i imovine — zato što treba gusto posedati male prostorije dobro izabrane s obzirom na njihov politički i ekonomski značaj — i do toga da se treba složiti sa izvesnim stepenom nesigurnosti u ostalim delovima zemlje. U tim delovima će se ostaviti male posade sa zadatkom da samo održavaju sistem obaveštavanja, a blagodareći njemu moći će da se preduzimaju akcije radi sprečavanja ustrojstva protivničkih baza. U izvesnim slučajevima moći će neprijatelju i da se dopusti da se negde neometano smesti, da bismo ga mogli lakše uništiti. U isto vreme granice će morati hermetički da se zatvore primenom taktike zapreka, za koju kao primer može da posluži rat fašističke Italije u Libiji i rat u Alžiru. Ove operacije, čak iako se vrlo dobro izvode, tražiće veoma mnogo snaga i sredstava. To je njihova velika slabost kad se radi o ratu koji je neizbežno dugotrajan. Strategija će morati zato da nastoji da pronađe ekonomična rešenja, dok će organizacija morati da primenjuje formule (smenjivanje, itd...) smišljene za dugi rok trajanja. U izuzetno povoljnim prilikama moći će da se pokuša postizanje rešenja upotrebot velikih snaga i sredstava, pod uslovom da se rezultati mogu brzo iskoristiti. Ako oni ne budu takvi (Alžir 1956. godine), onda će se samo uma-

njiti sopstveni kapacitet istrajnosti, to jest, ići će se na ruku protivničkom manevru iznuravanja.

Najzad, razume se, operacije će morati da se vode sa stalnom brigom da se postigne psihički efekat na neprijatelja i na stanovništvo. S obzirom da je stanovništvo u gusto posednutim zonama potpuno zaštićeno, moraće se stvoriti mogućnost da se upoređuje njegov zavidan položaj sa položajem stanovništva koje je ostalo da živi na prostorijama više-manje kontrolisanim od protivnika. Zaštićeni prostori, pretvoreni u zone utočišta, neće smeti ni pod kakvim izgovorom da se smanjuju¹), čime će se stvarati poverenje, a ako se oni prošire, ne sme nikada doći do njihovog sužavanja. Borbe moraju biti korisne za prestiž. Neuspesi se moraju prikrivati²) ili izravnavati pomoću krupnijih uspeha, iskorišćenih na pogodan način.

I pored svih tih mera predostrožnosti, kroz čije se nabranjanje uočavaju mnoge greške učinjene naročito u toku kampanje u Alžиру, neophodno je imati na umu da je ova vrsta borbe samo izuzetno pogodna za odbranu i to, kao što je podvučeno, samo kad nije u blizini spoljašnjih baza koje su mogle prethranjivati gerilu. U posrednoj strategiji, odgovarati na napad neposrednom odbranom je isto tako rđavo rešenje kao što je rešenje bika da jurne na crvenu maramu. Potrebno je nasrnuti na toreadora, to jest, na spoljašnji manevar.

ZAKLJUČCI O POSREDNOJ STRATEGIJI

Posredna strategija, koja je slabiji „način izvođenja“ totalnog rata, pripadala je svim vremenima (podjednako,

¹⁾ Ovo obavezuje da se na dugi rok predviđa politika brojne jačine snaga, koja neće biti podložna promenama.

²⁾ Umesto da se od njih prave senzacionalni naslovi po novinama.

uostalom, kao i neposredna strategija). Njeni savremeni oblici i to što je u velikoj modi, potiču otuda što bi veliki rat, ako bi se postupalo razumno, postao neizvodljiv. Njena uloga je, stoga, u stvari dopunska u odnosu na ulogu neposredne nuklearne strategije: posredna strategija je dopuna i u neku ruku protivsredstvo nuklearnoj strategiji. Što se više bude razvijala nuklearna strategija i pomoću kolebljivih ravnoteža pojačavalo globalno zastrašivanje, tim više će biti primenjivana posredna strategija. Mir će biti sve manje miroljubiv i poprimaće oblik onoga što sam ja nazvao 1939. godine „Mir-rat“ i što nam je posle toga dobro poznato pod nazivom hladni rat.

Odnos između tog hladnog i vrućeg rata sličan je odnosu između lečenja bolesti i hirurgije. Mesto krvavih operacija vrućeg rata zauzimaju „infekcije“ koje nisu ništa manje smrtonosne, ali su podmuklige. Hirurška metoda retko je kad korisna protiv infekcija: potrebno je preuzimati prethodna zaštitna cepljenja ili protivinfekcije, i potrebno je suzbijati bolest od samog početka. U ovom ratu potajnih groznica, gde psihološke infekcije liče na infekcije biološkog rata, veoma je teško kontrolisati procese kad oni jednom otpočnu: Nemačka je podlegla 1918. godine velikim delom zbog povratka virusa boljevizma čijem je rasejavanju po Rusiji ona doprinela godinu dana ranije; veliki svrab dekolonizacije, na koji su Sovjeti stavili ulog još 1921. godine, ponekad je premašivao predviđanja Sovjetskog Saveza i postavljaо mu u Africi probleme za čije rešavanje nije bio spremam. Ovaj medicinski rat, i pored njegove hiljadugodišnje primene, mnogo se razlikuje od onog na koji smo mi navikli.

Mada su njeni aspekti veoma neobični i ponekad zbumujući, posredna strategija nije neka posebna strategija, suštinski različita od neposredne strategije. Ključ

je, kao u svakoj strategiji, sloboda akcije. Različit je samo način njenog ostvarivanja, putem inicijative i osiguranja, zato što polje slobode akcije (znači sigurnost) zavisi od spoljašnjeg manevra, a ne od unutrašnjeg manevra. To je ono posebno obeležje koje joj daje posredan karakter.

Važno je da se dobro uoči da će sigurnost zavisiti od faktora spoljašnjeg manevra, dakle od osetljivih mesta oba protivnika. Svako osetljivo mesto nudi neprijatelju neki plen, svako neprijateljevo osetljivo mesto nudi mogućnost pretnje merama odmazde. To je, dakle, ona osnova na koju treba postavljati razmatranje sigurnosti. Kako je, uz to, nekim osetljivim mestima revolucionarne vrste potrebno mnogo vremena da se razviju (kongres u Bakuu održan je 1921. godine, a dekolonizacija se razvija od 1945. godine do 196... god., kubanska kriza otpočinje 1956. godine, itd...), neophodno je da se posredna protivdejstva radi sigurnosti preduzimaju vrlo rano, kao inicijative namenjene suzbijanju protivničkog ugrožavanja. *Prava igra posredne strategije mora se odvijati u fazi podilaženja.* Posle toga, suviše je kasno.

I tako, posredna strategija samo je primena opšte formule strategije na krajnje vrednosti nekih promenljivih faktora: snage (smanjene do minimuma) i vremena (znatno produženog). Jer, opšta formula strategije, pojednostavljena kao neka Ajnštajnova formula, može se predstaviti izrazom:

$$S = K F \psi t$$

gde je K specifični koeficijent posebnog slučaja, F predstavlja materijalne snage, ψ moralne snage i t vreme. U neposrednoj strategiji, faktor materijalne snage je odlučujući, faktor ψ je mnogo manjeg značaja, a faktor t relativno kraći. U posrednoj strategiji relativna vred-

nost promenljivih veličina je obrnuta, a ψ postaje odlučujući faktor.

Jer, psihološki elemenat — uvek prisutan u svakoj strategiji — tu ima presudnu ulogu. Radi se o zameni materijalne snage koja nedostaje, snagom dobro izgrađene ideologije i snagom kombinacija koje se stvaraju na osnovu smišljenog i tačnog proračuna. Sve u svemu, siva materija zamenjuje snagu — i vrlo je dobro što je tako.

Ali ne bi trebalo zaboraviti ni to da postojanje i upotreba sile ostaju neophodni i u igri posredne strategije, isto kao u igri neposredne strategije. Skromne razmere koje u njoj često ima snaga ne treba da nas zavaraju u pogledu važnosti njene uloge. Najpre nuklearna sila, nevidljiva ali uvek prisutna, ocrtava opšti okvir, granice zastrašivanja unutar kojih će morati da se kreće posredna strategija. Zatim, u samoj posrednoj strategiji, sila je neophodna radi eksploracije (ili pretnje eksploracijom) situacija stvorenih psihološkim manevrom. Ovo ostaje tačno čak iako za akciju nije potrebno više od nekoliko plavih šlemova UN ili nekoliko gorila iz Katange. F može biti veoma malo, ali ono nikad nije nula. Bez F ne bi više bilo strategije.

U ovoj nijansiranoj igri, koja je često tako daleko od pravog tradicionalnog rata, upotreba sile nekima izgleda kao neka vrsta greha protiv razuma. To je gledište pogrešno i opasno. Sama sila nije ni dobra ni rđava. Njena kvalifikacija zavisi od stvari kojoj ona služi, znači od politike koja je nadahnjuje. Međutim, žaliti što sila ima važnu ulogu u sukobima koji obeležavaju istorijsku evoluciju, znači svesno ne priznavati realnost činjenica.

Često je smatrano da ova nijansirana upotreba sile spada u oblast politike, to jest da posredna strategija, onakva kakva je izložena napred, ne bi bila „strategija“

već „politika“. Prepirka oko reči nema većeg značaja, tim pre što je očigledno da se posredna strategija praktikuje na nivou šefova vlada. Ali, izbor reči otkriva shvatanje o pojavi. Smatrati da je posredna strategija politika, znači ozbiljno brkati razne rodove. Politika, u stvari, čija je uloga da postavlja ciljeve i da određuje obim sredstava koja treba upotrebiti za njihovo postizanje, mora odlučiti da li postizanju cilja treba težiti putevima posredne strategije. Ali sprovođenje te strategije ne spada više u politiku, već u strategiju, što znači da upotreba sile tu treba da bude podvragnuta najpažljivije proučenim kombinacijama.

Poslednjih deset godina istorija je pokazala kakve se kobne greške mogu počiniti kad se ovi problemi tretiraju empirički i od prilike pred protivnicima koji su savršeno upoznati sa pravilima ove igre. Naučimo da ubuduće koristimo ta pravila kao i oni, sa istim realizmom i istom obaveštenom inteligencijom, da bismo izbegli postupno rušenje svih naših pozicija ili očajničko pribegavanje katastrofama do kojih bi neposredna strategija danas neizostavno dovela.

Naučimo da preživimo u „miru“ i da spasemo ono što nam ostaje od mira.

POGLAVLJE V

ZAKLJUČCI O STRATEGIJI

Pobeđeni zaslužuje svoju sudbinu zato što je njegov poraz uvek posledica pogrešaka u mišljenju koje je morao počiniti, bilo pre, bilo u toku sukoba. Strategija nije ni duhovito mudrovanje o realnostima rata, niti uobraženi i cepidlački način proučavanja problema koji se u njemu postavljaju. Nadamo se da je prethodna kratka studija uverila čitaoca u to i da mu je pokazala da se tu radi o jednom sistemu mišljenja koji, i pored svoje složenosti, može poslužiti kao praktičan vodič za što bolje ostvarivanje ciljeva politike, a naročito za izbegavanje grubih pogrešaka, čijih primera imamo isuviše u skorašnjoj istoriji.

U ovoj obradi strategije odlučio sam se odmah za stanovište totalne strategije, one kojoj je cilj da rukovodi i nasilnim podmuklim sukobima koji se istovremeno vode u raznim oblastima: političkoj, ekonomskoj, diplomatskoj i vojnoj što i čini da je ona totalnog karaktera. Jer, inače strategija postaje nerazumljiva u potpunosti ako je ograničimo na vojnu oblast, zato što tada ne obuhvata mnoge odlučujuće faktore. Čak i u najpovoljnijim uslovima (slu-

čaj napoleonovske strategije) čisto vojničko objašnjenje ostaje nepotpuno, i usled toga varljivo.

Iz istog razloga smatrao sam da ne mogu prihvati dvojstvo: strategija — diplomacija, koje uzima za osnovu Rejmon Aron¹), što ono dovodi do proizvoljne podele problema koji je po svojoj suštini jedinstven (i koji, osim toga, ima više od te dve komponente). Umesto takve vertikalne podele meni više odgovara horizontalna podela u kojoj je politika iznad, a totalna strategija ispod, jer se tako uvažava hijerarhija u delatnostima i zadržava se posebno jedinstvo rasuđivanja za svaki od ovih stupnjeva.

Ali, ispod politike je smeštena, razume se, čitava piramida strategija (na vrhu je totalna strategija koja kombinuje razne generalne strategije; generalne strategije, svaka u svojoj oblasti, uskladjuju operativne strategije u svojim domenima) koja dominira celinom taktika i tehnika. Vojna strategija samo je jedna od tih generalnih strategija i, zavisno od slučaja, ona igra nekad glavnu ulogu, a nekad skromnu pomoćnu ulogu.

Videli smo da se strategijska igra može izvoditi — kao i muzika — na dva „načina“. *Neposredna strategija*, gde je snaga osnovni faktor, to je dur. A mol je posredna strategija, gde se uloga snage smanjuje u korist uloge psihologije i kombinacija. Naravno, ova dva načina izvođenja mogu se mešati u promenljivim srazmerama i tako se dobija veliki broj „obrazaca“ od kojih smo najvažnije razmotrili napred.

Ono što treba dobro uočiti jeste da ovi „načini izvođenja“ i „obrasci“ predstavljaju samo različita rešenja u

¹⁾ U delu *Paix et guerre entre les nations* („Mir i rat među nacijama“), citiranom ranije.

jednoj istoj opštoj formuli: oni imaju isti cilj, a to je pobeda putem psihološke kapitulacije protivnika, i oni primenjuju isti metod koji počiva na borbi za slobodu akcije. Ali, ta rešenja se razlikuju po *postupcima* koje primenjuju. Svako od njih je posebna mešavina postupaka, koji su izabrani zato što najbolje odgovaraju raspoloživim sredstvima ili osetljivim mestima protivnika. Taj *izbor najboljih postupaka* u veoma širokoj skali, koja ide od sugestije do fizičkog uništenja, možda je najvažniji deo strategije. Jer, on je taj koji omogućava da se suprotstavimo i najtežim situacijama, a često on omogućava i slabijem da izvojuje pobedu.

U tom izboru, kao i u potonjem izvođenju operacija, probni kamen je sloboda akcije. *Borba za slobodu akcije je, u stvari, suština strategije.* Usled toga zaštita svoje sopstvene slobode akcije (sigurnost) i podobnost da se protivnik liši njegove slobode akcije (iznenadenjem i inicijativom) čine osnove strategijske igre. No, tu se ponovo pojavljuju dva stava: jedan, koji traži da se primeni najlogičnija upotreba raspoloživih snaga (strategija racionalne mehanike), i drugi, koji teži ostvarenju igre koja će najviše obmanuti protivnika (strategija kombinacija). Ove dve primenjene strategije upotrebljavaju se u oba velika opšta strategijska „načina izvođenja“: neposrednoj strategiji i posrednoj strategiji, ali njihov izbor i njihove kombinacije zavise od posebnih uslova predviđene operacije; Dijen Bijen Fu bio je epizoda „racionalne mehanike“ u kampanji vođenoj u znaku posredne strategije; nasuprot tome, maki u Francuskoj bili su samo jedan vid „kombinacija“ operacije „Overlord“, koja je cela zamišljena u duhu najčistije neposredne strategije.

Na osnovu ovakve analize mehanizma strategijskog rasuđivanja uočavaju se, prvo, *dijalektička situacija pro-*

tivnikā, u kojoj je svaki od njih određen sa četiri koordinate (materijalne snage, moralne snage, vreme i mesto) i, drugo, *dijalektike promene* koje se unose u tu situaciju u vremenu i prostoru radi slobode akcije. To uzastopno smenjivanje dijalektičkih situacija, koje je isto što i film borbe, jeste ono što smo nazvali „faktor manevra“, koji povezuje racionalnu mehaniku i kombinacije u mačevanju koje se odigrava radi postizanja odluke.

U tom mačevanju problem nije u odbijanju protivničkih udaraca (mada to treba činiti), već u tome da mu se ne dozvoli da zadrži *inicijativu*, da inicijativu mi preuzmem i da je sačuvamo sve do pobeđe. Eto u tom smislu treba nastojati, putem svojih predviđanja, da manevr bude sa isključivanjem slučajnosti i da čitav plan predstavlja povezanu celinu predviđanja koja će dopirati sve do pobeđe.

Ali, strategija se ne odigrava, kao partija šaha, sa figurama stalne i određene vrednosti. Stvaranje njenih rešenja slično je spremanju jela u kojem treba sjedinjavati sastojke koji se neprekidno menjaju. To je stoga što rat — ili borba — upotrebljava materijalne snage koje su funkcija sredstava za proizvodnju tog vremena i moralnih snaga. Ove poslednje prisno su zavisne od ideja koje dominiraju civilizacijom u tom trenutku. Iz tog proizlazi da je strategija *neprekidno pronalaženje* zasnovano na *prepostavkama* koje treba zatim oprobati u punoj akciji gde će se pogreške u proceni skupo platiti porazom. Eto u tome je najveća teškoća strategije, naročito u razdobljima brze evolucije, kao što je sada slučaj.

Ova razvojna osobina bila je slabo poznata sve do poslednjih godina, zato što su neke teorije išle sve dotele da strategiji pripisu svojstvo da ona operiše sa nepromenljivim veličinama, a da evoluira samo taktika. Danas je

atomsko oružje primoralo da se shvati da su, uz postojanje malog broja stalnih principa, izbori strategije neizbežno promenljivi i zavisni od pretpostavki, čime se, uostalom, opravdava postojanje većeg broja „obrazaca“, suprotno isključivoj ortodoksnosti starih teorija.

Kad stvari stoje tako, neophodno je da se što bolje organizuje proučavanje sticaja prilika, da bi se ograničile mogućnosti grešenja sa strahovitim posledicama. Suprotno našim tradicijama, postalo je izvanredno važno da se dobro predviđa, važnije nego da se izgrađuju snage čija će vrednost biti neizvesna. Nema savremene strategije bez moćno opremljenih organa proučavanja, bez vrlo dobre metode analize situacija, bez savršenog poznavanja evolucije i mogućnosti pronalaženja svega onog što bi se moglo iskoristiti. Mi smo od svega toga vrlo daleko!

Najzad, mnoge oblasti strategije nisu još dovoljno ispitane, ili nisu uopšte ispitane. Politička strategija i diplomatska strategija praktično još nisu formulisane, mada je njihova upotreba veoma stara. Ekonomski strategiji, čiji je miroljubivi aspekt sada dosta dobro poznat, nije još dovoljno proučena u svojim prinudnim oblicima. To su neodložni zadaci.

Ali, najvažniji zadatak je proučavanje psihološke komponente strategije, zato što je neophodno da se tačno utvrde faktori psihologije gomila, armija, vođa, vlada, stanovništva, međunarodnog javnog mišljenja, itd. Postalo je nemoguće da se i dalje radi na sreću u toj oblasti gde su nedavno počinjene krupne greške, do kojih je, osim toga, došlo, usled pogrešne ocene hijerarhija strategije: izvesna pomalo primitivna moda psihologije doveća je do toga da se usavršavaju samo tehnike koje se

u najboljem slučaju uzdižu samo do nivoa taktika. A te taktike su bez vrednosti ako se ne primenjuju u okviru dobre psihološke strategije. Time smo se dotakli celokupnog problema definicije *opšte političke linije*. Taj problem je sigurno jedan od najtežih i on, bez sumnje, traži poseban, možda dijalektički način rasuđivanja.

*

Može li se dati zaključak na tako složen skup analiza kao što je onaj koji nameće čak i kratka studija strategije?

Ta hiljadugodišnja veština, dugo zahvatana u uskom krugu posvećenih, pre kratkog vremena odbačena u muzej mrtvih stvari i nedavno iskopana pod pritiskom zbivanja, sada je na putu da doživi novu mladost. Ali, da bi mogla vladati pojавama takvog obima i različitosti kao što su hladni rat, totalni rat, revolucionarni rat i atomski rat, večnoj strategiji potrebna su velika proširenja i duboka obnova.

To smo i pokušali ovde da učinimo, sa uverenjem da u strategiji, kao i u svim ljudskim stvarima, misao je ta koja treba da gospodari i vodi.

Ali, to je već filozofija...

VOJNA BIBLIOTEKA

— INOSTRANI PISCI —

Osnovana 1950. godine

Dosada izdala ove knjige

- 1) knjige: General AJZENHAUER, **OD INVAZIJE DO POBEDE**, rasprodato.
- 2) knjiga: Maršal MONTGOMERI, **OD EL ALAMEJNA DO BALTIČKOG MORA**, rasprodato.
- 3) knjiga: Kamil RUŽERON, **BUDUĆI RAT**, rasprodato.
- 4) knjiga: Pukovnik dr fil., BEŠLAJN, **RUKOVODENJE NARODNOM ODBRANOM**, rasprodato.
- 5) knjiga: Bazil H. LIDEL-HART, **STRATEGIJA POSREDNOG PRILAŽENJA**. Strana 397, cena 2,30 din.
- 6) knjiga: Kamil RUŽERON, **POUKE IZ RATA U KOREJI**, rasprodato.
- 7) knjiga: Džordž PATON, **RAT KAKVOG SAM JA VIDEO**, rasprodato.
- 8) knjiga: General ER, **ARTILJERIJA — NEKAD, SAD I UBUDUĆE**. Strana 405, cena 3 din.
- 9) knjiga: Omar BREDLI, **USPOMENE JEDNOG VOJNIKA**, rasprodato.
- 10) knjiga: Pukovnik LIKA, **EVOLUCIJA TAKTIČKIH IDEJA**, rasprodato.
- 11) knjiga: J. O. HIRŠFELDER, **ATOMSKA BOMBA I LIČNA ZAŠTITA**, rasprodato.
- 12) knjiga: Maršal PAPAGOS, **GRČKA U RATU 1940/41**. Strana 400, cena 2 din.
- 13) knjiga: Džon KRESVEL, **RAT NA MORU 1939/45**, rasprodato.
- 14) knjiga: ROZBERI, **BIOLOŠKI RAT**, rasprodato.

- 15) knjiga: General-pukovnik DAPČEVIĆ, **ZNAČAJ I SNAGA MANEVRΑ**. Strana 630, cena 5 din.
- 16) knjiga: General ŠASEN, **ISTORIJA DRUGOG SVETSKOG RATA**, rasprodato.
- (17) knjiga: SVEČIN, **STRATEGIJA**. Strana 452, cena 4,50 din.
- 18) knjiga: AJMANSBERGER, **TENKOVSKI RAT**. Strana 356 sa 3 priloga, cena 4 din.
- 19) knjiga: KAMON, **NAPOLEONOVI RATOVI**, rasprodato.
- 20) knjiga: KARPOV, **OBALSKA ODBRANA**. Strana 524, cena 7 din.
- (21) knjiga: MIŠKE, **TAKTIKA ATOMSKOG RATA**, rasprodato.
- 22) knjiga: MIDEILDORF, **TAKTIKA U POHODU NA RUSIJU**, rasprodato.
- 23) knjiga: AJRE, **RATNA VEŠTINA I TEHNIKA**. Strana 248 cena 3 din.
- 24) knjiga: PRENTIS, **CIVILNA ZAŠTITA U MODERNOM RATU**, rasprodato.
- 25) knjiga: HITL, **VOJNI ŠTABOVI**. Strana 336, cena 5 din.
- 26) knjiga: Maršal JERJOMENKO, **STALJINGRAD**. Strana 252, cena 10 din.
- 27) knjiga: FOJHTER, **ISTORIJA VAZDUŠNOG RATA**. Strana 503, cena 8,50 din.
- 28) knjiga: Admiral KASTEKS, **STRATEGIJSKE TEORIJE** (I sveska), Strana 430, cena 6 din.
- 29) knjiga: GUDERIJAN, **VOJNI MEMOARI**. Strana 623, cena 10 din.
- 30) knjiga: **VOĐENI PROJEKTILI**. Strana 546, cena 45 din.
- 31) knjiga: GRUPA POLJSKIH AUTORA, **ODABRANE OPERACIJE POLJSKE NARODNE VOJSKE**. Strana 432, cena 10 din.
- 32) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **PROBOJ ORGANIZOVANE ODBRANE**. Strana 487, cena 10 din.
- 33) knjiga: HERBERT FAJS, **ČERČIL — RUZVELT — STALJIN**. Strana 840, cena 15 din.
- 34) knjiga: MIDEILDORF, **TAKTIKA RODOVA I SLUŽBI**. Strana 671, cena 8 din.
- 35) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **TAKTIČKI PRIMERI BORBE**. Strana 264, cena 8 din.
- 36) knjiga: Ešer LI, **VAZDUŠNA MOĆ**. Strana 288, cena 6,50 din.
- 37) knjiga: MONTROS, **NEBESKA KONJICA**, (Studija o helikopterima.) Strana 307, cena 7 din.
- 38) knjiga: MELENTIN, **OKLOPNE BITKE**. Strana 448, cena 8,50 din.

- 39) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **RAZVOJ TAKTIKE SOVJETSKE ARMIJE 1941—1945**. Strana 593, cena 13 din.
- 40) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ STRATEGIJE** (I sveska). Strana 646, cena 9 din.
- 41) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ OPERATIVNE VEŠTINE** (I sveska). Strana 597, cena 16 din.
- 42) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ TAKTIKE** (I sveska). Strana 803, cena 12,50 din.
- 43) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ VOJNE PSIHOLOGIJE**. Strana 489, cena 10 din.
- 44) knjiga: Maršal JERJOMENKO, **NA ZAPADNOM PRAVCU**. Strana 336, cena 6 din.
- 45) knjiga: Maršal ČUKOV, **ODBRAНА STALJINGRADA**. Strana 423, cena 6 din.
- 46) knjiga: **TRANZISTORI** (prevod sa engleskog). Strana 464, cena 11 din.
- 47) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA pod redakcijom generala armije KUROČKINA, **METODIKA VOJNO-NAUČNOG ISTRAŽIVANJA**. Strana 384, cena 6,50 din.
- 48) knjiga: NASTAVNICI VOJNOPOLITIČKE AKADEMIJE „LENJIN“, **MORALNO-POLITIČKI FAKTOR U SAVREMENOM RATU**. Strana 382, cena 11 din.
- 49) knjiga: ŠTERNBERG, **VOJNA I INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA**. Strana 360, cena 11 din.
- 50) knjiga: IVANOV i TJAPKIN, **INFRACRVENA TEHNIKA U VOJSCI**. Strana 351, cena 18 din.
- 51) knjiga: BUĐONI, **PREDENI PUT**. (Memoari iz oktobarske revolucije). Strana 486, cena 7,50 din.
- 52) knjiga: POPELJ, **U TEŠKO VREME**. Strana 400, cena 7 din.
- 53) knjiga: LOKTIONOV, **DUNAVSKA FLOTILA U VELIKOM OTADŽBINSKOM RATU**. Strana 321, cena 16,50 din.
- 54) knjiga: POPELJ, **TENKOVI SU OKRENULI NA ZAPAD** (druga knjiga pišćeve trilogije). Strana 438, cena 11 din.
- 55) knjiga: Maršal SOKOLOVSKI, **VOJNA STRATEGIJA** (rad grupe autora). Strana 548, cena 11 din.
- 56) knjiga: SEMJONOV, **RAZVOJ SOVJETSKE OPERATIVNE VEŠTINE**. Strana 405, cena 12,50 din.
- 57) knjiga: AKADEMIJA NAUKA SSSR, **VELIKA BITKA KOD MOSKVE**. Strana 366, cena 12 din.
- 58) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **O SOVJETSKOJ VOJNOJ NAUCI**. Strana 420, cena 12,50 din.
- 59) knjiga: KEGL I MENSON, **POMORSKI RAT U KOREJI**. Strana 564, cena 18,50 din.

- 60) knjiga: KOLESNIKOV, ZORGE. Strana 246, cena 7 din.
- 61) knjiga: GONČARENKO, KIBERNETIKA U VOJSCI. Strana 409, cena 10 din.
- 62) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, BITKA ZA LENJIN-GRAD. Strana 785, cena 36 din.
- 63) knjiga: ROTMISTROV, ISTORIJA RATNE VEŠTINE — I. Strana 701.
- 64) knjiga: ROTMISTROV, ISTORIJA RATNE VEŠTINE — II. Strana 880, cena I i II knjige 50 din.
- 65) knjiga: POPELJ, PRED NAMA JE BERLIN. Strana 470, cena 15 din.
- 66) knjiga: BUĐONI, PREĐENI PUT — II. (Memoari iz oktobarske revolucije). Strana 425, cena 15 din.
- 67) knjiga: EKLZ, LOGISTIKA U NACIONALNOJ ODBRANI. Delo je u štampi. Strana 357, cena 20 din.
- 68) knjiga: M. N. ALEŠKOV, J. J. ŽUKOV, OSNOVI RAKETNOG ORUŽJA. Delo je u štampi.
- 69) knjiga: PLJASKIN, LISUHIN i RUVINSKI, INŽINJERIJSKO OBEZBEĐENJE BORBENIH DEJSTAVA. Strana 358, cena 22 din.
- 70) knjiga: MANŠTAJN, IZGUBLJENE POBEDE. Strana 686, cena 30 din.
- 71) knjiga: IVANOV, ŠEMANSKI i JANOV, KOMANDOVANJE JEDINICAMA U BOJU. Strana 251, cena 17,50 din.
- 72) knjiga: BOFR, UVOD U STRATEGIJU. Strana 146, cena 10 din.
- 73) knjiga: LUKOV i PLATONOV, VOJNA PSIHOLOGIJA — Delo je u pripremi.
- 74) knjiga: ŠVARC, STRATEGIJA JUČE, DANAS, SUTRA — Delo je u štampi.
- 75) knjiga: GRUPA SVOJETSKIH AUTORA, TAKTIKA — Delo je u pripremi.
- 76) knjiga: TRNSKI, NE TAKO DAVNO — Delo je u pripremi.
- 77) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, OPŠTEVOJNA ARMIJA U NAPADU — Delo je u pripremi.
- 78) knjiga: ARON, VELIKA DEBATA — Delo je u pripremi.
- 79) knjiga: BOFR, ZASTRAŠIVANJE I STRATEGIJA — Delo je u pripremi.
- 80) knjiga: HOHA, TERITORIJALNA ODBRANA ZEMLJE — Delo je u pripremi.
- 81) knjiga: MIHALSKI, STRATEGIJA I TAKTIKA TERITORIJALNE ODBRANE — Delo je u pripremi.
- 82) knjiga: KRISENKO, SAVREMENI SISTEMI PVO — Delo je u pripremi.

BOFR
UVOD U STRATEGIJU

Redigovao prema originalu
potpukovnik Momčilo S. Popović

*

Jezički redaktor
Veljko Aleksić, prof.

*

Tehnički urednik
Andro Strugar

*

Korektor
Nada Vesić

Stampanje završeno marta 1968. godine
Tiraž: 4.000 primeraka
Cena 10. n. d.

